

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць. **Головний редактор** В. Горовий, д-р іст. наук, проф., заст. гендиректора НБУВ. **Редакційна колегія:** М. Закіров (заст. голов. ред.), канд. іст. наук, заввідділу політологічного аналізу, Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова. **Адреса редакції:** НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuv.gov.ua. Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 5358 від 03.08.2001 р.

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 22 2017

ЗМІСТ

Коротко про головне

Зустріч Прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана та Президента Грузії Георгія Маргвелашвілі.....3

Аналітика

Політичні акценти

Гранчак Т.
Куди іде «Народний Фронт».....4

Рудь І.
З'їзд партії «Батьківщина»: підсумки, заяви та експертні оцінки.....11

Закіров М.
Результати саміту «Східне партнерство» у оцінках експертів.....14

Потіха А.
Переговори Курта Волкера й Владислава Суркова: чого очікувати?.....19

Якименко Ю.
Украино-польские отношения в оценках политиков и экспертов.....28

Жангожа Р. II-й Украинский международный форум «Шелковый путь» – послесловие	35
--	----

Історичні орієнтири

Тарасенко Н. Відзначення 100-річчя подій української революції 1917–1921 рр.	39
--	----

Новини української науки

Вітер І, Мирончук О. Міжнародна наукова конференція «Європейські культурно-історичні цінності: ретроспектива і перспектива» (м. Київ 19 жовтня 2017 р.)	49
---	----

Економічний ракурс

Кулицький С. Проблеми розвитку мережі автомобільних доріг в Україні	56
---	----

Наука – суспільству

До 100-річчя НАН України

Основні напрями діяльності НАН України.....	66
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	71
Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти.....	76
Перспективні напрями розвитку української науки.....	85
Кадрова політика НАН України.....	88

До уваги держслужбовця

Шумілова А. Нові надходження довідково-бібліографічних видань до НБУВ	89
---	----

Коротко про головне

Зустріч Прем'єр-міністра України Володимира Гройсмана та Президента Грузії Георгія Маргвелашвілі

Україна і Грузія єдині в питаннях захисту територіальної цілісності обох держав, засудження будь-якого прояву агресії та незаконної анексії територій, передусім Криму. Таку позицію озвучили Прем'єр-міністр України Володимир Гройсман та Президент Грузії Георгій Маргвелашвілі. Зустріч відбулася у Тбілісі в рамках офіційного візиту Володимира Гройсмана до Грузії.

«Хотів би подякувати керівництву Грузії за незмінну позицію та підтримку України. Ми із задоволенням відзначаємо інтенсифікацію політичного діалогу між нашими державами, – сказав Володимир Гройсман. – Хочу підкреслити, що Україна так само послідовно підтримує територіальну цілісність та суверенітет Грузії. Ми зацікавлені у стабільній ситуації у Вашій державі та збереженні проєвропейського курсу». У свою чергу Президент Грузії підкреслив: «Ми продовжуємо наш діалог і поглиблюємо відносини між країнами».

Сторони відзначили, що нинішній – ювілейний рік встановлення дипломатичних відносин між Києвом та Тбілісі – відзначився посиленням конструктивних та результативних перемовин, а відносини двох держав носять стратегічний характер по всіх напрямках.

У цьому контексті, зазначив Глава Уряду України, окрему увагу привертає взаємодія двох країн в питаннях вирішення ситуації на Донбасі, передусім посилення місії ОБСЄ в регіоні та просування дипломатичних рішень щодо запровадження миротворчої місії на Донбасі на майданчику Організації Об'єднаних націй та міждержавних об'єднань, перш за все ГУАМ, де головує Грузія.

Не менш важливою є співпраця в рамках зближення з НАТО та Євросоюзом, а також розвиток двосторонніх торгових відносин. Як підкреслив Володимир Гройсман, наші держави здатні подвоїти річний показник товарообігу і довести його до 1 млрд дол. *(Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>). – 2017. – 27.11).*

Аналітика

Політичні акценти

Т. Гранчак, ст. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Куди іде «Народний Фронт»

11 листопада 2017 р. відбувся перший з 2014 року з'їзд партії «Народний фронт» (НФ). Теоретично, партійні з'їзди в екстраординарних умовах нашого сьогодення могли б відбуватись частіше – адже питань, які потребують узгодженого оперативного реагування в умовах перманентної політичної кризи, намагань провести комплексні реформи в різних сферах та завуальованого військового конфлікту з Російською Федерацією, з'являється чимало. Утім, за три роки партія колишнього Прем'єра А. Яценюка не вважала за потрібне вдаватись до механізму проведення партійного з'їзду. Тож, природно, раптове рішення про проведення «Народним фронтом» партійного форуму привернуло увагу провідних вітчизняних і зарубіжних ЗМІ та змусило оглядачів шукати відповідь на питання про чинники, які вплинули на рішення про його проведення.

Як з'ясувалось, партійний з'їзд виявився несподіванкою не лише для оглядачів, а й для більшості членів партії. За інформацією ВВСУкраїна, Главком, та ряду інших видань, рядові члени «Народного фронту» дізнались про збори за кілька днів до заходу. Утім, проведенню з'їзду це не завадило: у форумі, який проходив у столичному «Мистецькому арсеналі» взяло участь понад чотири сотні партійців з усієї України на чолі з лідером партії А. Яценюком, який на разі формально не обіймає жодної державної посади.

Серед гостей з'їзду увагу оглядачів привернули союзники НФ по парламентській коаліції, зокрема керівник фракції БПП А. Герасимов, а також чинний Прем'єр-міністр В. Гройсман.

За словами лідера партії А. Яценюка, форум вітали канцлер Німеччини А. Меркель та голова Європейської народної партії Д. Доул, який нібито навіть назвав А. Яценюка президентом.

Формально приводом для проведення з'їзду стали низькі результати НФ на виборах в об'єднані територіальні громади: за інформацією політолога Є. Магди, НФ удалося отримати 27 мандатів з 4,5 тисяч. «Нам треба якось оживити партію, бо зараз є фракція, яка вирішує в парламенті свої задачі, а є регіональні осередки, які просто дезорієнтовані, – цитує Главком учасників з'їзду. – Деякі наші представники навіть приховують, що вони з „Фронту”, бо не хочуть асоціюватися з не дуже популярним зараз проектом».

Утім, не можна виключати і більш глибоких причин, зокрема необхідності мобілізації партійного потенціалу перед парламентськими виборами, дострокове проведення яких все ще не виключається оглядачами,

а також в контексті переговорного процесу про об'єднання з БПП та з пов'язаним з гучними скандалами тиском на окремих провідних членів партії.

Основним результатом з'їзду стало рішення про участь у майбутніх парламентських виборах, висування свого кандидата на майбутніх президентських виборах та декларування намірів щодо посилення ролі парламенту і прем'єр-міністра у відносинах з президентом.

З'їзд, також, став своєрідною перфомансною декларацією НФ і його лідера про повернення у велику політику і мав засвідчити наявність політичного потенціалу на тлі низьких виборчих рейтингів.

Риторика форуму дала змогу окреслити ключові положення майбутньої виборчої програми партії та її висування на майбутніх виборах президента.

Отже, з виступів учасників заходу і, передусім, А. Яценюка, можна зробити висновок, що один з основних акцентів у перспективі буде зроблено на досягненнях уряду А. Яценюка та представників НФ у владі. Зокрема, показовими у цьому контексті є тези:

- ухвалені парламентом ефективні реформи зупинили розмови про дочасні вибори (А. Парубій);
- ми втримали державу, досягли енергетичної незалежності і уникли дефолту (О. Семерак);
- соціальні гарантії в країні будуть зростати (Л. Денисова);
- нам вдалося відокремити український культурний простір від російського (М. Княжицький);
- «Народний фронт» ініціював значний прогрес у культурній сфері (В. Кириленко);
- зарплати вчителів зросли на 50 %, реформи в освіті вже дають результати (Л. Гриневич);
- в Україні відремонтували більше доріг, ніж перед євро-2012 (В. Омелян);
- фінансування молодіжної політики і спорту зросло в 2 рази (І. Жданов);
- «Народний фронт» виконав найбільше передвиборчих обіцянок (М. Бурбак).

«Важковаговики» партії окреслили своє бачення майбутньої політичної реформи в Україні та позиціонування держави в міжнародній системі координат, зокрема й в питанні російсько-українських відносин. Відповідно до промов, які лунали в залі, партія, дотримуючись принципу територіальної цілісності країни, доклататиме зусиль до повернення Криму, збереження режиму санкцій проти Росії і досягнення відповідальності нинішнього керівництва РФ перед міжнародним кримінальним трибуналом.

Інший бік безпекового питання – реалізація євроінтеграційного напрямку: робота із західними партнерами стосовно підписання плану дій щодо членства України в НАТО і чіткого плану для членства України в ЄС. При цьому, відповідно до виступу на з'їзді А. Парубія, створення потужної армії та вступ до НАТО – серед пріоритетів «Народного фронту».

Серед внутрішньополітичних завдань однопартійці А. Яценюка зробили наголос на необхідності розбудови сильної національної держави та впровадження в Україні європейської моделі парламентсько–президентської республіки. У зв'язку з цим привертає увагу аргумент, наведений А. Аваковим, стосовно того, що парламентсько–президентська республіка – це гарантія захисту України від тоталітаризму. «Я хотів би бачити парламентську республіку як гарантію захисту від тоталітарного майбутнього країни і як гарантію внутрішнього балансу влади. Мені подобається парламентсько–президентська республіка, в якій немає дуалізму влади, в якій кожен відповідає за те, що має робити – і це працює», – заявив він.

Така заява, по суті, транслює смисл про наявні тоталітарні ризики, пов'язані з посадою президента, точніше – з нинішніми президентськими повноваженнями, які можуть бути використані тим, хто обіймає цей пост, у власних інтересах, і про необхідність їх обмеження.

У «Народному фронті» зазначають, що не хочуть повністю прибирати інститут президентства, а лише зробити президента, за словами А. Яценюка, «арбітром», з функціями, «які дозволять йому бути гарантом Конституції та головнокомандувачем».

Зі свого боку, А. Аваков пояснив: «Кожен президент конфліктує з прем'єр–міністром. Нехай не буде предмета цього конфлікту. І тоді більшість зусиль я буду витратити не на те, щоб виймати виделки зі спини..., які мені намагаються партнери вставити, а буду другою рукою робити ту ж роботу, яку я роблю правою».

Загалом ідея парламентсько–президентської республіки зовсім не нова і має багатьох прихильників, водночас, з урахуванням низького рейтингу НФ, її проголошування з партійної трибуни виглядає доволі кон'юнктурно і може розглядатися як спроба тиску на чинного главу держави, який не приховує президентських амбіцій. Як зазначає політолог В. Карасьов, «Народний фронт не вірить у перемогу А. Яценюка на виборах президента, інакше вони не заявляли б про обмеження повноважень президента. Він набере 5–7 % голосів і намагатиметься потрапити в парламент, знову стати прем'єром».

Ще один важливий меседж з'їзду – заклик до консолідації для розвитку та захисту України «всіх відповідальних, патріотичних сил країни», що прозвучав у виступі О. Турчинова. За його словами, зволікання з рішучими діями з розбудови сильної Української держави уможливило збільшення впливу популістських та радикальних політичних сил, «зростання рейдерства і безкарного насильства, ерозію монополії держави на легітимне застосування сили, виникнення політизованих парамілітарних утворень».

Примітно, що у вітчизняному політичному дискурсі прикметники «популістська» та «радикальна» ув'язуються, переважно, з партіями Ю. Тимошенко та О. Ляшка, яких експерти розглядають як основних конкурентів чинного Президента П. Порошенка на парламентських і президентських виборах. «БПП – партія влади, яка сильна своєю демагогією

– обіцянками. Тому конкурент у них, як не дивно, – Радикальна партія Ляшка. По–друге, – «Батьківщина». Ляшко буде своєю демагогією забирати голоси БПП, а Тимошенко лупитиме Порошенка, оскільки вони вже більше 10 років конфлікують», – наголошує політолог В. Небоженко.

Тож, не виключено, заява О. Турчинова може свідчити про окреслення спільних інтересів БПП та НФ для узгодження дій між обома партіями.

На користь такої версії свідчить і присутність на з'їзді як гостей представників БПП та обмін люб'язностями між нинішнім керівником уряду В. Гройсманом та екс–прем'єром А. Яценюком, що не пройшло повз уваги ЗМІ. Дехто з оглядачів припустив, що присутність чинного Прем'єра на з'їзді НФ може свідчити про готовність В. Гройсмана вийти з фарватеру президентської БПП і перейти до реалізації самостійного політичного проекту, для чого йому могла б бути корисною підтримка з боку НФ А. Яценюка. Утім, враховуючи принципи кадрових розстановок П. Порошенка, політичну історію В. Гройсмана, а також присутність на з'їзді, крім нього, депутатів президентської фракції – А. Герасимова, Г. Шверка, Д. Андрієвського, Ю. Мамчура, такий сценарій виглядає малоімовірним. За інформацією Главком, Г. Шверк пояснив свою присутність тим, що фракція була запрошена на з'їзд партнерів по коаліції, тож виділила декількох представників. Своєю чергою А. Герасимов повідомив, що спочатку цього дня планував виїхати з міста, але йому «подзвонили» і сказали бути на з'їзді НФ.

Оглядачі констатують, що під час своїх виступів у «Мистецькому арсеналі» представники обох партій вживали щодо одне одного епітети «побратими» і «дорогі друзі», хоча відносини між «Блоком Петра Порошенка» та «Народним фронтом» залишаються непростими і можуть бути охарактеризованими введенням в обіг з легкої руки президента РФ терміном «примушення до миру», коли високий результат попередніх парламентських виборів, який дав змогу НФ обрати свого прем'єра та очолити ряд міністерств, був, фактично, не без допомоги БПП зведений нанівець, а сам А. Яценюк змушений був піти у відставку.

Як зазначає ВВС Україна, натяк на цю ситуацію прозвучав і у виступі А. Яценюка на з'їзді: «Мені прикро, що наші партнери по коаліції вчинили недалекоглядно. Я очікував повної підтримки від Президента. Президент зробив помилку», – заявив А. Яценюк, натякаючи на свою відставку у 2016 році.

«Що я можу відповісти Президенту? Стандартна відповідь в українській політиці – «ми переходимо в опозицію, от вам мій кулак». Зараз я Президенту Порошенку хочу відповісти наступне: пане Президент, дякую за досвід. Ми стали сильніші», – зазначив екс–прем'єр.

Доволі чисельна фракція НФ у Верховній Раді та керівництво «фронтівиками» рядом міністерств дає змогу партії утримувати вплив на політичні процеси і рішення і залишатись суб'єктом політики, з яким, за відсутності альтернативи, БПП змушений рахуватись. Збереження

А. Яценюком певного політичного капіталу у вигляді партії та впізнаваності з боку західних партнерів в умовах зацікавленості БПП у підтримці дає лідеру НФ змогу за відсутності рейтингу і не обіймаючи жодної державної посади скористатися із ситуативного союзу з БПП для посилення власних позицій.

У зв'язку з цим нагадаємо, що, як зазначає Главком, нещодавно оглядачами серйозно обговорювалась можливість злиття партії «Блок Петра Порошенка «Солідарність», Вінницької Європейської Стратегії Гройсмана та «Народного фронту» в єдину структуру. Йшлося навіть про те, що очолюватиме це об'єднання нинішній Прем'єр-міністр, а А. Яценюк обійме посаду голови Національного Банку України. Крім того, було домовлено, що О. Турчинов у майбутньому очолить передвиборчий штаб кандидата в президенти П. Порошенка, а згодом – і штаб об'єднання на парламентських виборах.

Проте конфігурація була дещо зруйнована поправкою від нинішнього Президента: главою виборчого штабу має стати нинішній заступник голови президентської фракції С. Березенко. Логіка у запропонованій заміні О. Турчинова на С. Березенка мотивована тим, що представник влади не може очолювати штаб. «Ми вже мали прецедент у 2004-му, коли на Януковича працювала адміністрація Кучми. І знаємо, чим це закінчилось. Штаб має очолити своя людина, але вона має бути «збоку», а не працювати в АП чи РНБО. Тоді не буде сумнівів у легітимності виборів і не повинно бути закидів у використанні адмінресурсу», – пояснило «Главкому» джерело в Адміністрації Президента.

Як погоджується більшість оглядачів, БПП і П. Порошенко зацікавлені в союзі з НФ, який полегшить для П. Порошенка вирішення завдання із здобуття перемоги спочатку під час президентських, а згодом і парламентських виборів і забезпечить у такий спосіб можливість ще протягом п'яти років без особливих проблем керувати державою. Самостійний похід «Народного фронту», яким би не був їхній результат, забере частину голосів у БПП і П. Порошенка. Проте бажаний союз з НФ має відбутись не на рівних правах. Партія А. Яценюка має відігравати роль сателіта, на що «фронтвики», можливо, і готові пристати, але за гарантій збереження впливових позицій своїх лідерів.

З урахуванням перебігу переговорного процесу про спільні дії чи об'єднання партій БПП та НФ, з'їзд останнього може розглядатись як додатковий аргумент у відстоюванні власних інтересів.

Таку версію не виключають і в середовищі самих «фронтвиків». Як зазначають *Экономические известия* «основна мета, яку переслідував Яценюк – нагадати Президенту, що партія існує і в разі чого може акумулювати свої сили та навіть брати участь у виборах», – сказав один з нардепів, які брали участь в з'їзді «Народного фронту».

Водночас джерело видання у Верховній Раді заявило, що радикальних дій від А. Яценюка чекати не варто.

«Так, вони хочуть бути другою партією в країні, тому вирішили показати Президенту свою силу. Крім того, позиція їх зараз зрозуміла: будь-яка партія хоче висувати свого кандидата на президентські вибори, але рейтингу у них зараз немає, тому це поки гра на публіку», – сказав джерело.

Нардеп упевнений, що з'їзд, який відбувся, також ніяк не вплине на відносини всередині коаліції. «Ситуативна більшість їм всім потрібна в будь-якому випадку. Ви подивіться на голосування по відставці Авакова (за звільнення Авакова проголосував всього 31 народний депутат з 226 необхідних. – Ред.), ось вам і єдність коаліції насправді», – уточнив він.

Разом з тим, нинішній форум, принаймні на деякий час, поставить крапку в розмовах щодо можливого об'єднання партій, залишаючи простір для формування партійних союзів і коаліцій.

Експертне середовище по-різному оцінило рішення «Народного фронту» щодо самостійної участі у президентських і парламентських виборах, які відбудуться в 2019 році. Коментарі експертів з цього приводу зібрав [24 канал](#). На думку директора соціологічної служби «Український барометр» В. Небоженка, «фронтвики» вчинили правильно. Дистанціюючись від БПП, вони залишають для себе шанс зберегтися як політична сила та пройти до наступного парламенту.

«Народний Фронт» накопичив величезну силу – це люди, які зараз при владі, в ЗМІ, бізнесі, мають високі пости, зокрема в РНБО. Плюс велика фракція в парламенті. Не могли ж 22 %, які він отримав на парламентських виборах у 2014, просто зникнути. Зрозуміло, що 20 % на виборах вони не наберуть. Тому цікаво: виживе «Народний фронт» чи ні», – говорить В. Небоженко.

В свою чергу, голова центру політичних досліджень «Пента» В. Фесенко вважає, що НФ шантажує П. Порошенка, піднімаючи власну політичну ціну в контексті переговорів про об'єднання, адже напередодні з'їзду «Народного Фронту» мас-медіа написали, що консультації припинено. Причина – «Народний фронт» наполягав на рівному розподіленні квот з БПП, тоді як пропрезидентська сила відмовлялася, аргументуючи тим, що у «фронтників» дуже низькі рейтинги, і їм краще злитися з БПП, інакше вони взагалі залишаться поза межами великої політики.

«Думаю, що все-таки перед виборами, напередодні офіційної виборчої кампанії якась домовленість в об'єднанні буде досягнута. Хоча не всі підуть у цей спільний політичний проект. Група Авакова, можливо Парубій. Аваков і його оточення точно не підуть у спільний колгосп з БПП і спробують йти самостійно», – вважає В. Фесенко.

На думку директора Центру суспільних відносин Є. Магди, А. Яценюк бореться за квоту і хоче спільної партії на прийнятних для себе умовах.

«У нас в законодавстві немає адекватного алгоритму об'єднання політичних партій. Він у нас проходить за принципом «спочатку будемо їсти твоє, а потім кожен своє». Ніхто не хоче бути донором у цьому сенсі. БПП більше асоціюється зі статусом партії влади у пересічного громадянина.

«Народний фронт» на місцях не дуже помітний, його практично немає у місцевих радах. Є тільки голова Парубія, закинута до Верховної Ради. А ось де тіло партії? Треба шукати», – зазначив Є. Магда в інтерв'ю Громадському радіо.

Як вважають спостерігачі, шанси перемогти на президентських виборах у лідера партії А. Яценюка мінімальні. В. Фесенко переконаний, що похід А. Яценюка на президентські вибори може просто поховати його політичну кар'єру.

«Не бачу підстав і передумов для якогось політичного відродження Яценюка до президентських виборів. У нього, можливо, ще буде свій шанс не на цих президентських виборах, а на виборах у 2024 році, коли зміниться політична ситуація, буде зовсім інший контекст, забудуть про критичне ставлення до діяльності Яценюка на посаді прем'єр-міністра», – зауважує експерт.

З іншого боку, як наголошує В. Небоженко, в НФ досить багато можливих претендентів на пост президента. Поряд з кандидатурою А. Яценюка експерт звертає увагу на політичні амбіції О. Турчинова та А. Авакова.

Неоднозначними виявилися коментарі експертів і стосовно присутності на з'їзді В. Гройсмана. В. Небоженко вбачає в цьому ознаку дистанціювання керівника уряду від президентської команди. За словами В. Небоженка, вперше в Україні Прем'єр, призначений Президентом, переходить в іншу політичну силу – не в БПП, а «Народний фронт».

«Гройсман, якого привів за ручку на посаду прем'єра Порошенко, будучи впевненим, що вінницькі – до вінницьких, раптом вибрав ідеологічне забарвлення і подружився з НФ. Для України таке вперше», – говорить політолог. Він не виключив, що в чинного Прем'єра цілком можуть бути власні президентські амбіції.

«Гройсман повірив у знаменитий американський шлях: хлопчик з Вінниці стає прем'єр-міністром. Чому ж тоді цьому літньому хлопчикові не стати президентом? В Україні будь-який прем'єр каже: я б міг бути президентом. Починаючи від Кучми. Прем'єрам завжди заважають президенти. Не треба дивитися на те, що Гройсман говорить якісь безглузді речі. А хто чув Порошенка до жовтня 2013 року?» – підкреслює В. Небоженко.

Його позицію не поділяє Є. Магда, який висловив думку, що мета Гройсмана інша – показати, що він Прем'єр коаліційного уряду, адже у виступі він закликав голосувати за бюджет-2018.

«Для Прем'єра наприкінці року в останньому кварталі року немає важливішого завдання, ніж ухвалення державного бюджету. «Народний фронт» у цьому плані консолідований, монолітний. Це третина необхідних голосів за бюджет», – зазначає Є. Магда.

При цьому експерти нагадують, що до виборів ще два роки – багато часу як для української політики, протягом якого може відбутися ще багато

різних змін. Хоча провідні політичні гравці вже зараз починають з'ясовувати позиції перед виборчою кампанією. Поки що станом на літо 2017 року «Народний фронт», згідно опитувань, міг розраховувати на підтримку 1,7 % виборчих голосів. Отже, все ще попереду.

І. Рудь, мол. наук. спіроб. ФПУ НБУВ

З'їзд партії «Батьківщина»: підсумки, заяви та експертні оцінки

З'їзд партії ВО «Батьківщина» відбувся 16 листопада 2017 року. Однією з головних передумов проведення масштабного заходу були доволі успішні для політичної сили вибори до ОТГ. Згідно з даними на сайті Центральної виборчої комісії України, на перших місцевих виборах 29 жовтня до 201 об'єднаної територіальної громади було обрано 4403 депутатів місцевих рад міст районного значення, селищ і сіл. Серед них: 904 депутати від партії «Батьківщина».

Крім того, на цих виборах було обрано 201 голову міст районного значення, селищ або сіл. З них 13 голів було обрано від «Батьківщини», що забезпечило партії друге місце серед політичних партій які прийняли участь у перегонах (<http://ua.interfax.com.ua/news/political/462122.html>).–2017.–15.11).

Особливу увагу експертів і громадськості привернули зміни результатів лідерів виборчих перегонів. Певний час у ЗМІ з'являлась протирічна інформація щодо партії яка набрала найбільшої підтримки. Однак врешті решт партія «Батьківщина» стала безумовним фаворитом виборів у жовтні 2017. Лідерка партії Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» Ю. Тимошенко заявила, узагальнюючи дані виборчих комісій, що її політична сила здобула підтримку 28% виборців на виборах до 201 об'єднаної територіальної громади (ОТГ) 29 жовтня.

На думку Ю. Тимошенко мали місце фальсифікації та використання владою адміністративного ресурсу для підтримки БПП на місцях. Однак незважаючи ні на що ми можемо казати, що кожна третя людина в Україні сьогодні підтримує «Батьківщина», – заявила лідер партії,

Лідерка «Батьківщина» вважає, що вибори до 201 об'єднаної територіальної громади були не тільки місцевими виборами, а й репетицією майбутніх президентських і парламентських виборів.

Невдовзі після виборів в ОТГ партія «Батьківщина» запланувала провести партійний з'їзд. Однак дивним чином – це виявилось доволі проблематичним. 14 листопада голова фракції «Батьківщина» у Верховній Раді Ю. Тимошенко заявила, що її партії не дозволили провести з'їзд в «Українському домі». У адміністрації закладу повідомили, що це сталося через збій. Свою заяву Ю. Тимошенко зробила під час виступу з трибуни парламенту.

Лідерка політичної партії заявила що «Батьківщина» готувала з'їзд в «Українському домі», вже навіть проплатила приміщення, однак за словами Ю. Тимошенко хтось дав команду вигнати її однопартійців з приміщення Українського дому під приводом проведення якогось важливішого заходу. Політик побачила в цьому повернення до політичних традицій часів В. Януковича.

Нардеп додала, що з'їзд «Батьківщина» відбудеться у будь-якому випадку, навіть якщо його доведеться провести на вулиці.

В свою чергу керівник відділу забезпечення та проведення заходів в «Українському домі», К. Оранська підтвердила, що керівництво міжнародного конгрес-центру відмовило партії «Батьківщина» у приміщенні. Але зазначила, що це сталося через збій у програмі попередньої реєстрації конференц-залів.

«По-перше, не правда, що „Батьківщина” проплатила приміщення. Вони лише попередньо його замовили. Але через збій в інтернет-програмі одне й теж приміщення на той самий час замовили для іншого заходу. Ми вимушені були надати перевагу тим, хто перший здійснив оплату і з ким ми довше співпрацюємо», – сказала Оранська (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/11/14/7162040/>).–2017.–14.11).

Однак врешті решт з'їзд партії ВО «Батьківщина» розпочав свою роботу 16 листопада. Участь у ньому взяли близько 600 осіб, з них 118 – це делегати, решта – це переможці виборів в ОТГ. Привітав учасників заходу головуєчий на з'їзді заступник Голови партії І. Кириленко, за його словами, в залі під час з'їзду перебувало 1/10 переможців виборів в ОТГ, а 9/10 – в регіонах на прямому зв'язку».

Крім того слід зазначити що вже вдруге партія проводила свій з'їзд із залученням нових інформаційних технологій: за допомогою відеозв'язку і прямої трансляції. Це дало можливість побачити зібрання «Батьківщини» в усіх областях України. На порядку денному з'їзду в першу чергу прозвучали тези про вибори ОТГ. Узагальнено були озвучені підсумки виборів депутатів місцевих рад та відповідних сільських, селищних, міських голів 29 жовтня 2017 року. Розглянуті питання участі Всеукраїнського об'єднання «Батьківщина» у місцевих виборах, що відбудуться 24 грудня 2017 року відповідно до Закону України «Про місцеві вибори». Прямую трансляцію зі з'їзду «Батьківщини» можна було переглянути на каналі партії у Youtube та на сторінці у Facebook. (<https://zytomyr.info/article/u-kyuevi-rozpochavsya-zyizd-partiyi-batkivshchyna>).–2017.16.11).

Під час з'їзду Ю. Тимошенко у своєму звичному стилі зробила декілька гучних заяв. Так лідер партії «Батьківщина» звернула увагу на той факт, що в тих 6 областях, де переміг БПП, відбувалась, на її думку, груба фальсифікація результатів виборів, зокрема в Харківській та Вінницькій областях. З огляду на це Ю. Тимошенко стверджує, що результат БПП у 21% – намальований, а реальний результат партії президента становить максимум 5–6%.

Вона заявила, чому БПП «маніпулює» інформацією щодо виборів: «Це не лише інформаційне спотворення результатів виборів, це, по суті, велика гібридна інформаційна війна проти народу України. Це і є підготовка до фальсифікацій майбутніх президентських виборів». Насамкінець парламентар висловила переконання, що з «мафією» можливо впоратись.

«Якщо в таких умовах, коли партію «Батьківщина» практично намагались ліквідувати, ми взяли 29%, це означає, що управу на кланову систему знайти можна. Перемогти їх мирним шляхом також можна. Результати виборів дають надію на те, що відбудеться реальне перезавантаження влади, що буде докорінно змінений курс розвитку України – з її ліквідації на розквіт», – підсумувала Тимошенко (<http://pravda.if.ua/news-135308.html>).–2017.–29.10).

На сайті партії «Батьківщина» 24 листопада було розміщено матеріал де було показано (з партійно-суб'єктивної точки зору) механізм застосування адмінресурсу щодо партії на останніх виборах в ОТГ. За приклад було взято Срібнянську ОТГ на Чернігівщині. Зокрема в повідомленні йшлося «У п'ятницю, 24 листопада, у Срібнянській громаді «Батьківщина» підтримала людей і не допустила незаконного захоплення посад провладною партією».

Дану інформацію оприлюднив народний депутат від фракції «Батьківщина» В. Дубіль. За його словами, 17 листопада депутати ради селищної громади від БПП намагалися поставити замість законно обраного голови ОТГ самовисуванця О. Куделі, свою людину. «Депутати обрали секретарем ради представника БПП І. Мартинюк, а потім відразу відсторонили від повноважень О. Куделю. Рішення про призначення секретаря він не встиг підписати, а його підпис після відсторонення став би протизаконним», – розповів політик. З огляду на цю ситуацію найближчим часом (повідомляється на офіційному сайті політ. сили) «Батьківщина» ініціює відкликання депутатів, які в антиконституційний спосіб вирішили захопити владу у громаді, повідомив В. Дубіль (<https://ba.org.ua/batktivshhina-ne-dopustila-nezakonnogo-zaxoplennya-posad-provladnoyu-partiye-yu-u-sribnyanskij-otg/>).–2017.–24.11)

Традиційно були доволі жвавими коментарі політологів і аналітиків як на результат «Батьківщини» так і на вибори в ОТГ. Так політолог А. Золотарьов вважає що зараз українські партії отримали унікальну можливість бачити свій рейтинг у динаміці – вибори в ОТГ вже три роки проходять щокілька місяців. «Жодне соціологічне дослідження не дасть настільки точних результатів, як підсумки голосування на місцях. Враховуючи, що вибори в ОТГ зараз проходять кожні кілька місяців – для партій це постійний соціологічний зріз, по суті. Зрозуміло, що підсумковий результат виборів до Верховної Ради залежатиме від успішності виборчих кампаній та фінансових вливань, але певні висновки вже можна зробити».

Крім того А. Золотарьов пояснив чому всі партії, які реально брали участь у виборах, намагалися бути першими і заявити про свою перемогу в ОТГ. Перемога в ОТГ – це свідчення реальної підтримки на місцях (вважає

політолог), туди часто не доходять сигнали центрального телебачення і «зради» чи «перемоги» з Фейсбуку. «Перемагати у соцмережах просто, а от отримати перемогу в селах та містечках наприклад умовно Чернігівщини – це інша справа», – резюмував А. Золотарьов.

Політолог В. Карасьов також відзначив основні результати останніх виборів в ОТГ.

Зокрема він заявив: «Відносно висока явка виборців (48,2%), жорстка конкуренція між партіями «в полі» (а не в телевізорі) свідчать, що децентралізація як процес впевнено крокує на низовому, місцевому рівні. Політика з центру йде на місця, локалізується та укорінюється».

Також, В. Карасьов зазначив що результати виборів у новостворених об'єднаних громадах показують можливі напрями конфігурації партійних сил на наступних виборах до парламенту (http://galinfo.com.ua/articles/bpp_batkivshchyna_ta_nash_kray__liders_na_vyborah_v_otg_274032.html).–2017.–10.11)

Отже, останні вибори до ОТГ і виступи на зїзді партії показали, що популістські гасла «Батьківщини» продовжують бути одним з інструментів політичної боротьби і дозволяють отримувати певну підтримку на місцях. Поряд з тим, застосування сучасних технологій у процесі організації і проведення зїзду свідчить про те, що як політична сила партія «Батьківщина» готова до змін і демонструє серйозні наміри і амбіції як на парламентські так і на президентські вибори.

М. Закіров, заввідділу політологічного аналізу СІАЗ НБУВ

Результати саміту «Східне партнерство» у оцінках експертів

У Брюсселі 24 листопада 2017 року відбувся п'ятий саміт «Східного партнерства», під час якого європейські політики обговорили форми подальшої економічної та політичної співпраці ЄС зі своїми східноєвропейськими партнерами. «Східне Партнерство» як певний аспект зовнішньої політики Європейського Союзу охоплює 28 країн–членів ЄС та шість східноєвропейських країн – Україну, Молдову, Грузію, Азербайджан, Білорусь та Вірменію. Перший установчий саміт програми відбувся 7 травня 2009 року в Празі. Започаткування зазначеної форми співпраці пов'язане із розширенням у 2004 році Європейського Союзу на 10 країн, що зумовило вироблення нової політики ЄС під назвою Європейська політика сусідства. Вона поширювалась на шістнадцять сусідів Євросоюзу – Україну, Азербайджан, Молдову, Білорусь, Вірменію, Грузію, Алжир, Єгипет, Ізраїль, Йорданію, Ліван, Лівію, Марокко, Палестину, Сирію та Туніс. У травні 2008 року Польща та Швеція запропонували утворити нову ініціативу, спрямовану на співробітництво із пострадянськими країнами – «Східне Партнерство». У рамках нової ініціативи планувалося задовольнити запит східноєвропейських

країн на глибшу інтеграцію з ЄС і посилити східний напрямок зовнішньої політики та укріпити безпекову ситуацію у регіоні (<http://eap-csf.org.ua/eastern-partnership/pro-shidne-partnerstvo/>).

Головною метою програми «Східного Партнерства» було створення на схід від Європейського Союзу зони стабільності. Проте, попри всі очікування, програма ЄС не принесла відчутних результатів. Як зауважує голова комітету Європарламенту із зовнішньої політики Д. Макаллістер на заваді стали корупція та повільне реформування у державах цього регіону, а також геополітичні претензії Росії. Для успішної реалізації проекту, на думку європарламентаря, Брюсселю необхідно сформулювати конкретні вимоги і пов'язати їх виконання з виплатою фінансової допомоги. Проте, головна складність полягає в тому, що Москва сприймає «Східне партнерство» як загрозу власній країні. «Росія досі бачить у країнах проекту „Східне партнерство” свою сферу впливу і виступає проти співпраці та асоціації сусідніх держав з ЄС», – констатує європарламентар. «Проект ніколи не розроблявся проти Росії Це партнерство ґрунтується на переконанні, що взаємне співробітництво саме по собі є цінним і сприяє миру, стабільності і добросусідським відносинам», – підкреслив Д. Макаллістер (https://24tv.ua/shidne_partnerstvo_nikoli_ne_rozroblyalosya_dlya_protidiyi_rosiy_i_yevroparlamentar_n893941).

Разом з тим слід виокремити і певні зрушення, що відбулися за два с половиною роки від часу проведення останнього саміту в Ризі. Зокрема, набули чинності три угоди про асоціацію – з Грузією та Молдовою у 2016 році, з Україною – у вересні 2017 року. Також 2017 року українці та грузини отримали безвізовий режим з Євросоюзом. Серед основних досягнень цього річного саміту виокремлюється ухвалення спільної підсумкової декларації. Не зважаючи на розбіжності, які не дозволили завчасно погодити текст, у результаті переговорів вже під час саміту «Східне партнерство» сторонам вдалося дійти згоди. На підсумковій прес-конференції президент Європейської Ради Д. Туск навіть зазначив, що декларація – це завжди компроміс. «Я би хотів, щоб формулювання декларації були більш амбітними, але ми всі вирішили, що демонстрація нашої єдності є найважливішою метою», – наголосив він (<http://www.dw.com/uk>).

Майже до останнього зберігалася інтрига навколо президента Білорусі О. Лукашенка який після зняття з нього санкцій у 2016 році вперше отримав запрошення на саміт. Але за три дні Мінськ повідомив, що Білорусь представлятиме міністр закордонних справ. Також очікувалося, що найгучнішою подією саміту стане підписання на його полях угоди про всеосяжне та розширене партнерство між ЄС і Вірменією. У 2013 році Єреван, так само як і тодішнє керівництво України, вирішив не підписувати угоду про асоціацію з ЄС. З того часу Вірменія стала частиною Євразійського економічного союзу. Однак все це не завадило у п'ятницю підписати нову угоду. Але всі ключові актори у своїх виступах згадували, в першу чергу, Україну. Зокрема, А. Меркель окремо виділила свою зустріч з Президентом

України П. Порошенком двічі – як під час прибуття, так і після саміту. «Ми єдині в тому, що мінський процес дуже повільно просувається вперед, але ми його продовжуватимемо», – наголосила вона. Значну увагу в своєму виступі приділив реформам в Україні голова Єврокомісії Жан-Клод Юнкер. У цьому плані він хоча і вказав на помітний прогрес, але зауважив, що є і ті речі, яких не було досягнуто. За словами Юнкера, посилити впевненість західних інвесторів можуть, в першу чергу, реформи, зокрема судової системи, та боротьба з корупцією (<http://www.dw.com/uk>).

Отже, спостерігачі зазначають, що країни ЄС очікують від своїх східних партнерів більш рішучих дій і наполегливості у прагненні до вдосконалення. Зокрема, у підсумковій декларації саміту «Східного партнерства», текст якого опублікований на сайті «Європейської правди» наголошується, що Європейський союз буде фінансово підтримувати східних партнерів лише за умови здійснення ними конкретних реформ. Учасники саміту вітають підтримку яка надається за допомогою повного і спрямованого використання Європейського інструменту сусідства, включаючи програми транскордонного співробітництва та інші наявні фінансові інструменти. У документі також йдеться про те, що фінансова підтримка ЄС надається за умови здійснення конкретних кроків щодо впровадження реформ. Наголошується, що підхід ЄС «більше за більше» і надалі союз буде працювати в інтересах тих партнерів, які найбільше впроваджують реформи (<https://dt.ua/POLITICS/deklaraciya-samitu-shidnogo-partnerstva-yes-bude-davati-groshi-ukrayini-tilki-pislya-reform-261289.html>). Отже, Євросоюз чітко вказує на необхідність ефективного реформування і наголошує, що головною умовою отримання реальної допомоги є власні зусилля східних партнерів, а не апелювання до складних обставин, зовнішніх чинників чи важливої ролі конкретних країн для Європи.

Як зауважує науковий директор фонду «Демократичні ініціативи» О. Гарань підсумкова декларація саміту «Східного партнерства» у Брюсселі не містить проривних формулювань для європерспективи України. «Перед Україною „дверей ніхто не закриває”. Нам кажуть: зробіть домашню роботу – реалізуйте Угоду про асоціацію. Це дійсно амбітна програма реформ», – зазначив експерт. Гарань наголосив, що тепер у «Східному партнерстві» є дуже чітка диференціація між трьома країнами, які декларують свій європейський вибір і рухаються вперед з усіма проблемами, і Азербайджаном, Вірменією та Білоруссю, які «пасуть задніх» (<http://gordonua.com/ukr/news/politics/-politolog-garan-pro-pidsumki-samitu-shidnogo-partnerstva-u-brjusseli-ne-proriv-ale-i-ne-porazka-219006.html>).

Разом з тим слід відзначити, що саміт все ж таки продемонстрував продовження курсу на розширення співпраці України з ЄС. Зокрема, за словами Президента України П. Порошенка, одним з головних результатів саміту є включення до підсумкової декларації положень щодо європейської перспективи України. За його словами, Україна, серед іншого, отримає доступ до єдиного цифрового та енергетичного ринку ЄС, а у найближчі роки

на українців чекає програма макрофінансової допомоги від Євросоюзу. «Незабаром європейська комісія випустить комюніке про дуже амбітний проект макрофінансової допомоги на 2018–2019 роки. Це будуть три транші», – каже президент (<https://www.radiosvoboda.org/a/28882234.html>).

Разом з тим слід звернути увагу на суттєву еволюцію ситуації в середині ЄС. Зміна електоральних уподобань зумовлює певне переформатування конфігурації політичних сил, що, у свою чергу, впливає на формування політики як окремих провідних країн так і Європейського Союзу в цілому. Голова комітету Верховної Ради України у закордонних справах Г. Гопко зазначає: «Важливо подивитись наперед, плануючи діяльність «Східного партнерства». На жаль, тенденції свідчать, що вплив Росії і на Євросоюз, і на країни «Східного партнерства» зростатиме. Тож маємо готуватись до протидії, до спільної відповіді на ці загрози – тобто, мова іде про зростання ролі безпекового фактору та політичної стабільності у країнах Євросоюзу та регіоні «Східного партнерства», – зазначила Гопко.

Важливою складовою програми «Східного партнерства» є сприяння розвитку громадянського суспільства яке здатне ефективно впливати на владу з метою впровадження необхідних реформ. Разом з тим, на думку українських експертів зосередження уваги на підтримці громадського сектору у сучасних умовах недостатньо. На думку політолога Л. Літри для таких держав, як Україна, Молдова і Грузія, цього замало, адже окремі їхні території анексувала Росія, а Кремль має чималий політичний та інформаційний вплив на частину їхнього населення та на окремих політиків. «Грузія, Молдова та Україна підпадають під частковий російський вплив, і якщо ЄС зменшить допомогу або залишить їх самих, вони стануть суб'єктами агресивних спроб Росії розширити цей вплив. У результаті, це може спричинити дестабілізацію і на сході від Євросоюзу, й усередині ЄС. Наразі ж Україна, Молдова і Грузія вважають, що ЄС мав би запропонувати новий формат партнерства, але у Брюсселі до цього неготові», – констатує експерт (<https://www.radiosvoboda.org/a/28882234.html>).

Не минули увагою саміт «Східного партнерства» і російські спостерігачі. Їхні прогнозовано негативні оцінки додають свою частку пазлів у створення загальної картини перспектив розвитку співробітництва ЄС із пострадянськими країнами партнерами програми. На думку експерта Російського інституту стратегічних досліджень О. Неменського програма «Східне партнерство»... переживає глибоку кризу. «Європейці почали усвідомлювати, що єдиний спільний підхід до всіх шести держав пострадянського простору: Білорусії, Україні, Молдавії і трьох закавказьких республік, – неможливий... Для України, Грузії і Молдови «європерспектива» вважається найважливішою політичною метою. При цьому Україна не отримала очікуваної політичної підтримки – угода про Євроасоціацію діє швидше в негативну сторону: економіка країни в дуже важкому стані, явно, що умови угоди не дозволяють державі хоч якось виправити цю ситуацію... навіть більш «успішна» Молдова, яка раніше за

Україну уклала угоду, не отримала від цього великих переваг... Республіка на своєму досвіді змогла переконатися, що дія економічних і політичних угод з ЄС не приносить тих благ, на які дуже розраховували і які їм обіцяли. Зараз настрої молдаван змінилися в бік повернення до євразійського простору... Такі республіки, як Білорусь і Вірменія вибрали напрямок участі в російських інтеграційних проектах, і їх інтерес до Європи, скоріше, не політичний, а економічний», – зауважує російській вчений (<https://riss.ru/events/45748/>).

Звісно оцінки російського експерта можна вважати політично вмотивованими, але заяви і практичні дії деяких лідерів згаданих вище країн свідчать про те, що певні проблеми все ж такі існують. Зокрема, президент Республіки Молдова І. Додон оцінюючи підсумки саміту зазначив: «Шанси Молдови на вступ до ЄС в найближчі десятиліття практично дорівнюють нулю ... Останні події, в тому числі п'ятий саміт Східного партнерства зайвий раз довели, що Молдова далека від ЄС ... У ситуації, що склалася повернення до реального стратегічного партнерства з Росією є нагальною потребою... Це усвідомлює більшість громадян країни, і це тим більше повинні б усвідомити ті, хто на даний час контролює парламент і уряд». Проте, позиція керівництва Молдови у питаннях співробітництва з ЄС не така однозначна. Зокрема, прем'єр-міністр Молдови П. Філіп назвав «політичною риторикою» заяви І. Додона про намір розірвати Угоду про асоціацію з ЄС. В інтерв'ю Associated Press Філіп заявив, що конституція Молдови не дозволяє президенту «оголошувати або приймати такі рішення» і рекомендував Додону діяти виключно в рамках своїх повноважень (<https://ukr.segodnya.ua/world/wnews/dodon-sdelal-svoy-vyvod-iz-sammita-vostochnogo-partnerstva-pora-v-rossiyu-1093598.html>).

Отже, в умовах певного плюралізму думок принаймні частина політичного істеблішменту Молдови зберігає відданість основним цілям програми «Східне партнерство». Чого не можна сказати про Білорусь. Як вже було вказано вище, президент Білорусі О. Лукашенко відмовився від участі у саміті. У повідомленні білоруського МЗС було зазначено, що на сьогодні Східне партнерство є форматом співпраці, в якому країни-партнери домагаються визнання європейської перспективи. «Білорусь не ставить перед собою такої мети, однак виступає за збереження і розвиток Східного партнерства ЄС як інструменту розвитку неполітизованої взаємодії, спрямованої не проти когось, а на вирішення загальних проблем і питань, що стоять перед народами і державами нашого регіону» (<https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/11/21/7073939/>).

Думки білоруських спостерігачів щодо причин відмови участі президента О. Лукашенка у саміті дещо розділилися. Так старший аналітик Білоруського інституту стратегічних досліджень Д. Мельянцов погодився зі словами заступника начальника управління інформації МЗС Білорусі А. Щупляка про те, що низький рівень білорусько-європейських відносин – одна з причин відмови Лукашенко їхати в Брюссель: «... що раз немає прогресу, якщо ЄС не йде в цьому на поступки, то нам теж нема чого

піднімати статус цього саміту». У свою чергу мінський політолог–міжнародник А. Федоров одним з головних факторів, що вплинув на відмову О. Лукашенка їхати на саміт «Східного партнерства», назвав ймовірну негативну реакцію Москви: «Раніше не їздив, а тут поїхав, чи не захоче піти шляхом України?» (<http://www.dw.com/uk/>). Саме впливом Кремля схильні пояснювати позицію Білорусі щодо саміту і українські експерти.

Отже, наведений аналіз експертних оцінок і думок спостерігачів свідчить, що саміт «Східного партнерства» в чергове підтвердив неоднозначність ситуації в середині ЄС і складність процесів, що відбуваються в пострадянських країнах. З огляду на певні внутрішні проблеми і недостатній прогрес у просуванні реформ Євросоюз неготовий до визначення реальних перспектив членства для України і інших учасників програми. Безумовно позитивним підсумком саміту є підтвердження політики підтримки територіальної цілісності України, Молдови, Грузії та Азербайджану, продовження розвитку економічного співробітництва і надання фінансової допомоги.

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Переговори Курта Волкера й Владислава Суркова: чого очікувати?

Проблема врегулювання конфлікту на Сході України залишається гострою і перспектив її вирішення найближчим часом не видно. Водночас, керівництво України, разом з нашими союзниками, намагаються знайти відповідні можливості. Зокрема, Президент України П. Порошенко і спеціальний представник США по Україні К. Волкер на зустрічі в Києві 27 жовтня скоординували подальші кроки по зміцненню міжнародної присутності на Донбасі для припинення російської агресії і відновлення миру.

Після цього відбулась чергова, уже третя, зустріч К. Волкера і радника президента Росії В. Суркова в Белграді. Під час зустрічі вони обговорили поточний стан справ в дипломатичній сфері щодо зусиль з припинення війни на Донбасі. За підсумками переговорів якихось чітких і обнадійливих повідомлень не було, лише короткі заяви.

У заяві, опублікованій посольством США в Росії, говориться, що незважаючи на відмінність у поглядах щодо шляхів досягнення миру, Вашингтон і Москва продовжать спільну роботу в цьому напрямку. «Відповідно до Мінських угод існувала необхідність поєднувати політичні заходи з заходами в сфері безпеки. Обидві сторони проаналізують пропозиції, висловлені в ході зустрічі, що відбулася, і обміркують подальші шляхи вирішення цього завдання», – наголошується в заяві

(<http://nv.ua/world/geopolitics/surkov-i-volker-sdelali-sovmestnoe-zajavlenie-posle-vstrechi-v-belgrade-2200710.html> – 2017. – 14.11).

В. Сурков підтвердив, що американська сторона передала свої пропозиції до проекту резолюції Радбезу ООН щодо миротворців на Донбасі – двадцять дев'ять абзаців. Тільки три з них РФ визнала прийнятними. «Трохи, звичайно. Але все-таки три не нуль. Краще, ніж нуль», – зазначив В. Сурков.

При цьому він наголосив, що у США і РФ різні концепції досягнення миру на Донбасі, але сторони продовжать спільну роботу. Такою ж стала спільна заява сторін, про різні концепції миру, але й про спільне продовження роботи сторін.

За інформацією деяких ЗМІ, які посилаються на достовірні джерела, американська сторона запропонували розширити повноваження і зону присутності миротворців на Донбасі. «Серед іншого американська сторона запропонувала розширити зону присутності місії, не обмежуючись лише кількома постами на лінії зіткнення, а також збільшити її чисельний склад і розширити повноваження», – зазначається в повідомленні (<http://www.pravda.com.ua/news/2017/11/14/7162033/> – 2017. – 14.11).

Також повідомляється, що сторони вирішили продовжувати роботу над проектом резолюції. Не виключена ще одна зустріч до кінця року в аналогічному форматі. Це питання обговорюється. Рішення поки немає.

Нещодавно стало відомо, що США готуються в найближчі дні запропонувати Росії план з розміщення 20 тисяч миротворців ООН на всій території конфлікту в Україні. Раніше Волкер заявив, що Росія повинна вивести свої війська з окупованих територій Донбасу, щоб миротворча місія ООН змогла почати свою роботу.

Деякі українські експерти заявили, що зустріч спецпредставника США по Україні К. Волкера і помічника президента РФ В. Суркова не принесла успіху щодо Донбасу і це може бути пов'язано з відмовою американського лідера Д. Трампа зустрітися на саміті у В'єтнамі з російським президентом В. Путіним.

Таку думку, зокрема, висловив директор інформаційно-аналітичного центру «Перспектива», військовий експерт П. Рудяков. (<https://ukr.segodnya.ua/politics/pnews/peregovory-volker-i-surkova-po-donbassu-provalilis-ekspert-nazval-prichinu-1090293.html> – 2017. – 15.11).

На його думку, в питанні миротворчої місії на Донбасі сторони повернулися до стану двомісячної давності після того, як Росія не прийняла більшість пропозицій США щодо миротворців, підтримавши лише три пункти з 29. «На жаль, кількісні критерії тут не працюють. По суті, Волкер перекреслив всі ці підрахунки прийнятних і неприйнятних абзаців своїм резюме», – зазначив П. Рудяков.

За словами експерта, у США і РФ вже є план для досягнення хоч якогось компромісу, який би дозволив взятися за організацію миротворчої місії. «Але вийшло набагато гірше, ніж я припускав. Те, що з коментарів

Волкера могло здаватися узгодженим з російською стороною, не було погоджено, і тепер виходить, що Сурков повертається на два місяці тому, на рівень першої зустрічі», – наголосив П. Рудяков.

Попередня зустріч (7 жовтня в Белграді) К. Волкера і В. Суркова була більш обнадійливою і багато хто з політиків і експертів сподівався на значно кращі результати третьої зустрічі, але не сталося. Як відомо, темою розмови попередньої зустрічі також був конфлікт на Донбасі, Мінські угоди і можлива миротворча місія ООН. У Росії цю зустріч тоді назвали «звіркою годинників» – нібито, на конкретний результат вона не націлена.

На думку експертів, так і вийшло, щоправда в ході переговорів у представника США була фора, а саме – продовжений напередодні Верховною Радою України особливий статус Донбасу. Як заявив перед зустріччю Волкера і Суркова прес-секретар президента РФ Д. Песков, ці переговори не розраховані на конкретний результат. «В цьому випадку переговори не націлені на конкретний результат. Це процес синхронізації позицій, звірення годинників і обміну інформацією, що називається, з перших рук», – заявив Д. Песков (<http://expres.ua/news/2017/10/10/266174-zustrich-volkera-surkova-yshlosya-rol-vidigraly-zakony-donbas> – 2017. – 10.10).

Зустріч Волкера і Суркова в жовтні також відбулася в закритому для преси режимі. Повідомлення сторін після переговорів теж не дуже інформативні. Тоді Сурков переговори назвав конструктивними і повідомив, що сторони домовилися, що консультації з українського врегулювання будуть продовжені в необхідному для досягнення результату обсязі. «Обговорювався запропонований Росією проект резолюції ООН щодо Донбасу. Знайдено порозуміння за низкою позицій. Більшість виявлених розбіжностей визнані переборними», – зазначив Сурков.

При цьому він заявив, що обидві сторони наголосили на необхідності виконання Мінських угод при вирішальній ролі «нормандського формату» і мінської контактної групи.

Як зазначив директор Інституту соціально-політичного проектування «Діалог» А. Миселюк, важливу роль в переговорному процесі відіграло продовження особливого статусу Донбасу. «Оскільки Росія постійно говорить про те, що Україна не дотримується Мінських домовленостей, порушує їх, зриває їх виконання, то потрібно було, по-перше, чітко показати, що все базується на Мінських угодах, що і було зроблено. По-друге, потрібно було показати, що Україна стоїть на тих же позиціях, що і раніше – на Мінських угодах, імплементацію яких США схвалюють» – вважає А. Миселюк.

Експерт-міжнародник А. Кучухідзе також вважає, що в цьому питанні ключову роль зіграло саме продовження особливого статусу Донбасу. «Закон про особливості місцевого самоврядування, продовження спеціального статусу посилює переговорні позиції України, відповідно, посилює позиції тих партнерів, які нас підтримують на протипагу РФ. Захід за рахунок

продовження спецстатусу витягатиме Україну як сторону, яка виконує Мінські угоди», – зазначив А. Кучухідзе.

Це дійсно стало важливим аргументом в переговорному процесі. Після ухвалення цього закону К. Волкер заявив, що таким чином Київ робить жорсткі кроки для встановлення миру на сході України.

Більш того, як вважають експерти, Україна в рамках Мінських угод може готувати основу для врегулювання конфлікту. Наприклад, вирішити питання з виборами на окупованій території. «Втім, поки не виконані вимоги безпеки, вибори на цій території не відбудуться, але можна підготувати їх базис», – вважає А. Кучухідзе.

На його переконання, якщо ж Україна в питанні імплементації Мінських угод буде пасивною, то її міжнародна підтримка зменшуватиметься. «Україні важливо виходити із зони критики, яка періодично з'являлася, наприклад, в Німеччині, коли Штайнмаєр говорив, що в порушенні Мінська винна не тільки Москва, але і Київ», – зазначає експерт.

Він вважає, що дуже важливо від цього відійти. «Тому поки миротворці обговорюватимуть, поки стабілізується ситуація з безпекою, найвірніший шлях для України – створити так званий юридичний скелет і показати, що якщо та сторона виконає всі умови безпеки, то з нашого боку ми хоч завтра готові реінтегрувати цю територію назад до юридичного поля України», – підкреслив А. Кучухідзе.

За його словами, у питанні можливого введення миротворчої місії ООН на Донбас в російській позиції є якась двоякість. Адже Росія направила в ООН проект резолюції зі своїм баченням такої місії, який не влаштовує Україну. Одним з неприйнятних пунктів стала пропозиція розташувати миротворців тільки на лінії розмежування. Україна ж наполягає на тому, що вони повинні знаходитися на всій окупованій території Донбасу.

Проте після телефонної розмови канцлера ФРН А. Меркель і президента РФ В. Путіна останній допустив можливість того, щоб миротворчий контингент перебував не тільки на лінії розмежування. «У будь-якому випадку, це рішення прийматиметься на рівні Ради безпеки ООН, і тут є необхідність консенсусного підходу як раз між США і РФ», – заявив А. Кучухідзе.

Проте сподівання на прорив в переговорному процесі виявились марними. За підсумками третьої зустрічі Волкера і Суркова експерти відзначили, що у Вашингтона і Москви різні концепції досягнення миру в Донбасі. Вашингтон після безуспішних переговорів знову нагадав про мінські угоди.

В цілому ж, за даними ЗМІ, США запропонували розширити повноваження і зони присутності миротворців на Донбасі. Втім, варто нагадати, що на передодні зустрічі з Сурковим Волкер заявив, що у Росії є два варіанти дій в Донбасі. «Якщо вони хочуть створити заморожений конфлікт, як в Абхазії, Південній Осетії або Придністров'ї, то це їм дорого обійдеться. Однак, якщо захочуть, вони це зроблять незважаючи на великі

витрати... Альтернатива – це коли Росія виведе свої сили і буде сприяти розміщенню миротворців ООН, що принесе всім мир і дозволить просуватися у втіленні мінського процесу це – другий сценарій», – зазначив Волкер (<https://ukr.media/ukrain/331330/> – 2017. – 15.11).

Натомість Сурков заявив, що для реалізації мінських угод «необхідно прискорити виконання політичних зобов'язань Києва при одночасному зміцненні безпеки в зоні конфлікту». Тим самим, на думку експертів, давши зрозуміти, що Москва не збирається йти на формулу «спочатку припинення вогню – потім політичний процес».

Як відомо, кілька місяців тому російський президент В. Путін заявив, що підтримує ідею відправки миротворців в Україну. Щоправда, за його словами, мова може йти тільки про функції забезпечення безпеки працівників ОБСЄ, миротворці повинні перебувати на лінії розмежування і ні на яких інших територіях.

Російський президент вважає, що вирішення цього питання має відбутися після розведення сторін, відведення важкої техніки та встановлення прямого контакту з представниками самопроголошених ДНР і ЛНР.

Натомість постійний представник України при ООН В. Єльченко заявив, що Україна при необхідності може внести свій проект резолюції про миротворців в Донбасі, або сторони будуть працювати на базі російського проекту, за умови його коригування з урахуванням позиції Києва. За його словами, Київ наполягає на тому, що мандат місії має бути більш широким, а не стосуватися охорони СММ ОБСЄ, і миротворці повинні розміщуватися аж до кордону з РФ.

Російська сторона не хоче йти на поступки і тому, як заявив військовий оглядач і головний редактор «Інформаційного опору» Ю. Карін, переговори К. Волкера і В. Суркова закінчилися провалом через емоції В. Путіна. «Тут треба розуміти, що третя зустріч переговорників пройшла в дуже складний час, після провального візиту Путіна на саміт АТЕС. Тому розмова з Сурковим не могла бути конструктивною через свіжу образу», – заявив експерт (<https://znaj.ua/politics/zyasovalosya-chomu-peregovory-surkova-i-volker-provalylysy> – 2017. – 15.11).

За його словами, зараз проти російського президента грає сам час, адже до виборів в 2018 році йому краще не вдаватися до активних дій. «Агресору доведеться прислухатися до побажань країн, задіяних в процесі мирного врегулювання російсько-українського конфлікту. Особливо на тлі продовження санкцій за Крим і Донбас і вступу з січня 2018 року в силу нових, які вже набагато болючіше вдарять по російській економіці. З огляду на поступову втрату сировинного і збройового ринків збуту, економічні проблеми лише посиляться і можуть спровокувати соціальну кризу в РФ», – наголосив Ю. Карін.

Експерт з міжнародної політики Р. Осипенко також вважає, що в Росії складається не дуже хороша ситуація через наближення президентських

виборів. «По суті, Кремль загнаний в глухий кут. Тому переговори Волкера і Суркова якраз і були про те, як Росії з цього кута вибратися. Мова про торг вже не йде. Головною ідеєю в майбутньому буде, як Росії красиво піти з Донбасу, зберігши обличчя», – зазначив Р. Осипенко (<https://narodna-pravda.ua/2017/10/14/zustrich-volkera-i-surkova-mizhnarodnyk-nazvav-golovnu-tsil/> – 2017. – 14.10).

Експерт переконаний, що в Кремлі змушені визнати неспроможність воювати зразу на декількох фронтах, тож тепер шукають шляхи виходу з ситуації, яку самі ж і створили. «Залякати Прибалтику активними військовими діями не вийде – на Заході вже підготувалися. Та й з іншого боку – Росія вже вичерпала всі свої ресурси, зав'язнувши в декількох війнах – на Донбасі, в Сирії, в інших роздмухуваних конфліктних ситуаціях. Кремль вичерпав свої ресурси і більше не має можливості погрожувати або робити якісь інші випадки, приміром, розв'язавши новий локальний конфлікт», – наголосив Р. Осипенко.

При цьому експерт зауважив, що в самій Росії соціально-економічна ситуація значно погіршилась. «Напередодні виборів Росія має показати населенню нову надію. І скільки б російське телебачення не говорило про позитивний вплив санкцій, люди бачать, як бідніє населення, падає рівень зарплат, знижується якість продуктів і т.д. Може, вони і не пов'язують це з анексією Криму і порушенням Росією норм міжнародного права, але всі вже зрозуміли, що щось іде не так», – підкреслив експерт.

Та й оточення самого В. Путіна, на думку експертів, не бажає загострення стосунків з країнами Заходу. Як зазначають деякі російські експерти, російським політикам і бізнесменам не потрібна ескалація. Зокрема, за словами російського політолога і публіциста А. Піонтковського, військова ескалація на сході України неможлива, оскільки в Кремлі шукають варіант капітуляції перед країнами Заходу, який можна буде через пропаганду подати як чергову перемогу. «Найближчими двома-трьома місяцями в Кремлі будуть вирішувати, чи президент Росії В. Путін балотуватиметься на новий президентський термін», – зазначає російський політолог (<http://gordonua.com/ukr/news/war/-piontkovskij-na-porjadku-dennomu-znajti-formulu-gibridnoji-kapituljatsiji-dlja-moskvi-216937.html> – 2017. – 12.11).

На думку експерта, від особистості майбутнього президента Росії залежить подальший розвиток ситуації в окупованих районах Донбасу. «Цю позицію серйозно обговорюватимуть у Москві, якщо там вирішать, що Путіна треба замінити на іншу фігуру. Тобто це крок до того проміжного рішення, що наступна влада в Москві буде готова піти з Донбасу», – упевнений політолог.

При цьому він запевнив, що Путін не піде на подальше військове вторгнення. «Найменший рух до Маріуполя, не дай бог, – це негайне надання Україні летального озброєння та активація інших санкцій, наприклад, відключення Росії від системи SWIFT. Захід має ще доволі великий арсенал

санкцій. До речі, останнім часом з'явилися якісь витоки, а військовий бюджет Пентагону це передбачає, що Білий дім готовий надати Україні зброю вже зараз, навіть без ескалації», – наголосив А. Піонтковський.

Разом з тим він не виключає, що «група божевільних», які вважають Путіна «недостатньо жорстким», може зробити спробу ескалації конфлікту, однак із цього нічого не вийде. «Зараз на порядку денному те, що я завжди називав гібридною капітуляцією, – знайти таку формулу для Москви, яку Захід сприйняв би як капітуляцію, а власному населенню по телевізору можна було б продати як чергову перемогу», – зазначив політолог.

Він наголосив, що В. Путін вже зазнав поразки в Україні, опір якої мобілізував країни Заходу. «Кремль ніколи не мав ресурсу, а мав нахабність і політичну волю. І поки Путіну не опиралися, він цю агресію здійснював. Можливо, Захід мобілізував опір України, у якої виявилася армія (якої не було навесні 2014 року). Путін же перших поразок зазнав саме в Україні. Де зараз «русский мир», де «Новоросси́я»? Це ж були цілком реальні плани – окупація десятка українських областей», – зазначив політолог.

А. Піонтковський переконаний, що за сьогоденного ставлення Заходу жодних шансів для розширення своєї агресії у Путіна немає. «На порядку денному стоїть питання про його відступ. І дуже серйозні процеси відбуваються всередині російської політичної верхівки. Більшість налаштована на те, щоб якось налагодити відносини із Заходом», – наголосив експерт.

При цьому він звернув увагу, що розміри активів, які російська верхівка тримає в США, за оцінкою американського Національного бюро економічних розслідувань, становлять \$1 трлн, і в Москві думають, як одночасно зберегти гроші на Заході, Донбас із Кримом і владу в РФ. «Це серйозне і загалом нерозв'язне завдання для Кремля – від чогось доведеться відмовлятися. Судячи з настроїв реалістів, які розуміють, що Путін зарвався, така мрія – вони готові піти з Донбасу, якщо Захід заплющить очі на Крим. Водночас позиція Заходу однозначна – «ми ніколи не визнаємо анексії Криму», – зазначив А. Піонтковський (<http://gordonua.com/ukr/news/crimea-piontkovskij-pri-sogodnishnomu-stavleni-zahodu-shansiv-dlja-rozshirennja-agresiji-u-putina-nemaje-na-porjadku-jogo-vidstup-216915.html> – 2017. – 12.11).

Разом з тим політолог нагадав, що США 40 років не визнавали анексії Прибалтики, водночас підтримуючи нормальні відносини з СРСР. «Вони хотіли б піти з Донбасу, зберігши Крим, і за це вони хочуть, щоб із них зняли санкції, зберігши свій трильйон. Ось така мрія у кремлівських реалістів. Але є і скажені на чолі із самим Путіним, які не готові на цю поступку. Це з одного боку. А з іншого боку, я не впевнений, чи погодиться на це Захід, і впевнений, що на це не погодиться Україна. Тож становище там важке», – підкреслив експерт.

Щоправда деякі вітчизняні експерти побоюються, що Україна може стати об'єктом торгу США і РФ. Як зазначив політичний експерт

С. Постоловський, телефонна розмова Трампа і Путіна – компенсація за те, що між президентами США і РФ не відбулася анонсована зустріч на саміті у В'єтнамі. І ця розмова – результат роботи, в першу чергу, Кремля і МЗС Росії. Тобто діалог триває і буде продовжуватися.

За словами С. Постоловського, не виключено, що Росія прибере свій військовий контингент із Сирії і дасть змогу США і антитерористичній коаліції зачистити так звану «Ісламську державу». На його думку, вочевидь, США де-факто схиляються до того, що Башар Асад – законний президент Сирії. Але при цьому Росія забажає поступок по Україні, яка для Путіна – геополітична прерогатива. Москва, говорить він, може виставити вимогу – якщо вони виходять із Сирії, то давайте завершувати конфлікт в Україні, але на їхніх умовах. «Цілком імовірно, що США посилять тиск на українську владу. Зокрема, пришвидшення ухвалення закону про реінтеграцію і зсунення з мертвої точки питання миротворчої місії. США ж заявили, що за основу ухвалення рішення по місії ООН можна взяти проект російської резолюції. Але він вкрай не влаштовує Україну. По суті, з агресора Росія стає миротворцем», – зазначив С. Постоловський. (https://24tv.ua/ukrayina_je_predmetom_torgu_mizh_ssha_ta_rf__ekspert_n892860 – 2017. – 23.11).

При цьому політолог наголошує, що не все так просто, навіть якщо Трамп захоче досягти миру з Росією за рахунок національних інтересів України, американські інститути влади не дозволять йому цього зробити. Підтвердженням цього є критика сенатора Маккейна факту розмови Трампа з Путіним.

Останні події в Луганську засвідчують, що В. Путін не готовий до загострення стосунків із Заходом, але в Кремлі придумують все нові і нові комбінації щоб заплутати ситуацію. Як зазначив політичний експерт Є. Магда, навряд чи Росія визнає так звані «Д/ЛНР». Москві потрібно, щоб окупована територія якнайдовше залишалася сірою зоною. (https://24tv.ua/perevorot_u_lugansku__seans_kontrolovanogo_haosu_z_boku_moskvi__ekspert_n893696 – 2017. – 25.11).

За його словами, Москві не вигідне визнання квазіутворень, оскільки для РФ це серйозний фінансовий тягар і створює передумови для посилення західних санкцій. «Не виключено, що «переворот» у Луганську – сеанс контрольованого хаосу на території «Д/ЛНР», щоб Кремль міг змінити рівняння врегулювання конфлікту на Донбасі, скористатися ситуацією і розвернути її у власних інтересах. Москва не зацікавлена, щоб на окуповані території заходили миротворці ООН», – вважає Є. Магда.

На думку експерта, РФ шукає шляхи, щоб завадити введенню місії ООН. «Росії потрібно далі продовжувати вплив на Донбас. І при проведенні переговорів із Заходом акцентувати увагу на тому, що ситуація там важка і складна, і треба, аби Україна прислуховувалася до думки «республік», – підкреслив політолог.

Натомість військовий експерт Д. Снегирьов вважає, що внутрішній конфлікт у так званій «ЛНР» Росія використала в якості ширми, щоб спростувати перед Заходом дві тези. Одна з них – про повний контроль Москвою бойовиків.

Адже, як відзначає експерт, вплив Кремля на бойовиків яскраво проявився після телефонної розмови Путіна із Захарченком і Плотницьким, коли протягом п'яти хвилин було прийнято рішення про розблокування процесу обміну полоненими. «Таким чином Путін показав, що Росія повністю контролює бойовиків, впливає на ситуацію в ОРДЛО і, відповідно, є учасником конфлікту. Повний контроль Кремля над ОРДЛО дало козир спецпредставнику США Волкеру. Адже, якщо Путін має такий вплив, то чому триває війна, а Росія розповідає США, що там немає військ РФ? Москві треба було показати, що вплив не глобальний. І що начебто на внутрішні конфлікти, такі, як у Луганську, вони не впливають», – зазначив Д. Снегирьов

(https://24tv.ua/yak_rosiya_vikoristaye_konflikt_mizh_boyovikami_ekspert_ozvuchiv_versiyi_n893739 – 2017. – 26.11).

Друга теза, на думку Д. Снегирьова – про можливість об'єднання «Д/ЛНР» у «Новоросію». Така спроба вже була – заява Захарченка про «Малоросію». Тоді це налякало Захід, адже це могло повністю нівелювати мінські угоди. «В мінських домовленостях два підписанти від ОРДЛО – «ДНР» і «ЛНР». Якщо ж вони об'єднуються, то угоди втрачають свою силу. Для України це, може, й плюс. Але не для Заходу, який опиняється перед розбитим коритом, і треба все починати з початку. Тобто вводити персональні і секторальні санкції, вести перемовини щодо модальності припинення конфлікту», – зауважив Д. Снегирьов.

Ймовірно тезу про об'єднання республік Москва вкидає, щоб змусити Захід грати за правилами Росії. Зокрема, змусити прийняти тільки російський варіант введення миротворців ООН на Донбас.

Натомість політолог О. Якубін вважає, що події в Луганську – це певний результат домовленостей Волкера і Суркова. «Цей конфлікт показує, що є зрушення, пов'язані з Мінськими угодами, і є зрушення в роботі механізму Волкера – Суркова», – зазначив експерт (<http://hvylyya.net/news/digest/perevorot-v-lnr-govorit-o-podvizhkah-v-peregovorah-volкера-i-surkova-ekspert.html> – 2017. – 25.11).

На думку експерта, ці зрушення пов'язані з визначенням мандата і обговоренням деталей мандата миротворчої місії на Донбасі. Найближчим часом можливі зміни на Донбасі. Лише залишається невідомим, кому це буде вигідно. Отже процес пошуку компромісів у вирішенні проблеми на Сході України триває.

Украино–польские отношения в оценках политиков и экспертов

Напряженность в отношениях между властями Украины и Польши, возникшая в последние годы на фоне дискуссий об отношении к некоторым историческим событиям, в частности, к так называемой «Волынской резне», продолжает оставаться значимым фактором общественно–политического дискурса в обеих странах.

Последние действия и заявления и польских, и украинских государственных чиновников, политиков и общественных деятелей, связанные со спорными моментами трактовки событий общего прошлого, показывают, что, несмотря на декларируемый курс на «примирение», предпосылки возникновения конфликта сохраняют способность к его воспроизводству и могут и впредь использоваться в качестве инструмента политического противостояния как в Украине, так и в Польше.

Напомним, в начале ноября министр иностранных дел Польши В. Вашиковский сообщил о намерении польских властей запретить въезд в страну гражданам Украины, «демонстративно надевающим мундиры СС «Галичина»». Как заявил министр в эфире Польского телевидения, у Варшавы и Киева «разные концепции примирения». «Мы осознаем, как важна для нас Украина по геополитическим соображениям... Но украинцы, зная об этом значении своего государства для нашей безопасности, считают, что в таком случае вопросы, которые нас разделяют, в особенности исторические, должны отойти на второй, третий план», – отметил он (https://rian.com.ua/world_news/20171102/1029078012.html).

Кроме того министр подчеркивал, что «Украина отчаянно ищет союзников» и Киев «хотел бы начать переговоры о миротворческой миссии ООН в Донбассе», а Польша вскоре станет непостоянным членом Совбеза ООН и будет участвовать в принятии решения об этой операции.

Польский президент А. Дуда назвал неприемлемым то, что важные государственные посты в Украине занимают люди с «откровенно антипольскими» и националистическими взглядами. Глава правящей партии Польши «Право и Справедливость» Я. Качиньский ранее отмечал, что героизация имени С. Бандеры в Украине может помешать евроинтеграционным стремлениям. В украинском МИДе в свою очередь заявили, что в стране нет антипольских настроений и политиков с антипольскими взглядами.

Ранее в Украине произошло несколько актов вандализма антипольской направленности. Один из инцидентов случился во Львовской области, где был взорван памятник полякам, убитым членами дивизии «Галичина» в 1944 году. Еще один акт вандализма был зафиксирован на польском кладбище на территории национального историко–мемориального заповедника «Быковнянские могилы» в Киевской области.

МИД Польши отреагировал на эти случаи нотами протеста. Действия вандалов также осудил украинский МИД.

Летом 2016 года нижняя палата польского парламента приняла постановление о признании 11 июля Национальным днем памяти жертв геноцида, совершенного украинскими националистами против жителей II Польской Республики в 1943–1945 годах. По версии польской стороны, массовые убийства совершались в 1939–1945 годах сторонниками ОУН–УПА против польского населения Волыни, Восточной Галиции и юго–восточных воеводств II Польской Республики.

Украинский парламент в ответ принял заявление, осуждающее такое решение польского сейма, подчеркнув, что оно «поставило под угрозу политические и дипломатические наработки двух стран».

По словам заместителя главы внешнеполитического ведомства Польши Б. Цихоцкого, польское правительство должно реагировать на ситуацию, «когда мы видим решение наших партнеров, даже наших союзников, которые противоречат отношениям союзников, партнеров или соседей». В качестве примера он привел «непонятное, скандальное решение украинских государственных служащих запретить поиск и эксгумацию останков польских жертв военных конфликтов в Украине». Б. Цихоцкий также выразил обеспокоенность заявлениями главы украинского Института национальной памяти В. Вятровича, который «в публичных заявлениях признает кладбище в Быковне незаконным».

По мнению Б. Цихоцкого, с украинской стороны не хватает решений, которые бы способствовали историческому диалогу. «Украина принимает сегодня решения, ставящие под сомнение заявления о стратегическом партнерстве», – сказал заместитель главы МИД Польши во время своего выступления в польском Сейме.

Ранее польский историк А. Запаловский в интервью журналистам польского издания «Nasz Dziennik» назвал позицию украинских властей по этим вопросам попыткой «сломить поляков», навязав им «украинскую историческую политику, связанную с пропагандой украинского национализма»

Как отмечал глава польского МИДа В. Ващиковский, его предшественники «пассивно выжидали, пока все разрешится само собой, принимали украинский подход, согласно которому на первом месте стоят вопросы безопасности», а со всем остальным «можно подождать». По его словам «Польша еще сохраняет терпение», однако другие европейские страны, в частности Венгрия и Румыния, «начинают открыто действовать вразрез украинским интересам». В. Ващиковский подчеркивал, что польская сторона предлагает взаимодействие именно для того, чтобы «примирить наши дискурсы». Однако, по его словам, поляки «никогда не согласятся... на то, чтобы поставить знак равенства между УПА и Армией Крайовой». (<https://rian.com.ua/abroad/20171113/1029368444.html>)

«Я ожидаю от президента Петра Порошенко и его сотрудников, от премьер–министра Владимира Гройсмана, что люди, которые откровенно провозглашают националистические и антипольские взгляды, не будут занимать важных должностей в украинской политике», – заявил президент Польши А. Дуда, комментируя возможность своего визита в Украину. «В этом деле есть несколько аспектов. Один из них – мое личное желание посетить могилы поляков в Харькове, что очень важно для меня лично, а также как для президента. Второй аспект связан с тем, что на заседании 17 января мы будем работать в совете Безопасности ООН, где будет рассмотрен вопрос Украины», – отметил А. Дуда, уточнив, что визит позволит посмотреть на то, что происходит в Донецкой и Луганской областях (<https://rian.com.ua/abroad/20171113/1029368444.html>)

В связи со сложившейся в украино–польских отношениях ситуацией президент Украины П. Порошенко выступил с инициативой проведения чрезвычайного заседания консультационного комитета президентов Украины и Польши.

«Консультационный комитет является совещательным органом, он призван способствовать реализации договоренностей между главами двух государств, направленных на углубление дружественных отношений между Украиной и Польшей, который возглавляют внешнеполитические советники президентов», – сообщил пресс–секретарь президента С. Цеголко (<https://korrespondent.net/ukraine/3904608-poroshenko-sozyvaet-zasedanye-uz-za-polshy>). По его словам, резонансные заявления со стороны представителей польской власти в адрес руководства Украины, звучащие в последнее время, вызывают серьезное беспокойство украинской стороны и требуют надлежащей реакции.

А. Дешица, посол Украины в Польше, заявил, что Киев хочет быть равноправным партнером с Варшавой, а спорные вопросы необходимо решать в ходе диалога. «Мне бы хотелось, чтобы Украина и Польша меньше тратили времени на объяснение своих позиций и разбирательства в некоторых инцидентах, а больше уделяли времени реализации нашего партнерства и проектов, которые принесут пользу украинцам и полякам», – подчеркнул посол (<https://rian.com.ua/politics/20171114/1029411557/deschitsa-poland-ukraine.html>).

«Наш список вопросов, который мы хотим решить с Украиной, – небольшой», – отметил накануне заседания консультационного совета министр иностранных дел Польши В. Ващиковский. Это, по его словам, исторические вопросы, вопросы, касающиеся эксгумаций жертв войн, работы костелов, образования на польском языке. «Ряд этих вопросов можно решить одним жестом. Надеемся на то, что процесс наконец продвинется, а не будет, как в вопросе эксгумаций, регресс вместо прогресса», – заявил министр (https://rian.com.ua/world_news/20171115/1029466316.html).

«Созыв этого совета – это попытка отреагировать на ухудшающиеся двухсторонние отношения с Польшей, ведь последние два года очень много

было негативных сигналов как с польской, так и с украинской стороны», – прокомментировал инициативу украинского президента представитель Международного центра перспективных исследований Е. Ярошенко. По его мнению, созыв комитета – позитивный сигнал, поскольку украинская внешняя политика ориентирована на выстраивании тесных отношений с ЕС и США, но вместе с тем, вопросам двусторонних отношений с отдельными странами не уделялось достаточного внимания. Спорные вопросы, на которых сегодня делает акцент польская сторона, долгое время игнорировались, считает эксперт. В итоге, «мы уже вышли на ту ситуацию, когда можно говорить о кризисе двухсторонних отношений, а не просто каких–то отдельных проблемах» (<https://rian.com.ua/interview/20171110/1029306459/ukraine-scandal-poland.html>).

Одним из итогов состоявшегося 17 ноября в Кракове заседания консультационного комитета стало решение о снятии моратория на проведение поисково–эксгумационных работ и совместном их возобновлении. Заместитель главы Администрации президента Украины К. Елисеев и руководитель Канцелярии президента Польши К. Щерский также пришли к соглашению о продлении работы двусторонней межправительственной комиссии по защите и возвращению культурных ценностей. Кроме того, представители Украины и Польши обсудили предстоящий визит польского президента А. Дуды в Харьков в декабре 2017 года.

Важным результатом переговоров наблюдатели также назвали договоренности о сокращении «черного списка» украинцев, которым запрещен въезд в Польшу. «Мы договорились работать совместно, чтобы его оптимизировать. Речь идет о значительном сокращении, потому что не должны, на наш взгляд, страдать от этого, к примеру, историки, представители гражданского общества», – заявил К. Елисеев после заседания комитета (<https://rian.com.ua/analytics/20171121/1029617740/ukraina-polsha-zapret.html>).

Однако, уже на следующий день после заседания стало известно о новом дипломатическом скандале между Польшей и Украиной. 18 ноября польские пограничники не пустили в страну ответственного секретаря Государственной межведомственной комиссии Украины по делам увековечения памяти участников антитеррористической операции, жертв войны и политических репрессий С. Шеремета.

В связи с этим инцидентом в украинский МИД был вызван посол Польши в Украине Я. Пекло. В министерстве заявили, что запрет С. Шеремету на въезд в Польшу «противоречит логике конструктивных договоренностей сопредседателей консультационного комитета президентов Украины и Польши». В свою очередь министр культуры и национального наследия Польши П. Глиньский отметил, что С. Шеремета появился на границе далеко «не случайно»: «Если речь о господине Шеремете, то считаю,

что он не случайно появился на границе сразу после того, как мы немного пошли вперед, если речь идет о наших взаимоотношениях. Интерпретация этого события однозначна – очередная попытка подогреть атмосферу», – заявил П. Глинский (<https://rian.com.ua/analytics/20171121/1029617740/ukraina-polsha-zapret.html>).

В связи с этим многие наблюдатели отметили, что мнение о том, что заседание консультационного комитета стало поворотной точкой в отношениях Украины и Польши, пока преждевременно. «Говорить глобально, что это уже стало точкой поворота в сложных, напряженных отношениях между Украиной и Польшей, пока рановато», – прокомментировала переговоры в Кракове эксперт по международным вопросам Ю. Осмоловская. По ее мнению достигнутые договоренности по сокращению «черного списка» не могут мгновенно быть применены на практике, так как есть еще необходимые технические процедуры, что, возможно, и стало причиной инцидента с Шереметой (<https://rian.com.ua/analytics/20171121/1029617740/ukraina-polsha-zapret.html>).

О том, что приоритеты официальной Варшавы во внешней политике, по крайней мере, до следующих парламентских и президентских выборов в 2019 году не изменятся, и поэтому ожидать, что заседание консультационного комитета приведет к существенному прорыву в украинско-польских отношениях, не приходится, заявил также польский политолог С. Домарадски.

По его словам, ужесточение внешнеполитической риторики главы польского МИДа В. Вашиковского, происходит, как только речь заходит о будущих перестановках в польском правительстве. Некоторые обозреватели отмечают, что некоторые министры, среди которых и В. Вашиковский, в скором времени могут быть отправлены в отставку. Поэтому заявления главы польского внешнеполитического ведомства насчет Украины, могут свидетельствовать о старте его личной политической карьеры.

«Действительно, есть некоторые доказательства того, что министр Вашиковский ужесточает свою позицию по международным вопросам накануне любой дискуссии о перестановках в правительстве. Но возникает вопрос, является ли такая тактика эффективной для его политического выживания и какие далеко идущие последствия это может иметь для имиджа Польши за границей. Но, не принимая во внимание, кто глава польского внешнеполитического ведомства, приоритеты не изменятся, по крайней мере, до следующих выборов. История – часть политической программы партии «Право и справедливость»» – комментирует ситуацию С. Домарадски.

Поэтому эксперт также не ожидает существенного прорыва в отношениях двух стран после заседания консультационного комитета. «В конечном итоге, это приведет к серьезным расхождениям позиций, а не существенному прорыву. Позиция украинской власти абсолютно понятна – в Украине нет антипольских настроений. С другой стороны, как я уже ранее отмечал, – единственный факт того, что главной осью взаимных отношений

стала историческая политика, – кажется, четко представляет текущий статус стратегического партнерства между двумя странами», – резюмирует эксперт. (<https://www.segodnya.ua/ukraine/polskiy-ekspert-ya-ne-ozhidayu-proryva-v-ukrainsko-polskih-otnosheniyah-1091689.html>).

По мнению украинского эксперта, представитель Международного центра перспективных исследований Е. Ярошенко партия «Право и справедливость» обращается к исторической тематике, чтобы сохранять общественную поддержку. «Ведь у них хоть и высокий уровень поддержки, но когда они принимают некоторые непопулярные решения, то с помощью вопросов истории и польского консенсуса в некоторых вопросах, они пытаются укрепиться при власти», – заявляет он.

В то же время, считает эксперт, одна из причин участвовавших скандалов в отношениях Украины с разными европейскими странами – это то, что «у нас в системе ведения внешней политики нет адекватной внешнеполитической стратегии, которая бы отвечала сегодняшним внутренним и внешним вызовам Украины, и у нас не хватает стратегического мышления у политического руководства, как быстро реагировать на те или иные вызовы» ().

В части украинского экспертного сообщества также распространено мнение, что сегодняшние проблемы в отношениях между Украиной и Польшей во многом предопределены тем, что украинская власть стала заложницей «заигрывания» с темой национализма. Так, заявление польских властей о запрете на въезд антипольски настроенным гражданам Украины фактически означает введение санкций против части украинского политикума, считает директор Института анализа и менеджмента политики Р. Бортник.

«Безусловно, для Польши – это игра, ведь там у власти находятся такие же политики как в Украине, которые разыгрывают патриотически-радикальную карту. Украина здесь выступает в роли жертвы, которая к тому же сама заходит на эшафот и положила голову», – говорит эксперт.

По его мнению, из-за того, что Польша «превратилась из адвоката в прокурора», украинским властям на предстоящих выборах будет крайне сложно использовать тему возможного вступления в ЕС или НАТО. «О чем можно говорить, если Украине уже прямо запрещают движение в этом направлении, если она не будет меняться. О присоединении никто даже уже не говорит. В свое время Польша и Венгрия, присоединяясь к этим организациям, поступались очень многими национальными приоритетами», – отмечает политолог (<https://rian.com.ua/analytics/20171110/1029326489/itogin-edeli.html>).

«По сути, впервые мы увидели готовность соседей и международных партнеров «бить по голове» за реализацию радикального... курса, который внедряет часть политической элиты при охотной поддержке правящей верхушки», – считает политолог О. Волошин. «Самое страшное для украинских политиков – оказаться невъездным в Евросоюз. Запретом въезда

Вятровичу они посеяли этот страх. По моим данным, в Польше может быть презентован серьёзный интернет-портал, который будет мониторить пропаганду ксенофобии и вражды в Украине. Здесь это однозначно будет вызывать мандраж. Ведь одно дело попасть на сайт «Миротворец», а другое – оказаться невъездным в страну Шенгена», – говорит он (<https://rian.com.ua/analytics/20171110/1029326489/itogi-nedeli.html>).

О том, что конфликт между Украиной и Польшей находится в начальной стадии и в будущем может существенно углубиться, говорит и политолог, директор Киевского центра политических исследований и конфликтологии М. Погребинский. По его словам, правящая партия, которая «подсвечивает» сложные эпизоды страницы польско-украинской истории, популярна в Польше, а значит, будет и впредь использовать этот тренд.

«Три года назад был запущен тренд уступки политического поля ультраправым силам, особенно по части гуманитарных вопросов. Последние, будучи легитимированы, начали продвигаться вперед, укрепляя свои позиции. Этот запущенный тренд требует постоянного ужесточения ситуации. Что касается позиции Польши, то, общаясь с представителями политических кругов этой страны, могу сказать, что все они уверены – в ближайшие 5–7 лет правящая партия PIS останется у власти. Поэтому такая политика в отношении Украины продолжится», – прогнозирует политолог (<https://rian.com.ua/analytics/20171110/1029326489/itogi-nedeli.html>).

О том, что обострение в отношениях между Польшей и Украиной связано не только с различной трактовкой исторических событий, но и с внутренней политикой в Польше, говорит и политолог Е. Магда. «Правящая в Польше партия «Право и справедливость» готовится выиграть местные выборы, а после – президентские и парламентские. Партия выбрала понятную для избирателей тему и на фоне важности исторической политики объединяет вокруг себя всех консерваторов. Использует отношения с Украиной в своей внутренней политике» – подчеркивает он. Такой тактики, по мнению эксперта, придерживается и глава польского МИДа. В. Вашиковский «борется за собственное политическое будущее. Его считают основным претендентом на должность в Сейме, а после – на место в Европарламенте», подчеркивает Е. Магда. Но, по его мнению, обе стороны будут вынуждены преодолеть сложившуюся ситуацию, так как этого требуют многие «точки соприкосновения»: «Это и литовско-польско-украинская бригада, интерес в энергетическом сотрудничестве, совместное противостояние проекту «Северный поток-2» и украинские трудовые мигранты в Польше» (<https://www.segodnya.ua/ukraine/polskie-politiki-ispolzuyut-konflikt-s-ukrainoy-dlya-pobedy-na-vyborah-politolog-1091559.html>).

Такое мнение разделяет и политолог В. Фесенко: «В Польше работает не менее миллиона украинцев, многие работают абсолютно легально и вносят большой вклад в польскую экономику. Есть и другие факторы, из-за

которых Польше невыгодно иметь с нами напряженные отношения – общие границы, торговля и энергетика» ().

Таким образом, заключают эксперты, решение противоречий, проявившихся в последнее время в польско–украинских отношениях, потребует взвешенных шагов и взаимных уступок от обеих сторон, но может оказаться сложным и длительным процессом, поскольку их предпосылки заключены во многих общественно–политических факторах, логика развития которых может оказаться не вполне соответствующей общественным ожиданиям и политической целесообразности как в Польше, так и в Украине.

Р. Жангожа, гл. научн. сотр. ГУ «Институт всемирной истории НАН Украины»

II–й Украинский международный форум «Шелковый путь» – послесловие

16–го ноября в Киеве прошел II Украинский форум проекта «Нового Шелкового пути – Один пояс – один путь». Проект «Нового Шелкового пути» представляет собой инициативу КНР, заявившей о начале реализации программы возрождения древнего трансконтинентального транспортно–логистического и торгового–экономического коридора «Одна широта – один путь», который должен стать началом радикального геостратегического реформирования значительного сегмента Евразийского континента. Первый ответ на вопрос о жизнеспособности этого проекта был дан на международном форуме глав европейских и азиатских стран, который прошел под девизом «Один пояс – один путь» 14–15 мая в Пекине, на котором приглашенные страны–участницы проекта единогласно поддержали китайскую инициативу.

На сегодняшний день существует три основных сухопутных маршрута между Китаем и странами Европы.

1. Северный коридор проходит, в основном, по территории России – по маршруту Транссибирской железнодорожной магистрали.

2. Центральный маршрут проходит по всей территории Казахстана, подключаясь к северному маршруту на российско–казахстанской границе.

3. Южный маршрут проходит через территорию Казахстана в морской порт Актау и либо пересекает Каспийское море (на пароме) и далее через Азербайджан, Грузию и Турцию в Европу, либо направляется сухопутным маршрутом через территорию Ирана до Турции. Время в пути по второму и третьему коридору (учитывая таможенный контроль) составляет от 10 с половиной до 16 суток. Тогда как время пути по первому маршруту занимает значительно большее время.

Существует еще один вариант транснациональной магистрали: Ашгабад–Мешхет (Иран) и далее, по территории Ирана и Турции в Южную Европу. Однако по причине торгового–экономического эмбарго, наложенного

на Иран со стороны альянса западных стран, этот маршрут остается невостребованным.

Относительно эффективно развитый северный маршрут связывает между собой только три крупные таможенные зоны – Китай, Евразийский экономический союз и Евросоюз. Это составляет два пограничных перехода по маршруту протяженностью более девяти тысяч километров. Южный маршрут, прежде чем присоединиться к европейской железнодорожной сети, должен будет пройти таможенные досмотры в Азербайджане, Грузии и Турции.

Очевидное преимущество проекта «Один пояс – один путь» состоит в том, что он создаст новую дорожно–транспортную инфраструктуру модернизированных путей сообщения и новых торгово–экономических хабов на всем своем протяжении между Китаем, Азиатско–Тихоокеанским регионом (АТР), Центральной Азией, Кавказом и Европой. Его эффективность, безопасность и повышенная конкурентоспособность состоит в том, что предполагается создать кластеры взаимосвязанных трансевразийских коридоров. Прототипом проекта является древний дорожно–транспортный коридор – «Великий шелковый путь», столетиями функционировавший без сбоев, не взирая на перманентные военные эксцессы, экономические и экологические катаклизмы или несогласованность тарифных сборов. В подобных случаях грузовые потоки просто перенаправлялись через альтернативные маршруты.

В условиях ускоряющегося процесса глобализации транзитный потенциал «контактной зоны» – стран Центрально–Азиатского региона и Кавказа – может реализоваться максимально оперативно, благодаря интеграции в единый рынок, охватывающий, по подсчетам экономических экспертов ООН, порядка 65 процентов населения мира, 75 процентов энергетических ресурсов и 40 процентов мирового ВВП. Именно реализация проекта «Новый шелковый путь» может стать коммуникатором и модернизатором революционных изменений на всем протяжении его маршрута.

В возникшей ситуации торгово–экономических санкций, направленных против России, преимущество перевозок в обход ее территории состоит в том, что субъекты торговых отношений обходят запретительные санкции и могут без помех доставлять свои товары адресатам. Результатом ответных российских санкций стал подрыв возможностей Европы адекватно задействовать недавно проложенную трансевразийскую железнодорожную сеть, поскольку продукты, которые производители могли отправлять наземным транспортом в Китай, оказываются запрещенными как в России, так и к их транзиту по ее территории. Транскаспийский участок маршрута Баку – Актау позволяет обойти эту торговую блокаду, что способствует активизации его эксплуатации.

В соответствии с принципами и условиями логистики, оптимальным режимом функционирования торгово–транспортных маршрутов является

замкнутый цикл, в котором контейнеры перевозят грузы в обоих направлениях.

В последние десятилетия основные субъекты торгово–экономических отношений – Китай и Европа – активизировались. Сегодня порядка двух тысяч железнодорожных составов пересекают Евразию в западном направлении. Примерно такое же их количество – в обратную сторону. Этот грузооборот предоставляет Европе оптимальную возможность для получения доступа к быстро развивающейся экономике Китая и Азиатско–Тихоокеанского региона. А также к растущим рынкам Кавказа и Центральной Азии и их ресурсам.

В настоящее время европейские и китайские специалисты оперативно разрабатывают практические решения, которые модернизируют порт Актау в емкий хаб для транзитной перевозки трансевразийских грузов с Запада на Восток и с Востока на Запад. С ростом спроса на эксплуатацию южного железнодорожного коридора власти китайских провинций Ляньюньган и Чэнду завершили прокладку железнодорожных путей и недавно торжественно запустили первый состав по маршруту Баку – Тбилиси – Карс – Стамбул – Европа.

На очереди – технологическая модернизация всей дорожно–транспортной инфраструктуры. Разумеется, морально и физически устаревшие железные дороги в условиях удорожания времени транспортировки необходимо будет привести в соответствие с современными требованиями, поскольку скорость современных железнодорожных составов должна будет превышать 200 и более километров в час.

Вполне очевидно, что масштабная модернизация всей производственно–экономической инфраструктуры стран центрально–азиатского региона и беспрецедентное увеличение рабочих мест, станет мощным фактором развертывания трудовой миграции извне вовнутрь региона, ускорит внутри региональную экономическую интеграцию этих стран. Экономические эксперты ООН прогнозируют, что модернизация всех сфер деятельности в центрально–азиатском регионе, будет способствовать двух–трех кратному росту ВВП этих стран, что отразится на столь же высоком повышении уровня благосостояния населения.

Что же касается финансирования макро–проекта, то в этом консорциуму стран проекта «Нового Шелкового пути» обещают помощь Европейский банк реконструкции и развития, Европейский инвестиционный банк и финансово–промышленные группы ряда стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), которые заявляют о своей готовности инвестировать проекты в формате «Нового Шелкового пути». Работа по расширению возможностей транспортно–коммуникационных коридоров, связывающих регионы Юго–Восточной Азии, Китая, Центральной Азии, Кавказа и Европы, начинает привлекать всё большее количество инвесторов, обретая реальную конфигурацию и содержание, в котором спрос значительно опережает предложения.

Формирующаяся ситуация модернизации производственно-экономического и социально-политического секторов не имеет альтернативы. Очевидно, что если сдерживать производственно-экономический прогресс административными методами, то экономика страны гарантированно войдет в пике застоя, чреватого утратой экономической независимости и, в конечном счете, социально-политического коллапса, чреватого непредсказуемыми, негативными последствиями. И далеко не только для экономики...

В ситуации создания и реализации проекта «Один пояс – один путь» у стран центрально-азиатского региона появился шанс максимально адекватно реализовать свой природный и человеческий потенциал, перейдя из статуса пассивного объекта международной политики и экономики в полноправный ее субъект. Теперь всё зависит от политической воли и креативной энергии группы стран-бенефициариев, входящих в состав создающегося консорциума.

На прошедшем в Киеве Форуме почти все перечисленные вопросы рассматривались докладчиками в той или иной мере их актуальности и компетентности выступавших. Однако представляется, что вести переговоры в формате украинско-китайского диалога не просто недостаточно, но и мало конструктивно, поскольку остальные участники-бенефициарии проекта, по территории которых пройдут маршруты транснационального транспортно-коммуникационного коридора, в работе Форума не участвовали. Причины их отсутствия организаторы не назвали, что создает вопросы, на которые пока еще нет удовлетворительных ответов. В частности, создание единой таможенной системы, нормативно-правовые гарантии и тарифы национальных налоговых систем и прочее и прочее.

В этой связи можно напомнить, что проект «Одна широта – один путь» явился логическим продолжением созданием единой системы газо- и нефтепроводных магистралей под эгидой проекта ГУАМ (Грузия-Украина-Азербайджан-Молдова), который активно обсуждался на политологических площадках стран-участниц проекта. Главное противодействие проекту оказала Россия, утверждавшая, что ГУАМ выступает конкурентом имеющимся нефте и газопроводам, проходящим транзитом через ее территорию.

Действительно, если рассматривать транспортировку углеводородного сырья в направлении Европы исключительно под углом зрения российских интересов, то дешевые (ниже рыночной стоимости) центрально-азиатский природный газ и нефть, которые Россия перепродает в Европу, перестанут приносить в бюджет России солидные поступления. «Вольнодумство» бывших союзных республик дошло до того, что Президент Казахстана Н. Назарбаев предложил Украине построить дополнительную ветку трубопровода Одесса-Броды, гарантируя ее заполнение, а на юге Украины, в Херсоне, был задействован нефтеперерабатывающий завод, работающий на поставках сырья из Казахстана.

В сложившейся ситуации Россия поступила решительно – нефтеперерабатывающий завод был передан российскому владельцу, а предложение Н. Назарбаева попросту заболтали.

Тогдашним властям причерноморских постсоветских стран и инициаторам транснационального проекта ГУАМ не хватило политической воли для реализации проекта. И не только политической воли, но и надежного сырьевого ресурса для полноценного заполнения строящихся магистральных нефтепроводов Баку–Джейхан и Баку–Поти.

Для эффективной работы этих транснациональных магистралей и налаженной паромной связи, необходимо было привлечь углеводородные ресурсы стран центрально–азиатского региона. В те годы, на призыв войти в проект отозвался только один Узбекистан и лишь в формате декларации о своем намерении.

Сегодня, рассматривая дальнейшие перспективы организации ГУАМ, которая активизировала свою деятельность посредством нескольких рабочих встреч в формате правительственного представительства, можно надеяться, что благодаря макро–проекту «Одна широта – один путь» ГУАМ может быть реанимирован в формате субпроекта, который придаст дополнительный импульс для полномасштабного развития экономики евразийского континента и всей зоны охвата его влияния. С этой точки зрения участники организации должны приложить активные и скоординированные совместные усилия для создания атмосферы заинтересованности ключевых субъектов проекта «Нового Шелкового пути» в использовании потенциала стран ГУАМ.

Історичні орієнтири

Н. Тарасенко, мол. наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Відзначення 100–річчя подій української революції 1917–1921 рр.

Цьогоріч виповнюється 100 років від початку Української революції 1917–1921 рр. – одного із найважливіших і найскладніших періодів в історії українського народу у ХХ столітті. Вона розпочалася в умовах революційних потрясінь, які охопили Російську імперію у березні 1917 р. Основними етапами Української революції були: діяльність Української Центральної Ради, проголошення її Універсалів (березень 1917 – квітень 1918); правління гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918); встановлення влади Директорії УНР; розгортання та придушення масштабного повстанського руху (грудень 1918 – листопад 1921).

У 1921 році, після кількох воєн радянської Росії з УНР, майже вся територія України опинилася під контролем окупантів. Ризький мир, підписаний у березні того ж року між радянськими урядами Росії й України

та Польщею, фактично поховав самостійницькі плани урядів УНР і ЗУНР. Раніше, 1918 р. Румунія окупувала Буковину, 1919 р. до Чехословаччини відійшло Закарпаття. Долю Східної Галичини було вирішено 1923 р. на Паризькій конференції – її було приєднано до Польщі. Таким чином, до середини 1920-х років усі землі сучасної України опинилися під владою чотирьох держав. Попри це, вагомий і багато в чому трагічний досвід державницько-правової розбудови України у ці роки продемонстрував можливість цивілізованого демократичного збирання територій в єдину суверенну державу.

Українська революція стала переломним моментом вітчизняної історії. Сформована у її роки ідея державної незалежності визначила подальший перебіг історичного процесу в Україні. Сучасна Українська держава є продовжувачем державно-національних традицій, сформованих під час Української революції 1917 – 1921 років. Сьогодні Україна, захищаючи територіальну цілісність і суверенітет від російської агресії, продовжує боротьбу за незалежність, розпочату Українською революцією.

«Сто років тому почалась боротьба за те, щоб відстояти Україну. Почалася вона з російської агресії, з нападу більшовиків на Україну. Відповідно, ми можемо говорити про російську агресію, яка почалася сто років тому і триває дотепер. На жаль, ми можемо говорити про українську столітню війну за правду, за свободу, яка триває досі. І напевно, результат цієї столітньої війни залежить від того, наскільки ми засвоїмо урок наших попередників. Наскільки ми пам'ятатимемо про боротьбу наших попередників», – вважає голова Українського інституту національної пам'яті В. В'ятрович (<https://novynarnia.com/2017/03/14/startuvalo-vidznachennya-100-littyu-ukrayinskoji-revoljutsiyi-2017-2021-plan-zahodiv/>).

Ювілей широко відзначатиметься на державному рівні. 2017 рік проголошено Роком Української революції 1917 – 1921 років. Відповідний Указ Президент України П. Порошенко підписав 22 січня 2016 року. Цим Указом одним із пріоритетів діяльності органів державної влади на 2017 – 2021 роки визначено вшанування подій та видатних учасників Української революції 1917 – 1921 років (<http://www.president.gov.ua/news/prezident-progolosiv-2017-rik-rokom-ukrayinskoji-revoljuciyi-36651>).

Указом передбачено цілий комплекс заходів із вшанування пам'яті подій початку ХХ століття. Зокрема, планується встановлення пам'ятників і пам'ятних знаків, проведення тематичних виставок архівних документів, речових пам'яток і фотоматеріалів, а також оновлення діючих експозицій музеїв, публікація наукових праць, збірок документів і матеріалів, енциклопедичних, довідкових та інших видань, присвячених 100-річчю подій Української революції 1917 – 1921 років.

Президент України доручив вжити заходів із метою завершення проектування та спорудження в столиці монумента Соборності України та його урочистого відкриття до 100-річчя проголошення Акта злуки

Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки
22 січня 2019 р.

Також має бути опрацьоване питання віднесення території урочища Аскольдова могила у Києві до заповідної території. У Черкаській області на території філії «Холодний Яр» Національного історико–культурного заповідника «Чигирин» облаштують місця, пов'язані з подіями 1917–1921 рр.

Окрім того, буде знято документальні фільми, які транслюватимуть на загальнонаціональних та регіональних телеканалах. Відповідні інформаційні матеріали про роль Української революції 1917 – 1921 років у європейській та світовій історії розповсюджуватимуться за кордоном.

«Ця робота є дуже важливою в питанні національної безпеки України. Це протистояння міфам, які поширює агресор, міфам «русскава міра» про те, що нібито Україна постала з уламків Радянського Союзу, що нібито Сталін об'єднав її в сучасних кордонах», – заявив заступник глави Адміністрації Президента України Р. Павленко.

Своєю чергою голова Українського інституту національної пам'яті В. В'ятрович зазначив, що боротьба українців за свою незалежність протягом всього ХХ століття була одним із вирішальних чинників, який поставив крапку в існуванні СРСР у 1991 р.

У цілому ідея святкування 100–річчя подій Української революції 1917–1921 рр. сформована довкола українського державотворчого процесу і військових подій того часу. Відзначення цього ювілею створює нові можливості для історичних досліджень тогочасних подій, переосмислення радянських історичних міфів, які замовчували Українську революцію або «ховали» її в так званій Жовтневій, для популяризації українського досвіду державотворення з наголосом на прагненні відмежуватися від традицій радянського періоду. У цьому контексті святкування річниці Української революції має важливе ідеологічне значення у протистоянні з Росією. Адже концепція Української революції, яка стала важливим елементом офіційного історичного нарративу та важливим компонентом політики пам'яті на шляху до формування української ідентичності, повністю виштовхнула радянську історичну формулу про Жовтневу революцію і перевела її в коло подій з негативною оцінкою. Відтак в українському гуманітарному просторі термін Велика Жовтнева соціалістична революція вважається застарілим рудиментом радянської ідеології, і йому на зміну прийшов термін «жовтневий переворот», який згадується на загальному тлі Української революції 1917–1921 рр. і протиставляється українській державності.

Кабінет Міністрів України на виконання Указу Президента України від 22.01.2016 № 17 «Про заходи з відзначення 100–річчя подій Української революції 1917 – 1921 років» затвердив розроблений Українським інститутом національної пам'яті проект розпорядження щодо плану заходів з відзначення 100–річчя подій Української революції 1917 – 1921 рр. та вшанування пам'яті її учасників на період до 2021 року. Виконання пунктів плану заходів розраховане на п'ять років, з 2017 до 2021 рр.

(<http://www.memory.gov.ua/news/uryad-zatverdiv-plan-zakhodiv-z-vidznachennya-100-richchya-podii-ukrainskoi-revolyuetsii-1917-19>).

План, зокрема, передбачає проведення державних заходів з нагоди:

- 1) 100-річчя початку Української революції та створення Української Центральної Ради (березень 2017 року);
- 2) 100-річчя формування Першого українського полку імені Богдана Хмельницького та початку творення українського національного війська (травень 2017 року);
- 3) 100-річчя створення Генерального Секретаріату Української Центральної Ради, першого українського уряду (червень 2017 року);
- 4) 100-річчя проголошення Української Народної Республіки (листопад 2017 року);
- 5) 100-річчя проголошення незалежності Української Народної Республіки (січень 2018 року);
- 6) 100-річчя бою під Крутами (січень 2018 року);
- 7) 100-річчя затвердження Тризуба державним гербом Української Народної Республіки (лютий 2018 року);
- 8) 100-річчя звільнення Криму від більшовиків (квітень 2018 року);
- 9) 100-річчя створення Українського військово-морського флоту (квітень 2018 року);
- 10) 100-річчя «Листопадового зриву», українського повстання у Львові, внаслідок якого проголошено Західноукраїнську Народну Республіку (листопад 2018 року);
- 11) 100-річчя заснування Української академії наук (листопад 2018 року);
- 12) 100-річчя проголошення Акта Злуки Української Народної Республіки і Західноукраїнської Народної Республіки (січень 2019 року);
- 13) 100-річчя Першого Зимового походу Армії УНР (грудень 2019 року);
- 14) 100-річчя Другого Зимового походу Армії УНР та 100-ті роковини розстрілу вояків Армії УНР біля с. Базар Житомирської області (листопад 2021 року).

Заплановано організувати:

- 1) у місті Києві та інших населених пунктах України тематичні міжнародні наукові, науково-практичні конференції, круглі столи, семінари, присвячені подіям та постатям Української революції 1917 – 1921 років (протягом 2017 – 2021 років);
- 2) тематичні інформаційні, навчально-виховні, культурно-мистецькі заходи, тематичні виставки архівних документів, речових пам'яток і фотоматеріалів, спрямованих на донесення інформації про події Української революції 1917 – 1921 років, виховання патріотизму та підвищення інтересу до історії України у громадян, передусім учнівської та студентської молоді, військовослужбовців Збройних Сил України (протягом 2017 – 2021 років);

3) за участю закордонних українців заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років, зокрема, у місцях на території іноземних держав, пов'язаних із життям і діяльністю видатних діячів українського визвольного руху початку ХХ століття та діяльністю державних установ і формувань Української революції 1917 – 1921 років (протягом 2017 – 2021 років);

4) конкурс громадських проектів щодо створення інформаційно-просвітницького інтернет-порталу «Українська революція 1917 – 1921 років», а також мультимедійних та інших високотехнологічних проектів (протягом 2017 – 2018 років);

5) літературний конкурс серед письменників України «Українська революція 1917–1921 років» (протягом 2017 – 2018 років).

Завершити проектування, спорудити та урочисто відкрити у місті Києві до 100-річчя проголошення Акта Злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки (22 січня 2019 року) монумент Соборності України (протягом 2017 – 2019 років).

Встановити у м. Києві пам'ятник Голові Директорії та Головному отаману військ Української Народної Республіки Симонові Петлюрі (протягом 2016 – 2019 років).

Реалізувати Всеукраїнський науково-просвітницький, історико-краєзнавчий проект «Місця пам'яті Української революції 1917 – 1921 років», зокрема:

1) створити та забезпечити діяльність обласних науково-редакційних груп для підготовки матеріалів до проекту «Місця пам'яті Української революції» (протягом 2016 – 2021 років);

2) створити та забезпечити наповнення геоінформаційної системи «Місця пам'яті Української революції» (протягом 2016 – 2021 років);

3) забезпечити взяття на облік в установленому порядку об'єктів культурної спадщини, пов'язаних з Українською революцією 1917–1921 років, виявлених в ході реалізації проекту «Місця пам'яті Української революції»;

4) сприяти висвітленню в засобах масової інформації та на веб-сайтах місцевих органів виконавчої влади матеріалів та результатів проекту «Місця пам'яті Української революції» (протягом 2016 – 2021 років).

Забезпечити:

1) облаштування та благоустрій на території філії «Холодний Яр» Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» місць, пов'язаних із подіями Української революції 1917 – 1921 років.

2) підготовку та публікацію наукових, науково-популярних мемуарних, енциклопедичних, довідкових, художніх та інших видань, збірок документів і матеріалів, присвячених 100-річчю подій Української революції 1917 – 1921 років, її ролі в історії України та Європи, а також життю і діяльності учасників українського визвольного руху початку ХХ століття.

3) відкриття постійно діючих експозицій та оновлення діючих експозицій музеїв, зокрема краєзнавчих, кімнат–музеїв, присвячених подіям та визначним діячам Української революції 1917 – 1921 років.

4) створення всеукраїнської туристичної програми «Шляхами Української революції 1917 – 1921 років».

5) розширення сучасної експозиції Музею Української революції 1917 – 1921 років Національного музею історії України та відтворення меморіальних кабінетів Голови Української Центральної Ради Української Народної Республіки М. Грушевського та першого голови уряду Української Народної Республіки В. Винниченка в історичній будівлі Української Центральної Ради (м. Київ, вул. Володимирська, 57).

6) публічну безпеку і порядок у місцях проведення пам'ятних заходів, пов'язаних із відзначенням 100–річчя подій Української революції 1917 – 1921 років та вшанування пам'яті її учасників.

7) виготовлення, розміщення інформаційних матеріалів та соціальної реклами, присвяченої подіям та постатям Української революції 1917 – 1921 років.

8) оцифрування архівних документів з історії Української революції 1917–1921 років, створення електронних архівів Михайла Грушевського та інших визначних діячів Української революції 1917–1921 років.

Здійснити:

1) випуск в обіг у встановленому порядку пам'ятних монет на відзнаку 100–річчя подій Української революції 1917 – 1921 років.

2) Випуск та введення в обіг поштових марок і конвертів присвячених 100–річчю подій Української революції 1917 – 1921 років, проведення спецпогашення.

Вжити заходів щодо:

1) спорудження меморіалів, пам'ятників, встановлення пам'ятних знаків, меморіальних дощок на честь подій та осіб Української революції 1917 – 1921 років, у тому числі виявлених в ході реалізації Всеукраїнського науково–просвітницького, історико–краєзнавчого проекту «Місця пам'яті Української революції 1917–1921 років».

2) упорядкування поховань учасників Української революції 1917 – 1921 років, зокрема на території іноземних держав.

3) найменування/перейменування об'єктів топоніміки населених пунктів, географічних назв, навчальних, культурно–мистецьких закладів на честь подій та осіб Української революції 1917 – 1921 років.

4) присвоєння навчальним закладам, з'єднанням, військовим частинам і підрозділам Збройних Сил України почесних найменувань на честь найбільш прославлених частин та найбільш прославлених воєначальників збройних формувань Української Народної Республіки та Української Галицької Армії.

Сприяти:

1) віднесенню території урочища Аскольдова могила у місті Києві до заповідної території.

2) залученню представників іноземних держав та дипломатичного корпусу, акредитованого в Україні, до участі у державних заходах з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років.

3) ініціативам громадськості, спрямованих на популяризацію подій та вшанування пам'яті учасників Української революції 1917 – 1921 років.

4) науковим, краєзнавчим дослідженням, присвячених 100-річчю подій Української революції 1917 – 1921 років, її ролі в історії України та Європи, а також життю і діяльності учасників українського визвольного руху початку ХХ століття.

5) розповсюдженню в іноземних державах інформаційних матеріалів про Українську революцію 1917 – 1921 років та її роль у європейській та світовій історії.

6) випуску книг, присвячених 100-річчю подій Української революції 1917–1921 років, її ролі в історії України та Європи, а також життю і діяльності учасників українського визвольного руху початку ХХ століття, за програмою «Українська книга».

7) створенню та трансляції програм, присвячених відзначенню 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років та вшануванню пам'яті її учасників, в ефірі Національної телекомпанії України та її філій.

8) створенню художніх та документальних фільмів, присвячених подіям та учасникам Української революції 1917–1921 років.

9) широкому висвітленню заходів з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917 – 1921 років та організації показу серії відповідних теле– та радіопередач.

10) організації та проведенню фестивалів та військово–історичних реконструкцій боїв доби Української революції 1917 –1921 років.

Для підготовки та проведення заходів щодо відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років та вшанування пам'яті її учасників Кабінет Міністрів створив організаційний комітет, співголовами якого стали прем'єр–міністр України В. Гройсман і глава Адміністрації Президента І. Райнін. До складу комітету також увійшли міністри, інші високопосадовці та директори історичних інститутів (https://dt.ua/UKRAINE/groysman-ocholiv-orgkomitet-z-vidznachennya-100-richchya-ukrayinskoyi-revoluciyi-1917-1921-rokiv-223313_.html).

З початку 2017 р. вже відбулася низка важливих заходів присвячена цьому ювілею, зокрема, урочиста сесія Верховної Ради України з нагоди сторіччя українського парламентаризму, урочисте засідання Кабінету міністрів з нагоди сторіччя першого українського уряду, міжнародна наукова конференція «Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.)», міжнародна конференція «Переосмислення Революції 1917 року: війна, революція і державність в Україні», яку організувала Німецько–українська комісія істориків, відзначення 100 років з дня проголошення Української Народної Республіки

III Універсалом Центральної Ради, ювілейні виставки, публічні дискусії та «круглі столи» у столиці та в регіонах.

Велику роботу щодо дослідження й популяризації подій Української революції 1917 – 1921 рр. проводить Український інститут національної пам'яті (УІНП). На своїх Інтернет-ресурсах УІНП пропонує широкий спектр наукових, інформаційних та методичних матеріалів, які допомагають зрозуміти суть ідей, що панували серед прогресивної української інтелігенції того часу, зрозуміти послідовність та логіку розвитку Українською революції та національно-визвольної боротьби в період 1917 – 1921 рр., співставити сторічний досвід державотворення з сучасними реаліями (<http://www.memory.gov.ua/page/ukrainska-revolutsiya-1917-21>; <http://www.memory.gov.ua/methodicmaterial/metodichni-rekomendatsii-do-100-richchya-ukrainskoi-revolutsii-1917-1921-rokiv>).

Варто також відзначити появу великої кількості наукових, публіцистичних, фото та відео матеріалів у мережевих ресурсах та друкованих ЗМІ, присвячених подіям Української революції 1917–1921 рр. Серед них, наприклад, «50 найвизначніших подій української революції 1917–1921» (<https://www.radiosvoboda.org/a/ukrainian-revolution-1917-1921/28444030.html>); «Десять «фронтменів» української революції на початку 1917-го» (<https://www.radiosvoboda.org/a/revolution-1917-frontmen/28361874.html>); «Січові стрільці в Армії УНР у ролі гвардії Української революції. Оцінки істориків» (<https://www.radiosvoboda.org/a/28861706.html>); «Гвардія Української революції: 100-річчя куреня Січових стрільців» (<https://www.radiosvoboda.org/a/28825317.html>); «Третій Універсал – за крок до Рубікону» (<https://www.radiosvoboda.org/a/28864918.html>) тощо.

15 листопада 2017 р. у Києві відкрилася виставка «100 років боротьби: Українська революція 1917–1921», приурочена 100-річчю проголошення Української Народної Республіки. Експозиція з 20 банерів розміщена в центрі столиці – біля фасаду ПАТ «Укрпошта». В дизайні експозиції задіяно більш ніж 250 унікальних документів та фотографій (<http://www.memory.gov.ua/news/u-kievi-vidkrilas-vistavka-100-rokiv-borotbi-ukrainska-revolutsiya-1917-1921>).

За словами голови Українського інституту національної пам'яті В. В'ятровича, «завдання виставки – показати весь перебіг Української революції, визрівання політичної еліти та суспільства від ідей автономії до цілковитої незалежності, та головне до готовності захищати цю незалежність із зброєю в руках. Українська революція 1917–1921 років один із найважливіших для нас уроків історії, який демонструє жертвність українців у боротьбі за свободу, а разом з тим застерігає як дорогого може коштувати незгода між ними», – вважає історик.

Виставка розповідає десять історій провідників революційного руху та детально висвітлює різні аспекти творення Української державності 1917 – 1921 рр. «Співробітники Українського інституту національної пам'яті

вирішили підготувати цю виставку і розповісти про те, якою була революція 1917 – 1921 рр., хто її очолював, які були її здобутки і досягнення. Це важливо, оскільки радянська історіографія усіяко спотворювала цю подію, а тепер ми маємо відновлювати правдиву історію Української революції. У виставці представлена галерея видатних діячів, її лідерів, які формували ідеологію і порядок денний революційного руху», – зазначив один з авторів виставки Я. Файзулін.

Завдяки інсталяції всі охочі можуть ознайомитися, як починаючи з весни 1917 року відбувалося становлення української держави – розбудовувався державний устрій, працювали урядові організації, вводилась українська грошова одиниця, діяла церква, розвивалися власне військо і флот, освіта й культура. Виставка діятиме півроку. Банерний варіант виставки буде розтиражовано та передано усім обласним адміністраціям до 22 січня 2018 року.

УІНП також ініціював всеукраїнський пошуковий проект «Місця пам'яті Української революції 1917–1921 рр.», у рамках якого в усіх областях будуть створені робочі групи із краєзнавців.

«На основі даних, які зберуть ці дослідники, Український інститут національної пам'яті створить онлайн геоінформаційну систему, де буде розміщена інформація про встановлені місця пам'яті Української революції. Серед очікуваних результатів проекту – до 2021 року розмістити інформацію про 10 тисяч об'єктів, а також встановити у кожному районі України не менше одного пам'ятного знаку на увічнення пам'яті учасників подій 1917–1921 років», – зазначають у прес-службі УІНП (<https://novynarnia.com/2017/03/14/startuvalo-vidznachennya-100-littya-ukrayinskoyi-revolutsiyi-2017-2021-plan-zahodiv/>).

А нещодавно Інститут національної пам'яті презентував настільну гру «Українська революція 1917–1921 років» (<http://www.bbc.com/ukrainian/features-41748926>). Як кажуть автори – це чи не перша спроба створити «інтелектуальну історичну розвагу», присвячену подіям сторічної давності. Гра побудована за стандартною схемою – є ігрове поле і 88 клітинок-ходів, по яких рухаються гравці і вирішують різні завдання. За поле в грі слугує «Оглядова карта українських земель» С. Рудницького, яка включає до етнічної України, зокрема, Крим та Кубань. Карта поділена на шість регіонів: Київщина–Лівобережжя, Волинь, Галичина, Поділля, Південь і Схід. Грати можуть до трьох учасників чи команд. Також потрібен ведучий. Перемагає той, хто відповість на найбільше запитань щодо кожного з шести регіонів – вважатиметься, що цей гравець чи команда «об'єднали українські землі».

Питання, на які потрібно відповідати, варіюються від доволі простих (наприклад, «Столицею якого отамана було Гуляйполе?») до значно складніших («1 травня 1917-го на Сирецькому полі під Києвом відбулося військове свято «Перших квітів», де було створено першу українську частину часів революції. З неї почалося творення національних збройних сил. Як

називалося це формування?»). Для кожного запитання є три варіанти відповіді. Є й «творчі» завдання, як наприклад:

☞ Заспівайте перший куплет пісні–маршу, що стала гімном Українських січових стрільців;

☞ Центральна Рада запровадила новий (григоріанський) календар, за яким 16 лютого 1918 року «слід рахувати першим числом місяця березоля». Порахуйте, на яку дату припав би День захисника України за старим стилем?

☞ Встановіть відповідність між рангами Армії УНР (хорунжий, сотник, козак) і сучасними званнями Збройних сил України.

Багато питань мають візуальну складову – треба визначити, кого чи яке місто зображено на фото (наприклад, «Як сьогодні називається місто України, що до січня 1919 року мало назву Унгвар?»).

Деякі питання проводять паралелі з сучасними подіями («Як називалася маріонеткова «республіка», створена 12 лютого 1918 року, для відділення території від УНР і встановлення контролю над Донецьким вугільним басейном?» – один з варіантів відповідей: «Донецька Народна Республіка»).

Зрештою, є цілий блок питань про Крим, зокрема про те, яка кримськотатарська партія висунула гасло «Крим для кримців» чи в якому місті відбулося засідання першого Курултаю кримськотатарського народу, де було проголошено Кримську Народну Республіку. Всі відповіді є у правилах – їх перевіряє ведучий. Спеціально для гри виданий історичний посібник, який іде у комплекті. Як зазначають автори, гра розрахована для гравців від 14 років «до нескінченності». Утім, голова Українського інституту національної пам'яті В. В'ятрович визнає, що головна аудиторія – учні старших класів. «Цільовою аудиторією є старшокласники. Гра стане доповненням до навчального процесу, тому розповсюджуватимемо її безкоштовно серед шкіл та бібліотек, які звертатимуться до нас», – розповів історик.

Щоб отримати гру навчальному закладу чи громадській організації потрібно звернутися до Інституту зі спеціальним листом. Наразі вироблено 650 примірників гри, утім у планах – домовитися з місцевими адміністраціями про те, щоб вони могли самі її друкувати.

Отже, варто визнати, що відзначення 100–річчя подій Української революції 1917–1921 рр. є важливим фактором становлення української національної ідеї через вивчення, популяризацію й усвідомлення досвіду державотворення, аналіз історичних досягнень, помилок, традицій українського визвольного руху та їх переосмислення з точки зору сучасних державотворчих процесів.

Новини української науки

І. Вітер, ст. наук. співроб. ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

О. Мирончук, наук.співроб. Науково-організаційного відділу Президії НАН України

Міжнародна наукова конференція «Європейські культурно-історичні цінності: ретроспектива і перспектива» (м. Київ 19 жовтня 2017 р.)

19 жовтня 2017 р. у Державній установі «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України» була проведена Міжнародна наукова конференція «Європейські культурно-історичні цінності: ретроспектива і перспектива».

Відкрив засідання директор Державної установи «Інститут всесвітньої історії Національної академії наук України», доктор історичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України А. Кудряченко. У вступному слові він наголосив на актуальності теми в умовах стратегічного курсу України до Європи, важливості таких проблем, винесених на порядок денний, як теоретичні та історичні аспекти формування культурно-історичних європейських цінностей; еволюція європейських культурно-історичних цінностей як фактор розвитку європейської цивілізації; культурно-історичний дискурс та перспективи розвитку європейської цивілізації; європейські цінності і подальший розвиток України: проблеми і перспективи, роль глобальної комунікації в розвитку європейських культурно-історичних цінностей.

Ось чому на його думку доцільним було розпочати цей захід із презентації в рамках роботи конференції монографії відомого вченого, доктора політичних наук, професора, лауреата Премії НАН України ім. М.В. Птухи, завідувача відділу глобальних і цивілізаційних процесів Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України» О. Зернецької «Глобальна комунікація», що була видана у 2017 році видавництвом «Наукова думка».

Директор Інституту А. Кудряченко привітав авторку із важливою подією та надав їй слово. О. Зернецька подякувала дирекції інституту за допомогу і підтримку, а також Бюро Відділення історії, філософії і права та керівництву НАН України за високу оцінку її праці і присудження перемоги в конкурсі, що дало змогу опублікувати книгу у видавництві «Наукова думка» в проекті «Наукова книга», а також не забула редакторів видавництва за уважне та професійне ставлення до монографії. Окрему подяку О. Зернецька висловила академіку НАН України О. Білорусу, який написав передмову до цього видання.

Авторка коротко виклала питання теорії та історії глобальної комунікації, розповіла про те, що глобальна комунікація стала 5-м виміром світу. Світ змінився. Немає кордонів між країнами і континентами. Людина споглядає все, що відбувається на Земній кулі, в реальному часі (CNN). Не

треба їхати до США чи Китаю, щоби купити iPhone або новий диджитальний пристрій.

Такого не було ще двадцять років тому. Сьогодні майже кожний має такий маленький пристрій, який дає йому змогу тримати зв'язок з будь-якою точкою Земної кулі. В книжці авторка аналізує політичні, економічні, соціальні, безпекові, культурні аспекти глобальної комунікації. Йде мова про вибори президента Сполучених Штатів Д. Трампа, про курс акцій в реальному часі на Токійській або Лондонській біржах, про кіберзагрози, кібербезпеку та кібервійська, про те, як пережили фінансово-економічну кризу велетні медіа-бізнесу Р. Мердок, Б. Гейтс, С. Берлусконі та інші медіа-магнати. І все це новий світ, в якому ті самі дійові особи пов'язані павутинням Інтернету, мобільного та стільникового зв'язку. Людина ще не усвідомлює себе в ньому. А цей світ уже будує цифрову Європу, цифрову Австралію. Стає значно легше, але й значно важче, якщо не встигаєш за новітніми технологіями.

Ці процеси мають і негативні наслідки. Найбільші з них – це глобальний цифровий розрив, коли одні країни користуються всіма благами цифрового століття, а інші країни і навіть континенти, як-от Африка, мають дуже обмежений доступ до цих благ. Крім того, уніфікація культури і поширення кількох глобальних брендів на весь світ убиває головне, чого досягла людина, – її індивідуальність. Потерпає культурна різноманітність народів світу. Вихід для людства – це сталий, точніше – підтримуючий розвиток, що дасть змогу вижити всім на планеті Земля. Читач знайде в книжці ще багато цікавих фактів та наукових узагальнень стосовно нового феномену – глобальна комунікація.

Після короткого натхненного виступу авторки слово взяли відомі діячі науки і освіти України.

Академік НАН України, Надзвичайний і Повноважний Посол України, доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Державної установи «Інститут економіки і прогнозування НАН України» О. Білорус привітав автора зі значною подією та зазначив, що вихід цієї монографії є прикладом плідного наукового пошуку. Він наголосив, що глобальна комунікація – головна умова породження глобалізації сучасного типу. Супутниковий зв'язок, мережа Інтернет, мобільна телефонія, електронні біржі, електронний уряд, електронні вибори та багато іншого – все це фундамент, на кому збудоване сучасне глобальне суспільство. Без цього неможливо зрозуміти історію XXI ст. та його цивілізаційну перспективу. Саме цьому присвячена монографія О. Зернецької. Це інноваційне міждисциплінарне дослідження, як того вимагає сам феномен глобальної комунікації, що нині охопив усі без винятку сфери життєдіяльності людини.

Доктор філософських наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень М. Ожеван підкреслив, що монографія О. Зернецької – міждисциплінарне дослідження між глобалістикою та

комунікативістикою. Він звернув увагу на особливості сучасного суспільства як інформаційного, цифрової економіки. Йому особисто найбільше сподобалися 3 і 6 розділи. Це, відповідно, «Глобальні медіа у політичній комунікації» та «Глобальна комунікація в контексті сталого розвитку». М. Ожеван наголосив, що тема книжки дуже актуальна, Національний інститут стратегічних досліджень займається подібною проблематикою, зокрема – кібербезпека, кібервійни, стратегічна комунікація тощо. Промовець побажав автору подальших наукових пошуків.

Далі виступив кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України В. Ціватий, який привітав О. Зернецьку з унікальною монографією та підкреслив її високий науковий рівень з одного боку, і доступність широкому колу читачів, – з другого, хоча в монографії і йдеться про складні речі. Так, на його думку, О. Зернецька приділяє багато уваги головним акторам глобальної комунікації, а стрімка зміна світу викликає появу нових викликів і загроз управління глобальною комунікацією. На погляд дослідниці, це суттєво впливає на геополітичну картину світоустрою. Вона здійснює конструктивний аналіз трансформації функцій і статусів акторів глобального керування комунікацією у геополітиці XXI ст., до того ж пропонує типологію глобальної медіакратії, що є значним внеском не тільки у комунікаційну науку, а і в політологію, економіку і соціологію.

В. Ціватий проінформував присутніх про позитивну рецензію, опубліковану в журналі «Зовнішні справи», яка невдовзі вийде там і англійською мовою.

І. Дудко, доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичної історії ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», рецензент монографії, назвала вихід книги непересічною подією, а автора – знаним науковцем, видатною людиною.

І. Дудко також відзначила, що книжка будучи глибоко науковою, водночас написана ясно і зрозуміло, що робить її доступною широкому колу читачів. Вона наголосила, що дослідниця тримає руку на пульсі найостанніших подій в інформаційно–комунікаційній сфері, що загалом монографія дуже інформативна і для політологів, і для економістів, і для культурологів. Завдяки глибокій ерудованості автора, в книжці виникає особливий міждисциплінарний дискурс, який йде їй тільки на користь.

Із вітанням виступила заступник директора з наукової роботи Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», кандидат філософських наук, доцент Т. Метельова, яка відзначила основні успіхи і позитивні моменти монографії, серед яких: суб'єктивна присутність автора, вичерпність викладення, глибина, майстерність, інноваційність. Вона назвала вихід цієї монографії певним проривом, з чим і поздоровила О. Зернецьку.

Презентація пройшла у піднесеній атмосфері, яку можна назвати святом наукового академічного знання. Всі гості цього заходу відзначали дружню, товариську атмосферу, повагу до автора монографії.

А гостей було чимало. У конференції, яка розпочалася після закінчення презентації, взяли участь українські дипломати, представники Інституту всесвітньої історії НАН України, Інституту соціології НАН України, Національного інституту стратегічних досліджень, Дипломатичної академії імені Геннадія Удовенка при МЗС України, Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського, апарату Президії НАН України, викладачі та науковці Київського національного університету імені Тараса Шевченка, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київського національного університету культури і мистецтв, інших вищих навчальних закладів України.

Варто особливо відзначити участь у заході представників Інституту іноземної філології Університету Яна Кохановського (Польща), Інституту журналістики Білоруського державного університету (Білорусь), Казахського державного університету імені Аль-Фарабі, директора Інституту Конфуція Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

З доповіддю «Значення університетських історичних курсів у промоції європейських культурно-історичних цінностей» виступила доктор історичних наук, професор, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Т. Орлова, яка зосередила увагу на важливості людського капіталу для подальшого розвитку України та розкрила особливості сучасного українського студентства (покоління Z) з точки зору впливу на нього новітніх технологій. З метою долучення української молоді до європейських цінностей автором наголошено на необхідності внесення змін у навчальні програми вищих навчальних закладів України.

Доктор історичних наук, доцент, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Н. Городня виступила з доповіддю «Зміст європейських цінностей і їхнє розуміння українською молоддю», в якій зазначила, що європейські цінності – це передусім ліберальні цінності, які мають дві складові – різноманітні свободи і влада закону. Як зауважила автор, провідні європейські держави стали спочатку ліберальними, а потім – демократичними. Демократія додала до ліберальних цінностей можливість народу брати участь у формуванні влади і впливати на неї. Доповідач навела результати проведеного опитування студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка щодо людських цінностей, які надають цікаву інформацію для роздумів з питання про ціннісну орієнтацію української молоді.

В своїй доповіді «Емблематика європейського духу: Фауст, Гамлет, дон Кіхот, дон Жуан як четвериця ціннісних стрижнів культури» кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії та політології Інституту соціальної науки і самоврядування Міжрегіональної академії управління персоналом Л. Проскулікова зазначила, що актуальність реконструкції та подальшої реновації базових аксіологем європейського культурно-історичного континууму в наш час помітно загострюється. Характерною рисою європейської історії є дивовижно щільний процес

формування та розвитку засадничих кроків європейського духу: в 1587 р. виникає міфологема Фауста, в 1601 р. – Гамлета, в 1605 р. – дон Кіхота і, в решті решт, в період з 1610 р. по 1624 р. – міфопостать дон Жуана. Отже, весь процес формування фундаментальних ціннісних символів Європи відбувається практично симультанно, водночас в ментальному полі так званої «фаустівської культури» на перетині XVI – XVII ст., тобто в парадигмально значущу для формування сучасного типу людини добу Нового часу. Ця ціннісна констеляція вимагає від нас занурення у причини та породжуючі фактори виникнення подібної історико–культурної синхроністичності «ціннісного вибуху».

Кандидат політичних наук, докторантка Львівського національного університету імені Івана Франка О. Ярошко в своїй цікавій доповіді «Цінність як наукова категорія» розглянула зміст поняття «цінність»: етимологію, визначення та роль у сучасній науці як наукової категорії. Вона відзначила відсутність єдиного поняття категорії «цінність» (135 позицій в Інтернеті), про складність та неоднозначність цієї категорії.

Із ґрунтовними доповідями виступили представники ДУ «Інститут всесвітньої історії Національної Академії наук України». У доповіді «Проблеми і перспективи співробітництва України і ЄС в галузі науки і технології як частини європейських цінностей» (яка була виголошена англійською мовою) доктора технічних наук, головного наукового співробітника Інституту О. Васильєва зазначено, що кооперація між Україною та ЄС базується на угоді між Україною та ЄС щодо наукового та технологічного співробітництва, яка була підписана 4 липня 2002 р. Сучасні рівні співробітництво між Україною та ЄС у галузях дослідництва та інформації базуються на українських дослідних програмах та двосторонніх угодах відповідно до 7 рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій (FP7), нової рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» та завдяки двосторонній активності з країнами–членами ЄС. Співробітництво у сфері досліджень та інновацій буде розвиватися як стратегічний пріоритет на двосторонній або дво–регіональній основі через Східне партнерство.

Доктор історичних наук, професор, доктор політичних наук, головний науковий співробітник Інституту І. Хижняк у доповіді «Нові виклики системних і цивілізаційно–культурних змін у самостійних полях глобальних взаємодій» розглядає інноваційні конфігурації тому світовому порядку, що існував протягом навіть періоду «нульових років» XXI ст. Особлива увага звертається на раніше невивчений тренд «пост–вест», в якому все, що традиційно відбувалось у межах контролю Заходу, нині починає дрейфувати у площину зовсім іншого, наразі поки не визначеного, середовища.

В доповіді доктора політичних наук, головного наукового співробітника Інституту Р. Жангожи «Аксиологія глобалізирующегося сознания – европейские историко–культурные ценности в глобалізирующемся мировом пространстве» розглядається алгоритм визначення європейських цінностей.

На думку доповідача, постмодерн як культурологічна концепція заперечує змістові блоки, перетворюючи їх на самодостатні цінності. Автор наголосив на важливості вибору методу дослідження в сучасному турбулентному потоці, запропонував своє бачення подальшого розвитку Європи.

Кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу трансатлантичних досліджень Інституту С. Толстов в своїй доповіді «Європейські цінності в концепціях когнітивного конструктивізму та культурного ізоморфізму» зачіпає тему взаємодії культур, висвітлює роль лібералізму в європейській культурі, розглядає цінності як об'єднуючий момент між Америкою та Європою. Доповідач аналізує проблему цінностей в Європі, зазначаючи, що уніфікація ЄС стикається з плюралізмом. Певна увага приділена проблемі європейських цінностей в Україні, в якій, на думку автора, вони є, але в розпорошеному вигляді, отже – потребують певної систематизації.

У доповіді кандидата філософських наук, доцента, заступника директора з наукової роботи Інституту Т. Метельової «Європейські цінності як фактор розвитку неєвропейських цивілізацій: комунікація і проблема іншого» зазначено, що з посиленням глобалізаційних процесів потреба інтеграції до глобального світового співтовариства в країнах, що належать до неєвропейських ціннісних систем, сприяє розбудові їх внутрішньої і зовнішньої політики на європейських ціннісних засадах поваги до Іншого. При тому автентична культура титульного етносу країни не зазнає руйнації, оскільки її питомими складниками є не лише ціннісна основа, а й знаково–символічний код, який за умілої державної культурної політики зберігається й відроджується. Внаслідок чого відбувається двоєдиний процес підсилення складової «спільного минулого й майбутнього» як чинника формування надетнічної єдності і водночас – процес відродження локальних групових культур.

Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту С. Фомін в своїй доповіді «Європейська цивілізація і світові глобалізаційні процеси» зазначив, що основою європейської цивілізації було християнство, антична культура і національні культури європейських народів. Зараз, в умовах глобалізації, європейська цивілізація переживає якісні трансформації. Це виражається в різкому зменшенні ролі релігійного фактору як складової частини європейської цивілізації, значної уніфікації національних культур європейських народів, їх певної «денационалізації», суттєвому зменшенні ролі національної держави в рамках ЄС і зростання ролі наднаціональних структур. Як зауважує доповідач, величезним викликом для європейської цивілізації і, зокрема, для європейської культури, є процес зміни етнічного складу західноєвропейських країн як наслідок масової міграції з країн «третього світу» представників інших світових цивілізацій, яких дуже важко інтегрувати в європейську культуру, і відповідна «деєвропеїзація» Європи, зростання міжрелігійних, міжрасових і міжетнічних протиріч тощо. В доповіді зазначені можливі довгострокові наслідки всіх цих процесів для європейської цивілізації.

З доповіддю «Європейська і китайська цивілізації в контексті культурно–ціннісного взаємообміну» виступив кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник Інституту О.Цапко, в якій висвітлив питання «цивілізаційного оформлення», проаналізував особливості, спільні риси і проблеми взаємовпливу європейської та китайської цивілізацій.

Кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент, провідний науковий співробітник Інституту І. Вітер виступила з доповіддю «Розвиток вчення про цивілізацію в європейській науці: еволюція та підходи», в якій висвітлила такі питання: цивілізація як категорія глобального історичного аналізу; теоретичні моделі сучасних цивілізацій; порівняльний аналіз світових цивілізацій. В доповіді розглядаються поняття «цивілізація» і «культура» та простежується їх еволюція з другої половини XVII ст. до наших днів; аналізуються два основні напрями сформованої у XX ст. теорії цивілізацій: матеріалістичний та культурно–історичний: при матеріалістичному підході акцентується увага на вивченні економіки, матеріального виробництва, способу господарювання й породжених ними відносин (М.Вебер, М.Маркс, французька школа Анналів (М.Блок, Л.Февр, Ф.Бродель) та ін.); культурно–історичний підхід провідне значення відводить духовним факторам (М.Данилевський, А.Тойнбі, О.Шпенглер, П.Сорокін, А.Кребер, Н.Еліас, Ф.Нортроп, В.І.Вернадський). Доповідач зазначає, що з кінця XX ст. утверджується цивілізаційна парадигма, яка, витіснивши національно–державну, займає провідне місце в наукових глобально–історичних дослідженнях; відправним пунктом цих досліджень стають цивілізації, а не національні держави (як це було раніше).

Аналізуючи теоретичні моделі сучасних цивілізацій, доповідач зупиняється на наукових концепціях М.Данилевського, О.Шпенглера, А.Тойнбі, С.Хантінгтона, культурологів сучасності (Г.Беккер, А.Кребер, П.Сорокін, Ф.Нортроп, В.Шубарт). В доповіді здійснюється порівняльний аналіз світових цивілізацій за двома критеріями: релігії та поділу на східні й західні, зазначаються основні відмінності західних і східних цивілізацій за принциповими позиціями сфери культури.

З доповіддю «Роми Великої Британії: проблеми збереження культурно–національних особливостей» виступив аспірант Інституту В. Лукіячук. Як зазначив доповідач, роми з'явилися на британських островах на початку XVI ст. Місцеве населення зустріло їх із захопленням, але дуже скоро ставлення змінилося на вкрай негативне; навколо цієї етноспільноти зародилося безліч стереотипів, до них почали упереджено ставитися лише за приналежність до спільноти. Впродовж століть державна влада намагалася їх асимілювати, деякі закони ставили їх у вкрай важке становище, примушуючи або асимілюватись, або покинути країну. Незважаючи на це, роми зберегли свою ідентичність.

В конференції взяли участь провідні спеціалісти (теоретики і практики) з питань європейської історії та економіки, європейських цінностей (58 чол.).

Серед них відомі вчені – історики, політологи, економісти, культурологи та педагоги, а також докторанти та аспіранти наукових установ НАН України, ВНЗ України та зарубіжних країн, представники дипломатичного корпусу України та співробітники європейських культурних центрів у Києві.

Тематичне розмаїття доповідей, аналіз багатьох аспектів даної проблеми стали поштовхом до виникнення нових підходів щодо обговорюваної тематики. В результаті доповідей учасників конференції та жвавої дискусії, яка точилася протягом усієї роботи конференції (на що й націлений цей науковий формат), сформувалося розуміння, що поняття європейських цінностей можна розглядати в історичному, політичному, економічному, інформаційно–комунікаційному, прогностичному, екологічному, геополітичному, гео економічному, культурному та мовному аспектах в контексті взаємовідносин Україна–Європа. В цілому обговорення всіх цих аспектів європейських цінностей під час конференції дає змогу говорити про вироблення комплексного, системного підходу до досліджуваної проблеми. В той же час конференція виявила певні «білі плями» у дослідженнях цієї проблематики й окреслила напрями подальших наукових пошуків.

Підбиваючи підсумки конференції, заступник директора з наукової роботи Інституту Т. Метельова відзначила високий загальний рівень виголошених доповідей, плідність дискусійного дискурсу та безперечну важливість таких наукових заходів для кращого розуміння історії, сучасності та майбутнього України і всієї Європи.

Економічний ракурс

С. Кулицький, ст. наук. співроб. СІАЗ

Проблеми розвитку мережі автомобільних доріг в Україні

Жахливий нинішній стан українських автомобільних доріг, поза всяким сумнівом, став загальнонаціональною проблемою, яка регулярно висвітлюється вітчизняними ЗМІ. І це не дивно, оскільки протягом останніх двох – трьох десятиріч років, а подекуди – й більше, витрати на ремонт і будівництво автомобільних шляхів в Україні не забезпечували відновлення їх належного стану. Утім, слід наголосити, що останніми роками уряд суттєво збільшив витрати на ремонт і будівництво автомобільних шляхів та взявся за наведення ладу в автодорожньому господарстві. Однак, враховуючи застарілість цієї проблеми і масштаби країни, стає очевидним, що розв'язання проблем, накопичених у цій сфері української економіки, вимагатиме величезних коштів протягом вельми значного періоду часу.

Адже сукупна довжина доріг загального користування з твердим покриттям в Україні (без урахування окупованої АР Крим) на кінець 2016 р.

становила 159,5 тис. км. Залежно від пропускної здатності, кількості смуг руху, ширини смуг, ширини проїзної частини, ширини земляного полотна, ширини смуги відводу, повздовжнього похилу дороги та радіусу закруглень дороги, автомобільні дороги поділяють на 5 категорій. Дороги I категорії повинні бути з обов'язковою розподільчою смугою і 2–4 смугами для руху в одному напрямку. А в обидві сторони, відповідно, удвічі більше. А на дорогах 2 – 4 категорій передбачена одна смуга в одному напрямку, тобто 2 смуги в обидві сторони. Дороги 5 категорії мають взагалі лише одну смугу. Розрахункова перспективна інтенсивність руху (в показниках приведених до легкового автомобіля) на дорогах 1 категорії складає понад 14 тис. автомобілів, 2 категорії – від 5 тис. до 14 тис. автомобілів, 3 категорії – від 2,5 тис. до 5 тис., 4 категорії – від 0,3 тис. до 2,5 тис., 5 категорії – менше 0,3 тис. автомобілів.

Із сукупної довжини доріг загального користування з твердим покриттям в Україні (без урахування окупованої Росією АР Крим) лише 1,7 % від сукупної довжини цих доріг припадало на дороги 1 категорії, на дороги 2 категорії припадало 7,7% від сукупної довжини таких доріг, на дороги 3 категорії – 16,6%, на дороги 4 категорії – 65,3% і на дороги 5 категорії – 8,7% від сукупної довжини шляхів загального користування з твердим покриттям в Україні. Найбільше доріг I категорії в Київській, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській і Харківській областях. А найменше, по суті, мізерно мало – у Сумській, Закарпатській і Чернівецькій областях.

Однак, на сучасному етапі суспільного розвитку, якщо виходити з результатів аналізу повідомлень, якими рясніють вітчизняні ЗМІ, пріоритетною проблемою в автодорожньому господарстві України, вочевидь, є не збільшення довжини і частки шляхів вищих категорій у загальноукраїнській мережі доріг, а кардинальне покращення якості дорожнього покриття практично в усіх регіонах України.

На жаль, загальнодоступні дані державної статистики не дають чіткої кількісної характеристики цієї проблеми у нашій державі. Зокрема, відповідні органи державного управління не надають для широкого публічного доступу детальної статистичної інформації саме про якісний стан дорожнього покриття на автомобільних шляхах, які згідно з документами вважаються дорогами з твердим покриттям, по регіонах і Україні в цілому. Складно сказати чи така зведена в цілому по Україні точна статистична інформація існує взагалі. З іншого боку, саме аналіз повідомлень ЗМІ надає уявлення про масштаби руйнації автомобільних доріг в Україні.

Водночас слід наголосити, що і в уряді, і в органах місцевої влади добре усвідомлюють масштаби і гостроту цієї проблеми, про що свідчать відповідні заяви посадовців. Наприклад, у травні цього року ЗМІ навели заяві міністра інфраструктури В. Омеляна про те, що ще минулого року «95% автодоріг були вже непридатні для використання» (<http://biz.nv.ua/ukr/markets/omeljan-rozpoviv-de-v-ukrajini-z-javljatsja->

pershi–betonni–dorogi–1200375.html). Хоча транспорт по цих 95 % доріг якось рухається й нині.

Прем'єр–міністр України В. Гройсман, під час ознайомлення з ходом робіт на трасі Н–01 «Київ – Знам'янка» у Київській області у вересні сказав, що обсяг коштів, які цього року доступні і можуть бути витрачені на виконання дорожніх робіт в Україні, становить близько 30 млрд грн. Наступного року, за його словами, цей обсяг буде збільшено до 40 млрд грн. При цьому В. Гройсман заявив, що дорога, яку він оглянув, є одним з кращих прикладів з одного боку якості виконаних робіт, а з іншого – організації фінансування проекту. Участь у будівництві взяли міжнародні партнери, а контроль використання коштів дозволив зекономити значні ресурси. Згодом ЗМІ звернули увагу на те, що проектом державного бюджету на 2018 р. передбачано збільшення фінансування будівництва і ремонту українських доріг на 37% порівняно з 2017 р. – вже до 44 млрд грн.

Правда, в середині жовтня деякі ЗМІ, з посиланням на заяву міністра інфраструктури В. Омеляна, повідомляли, що у 2017 р. в Україні буде капітально відремонтовано близько 2 тис. км автомобільних доріг із запланованих до ремонту 2,5 тис. км, в зв'язку з недостатнім фінансуванням робіт. «На початку цього року, коли нам обіцяли фінансування в розмірі 35 млрд грн., ми виходили з того, що ми побудуємо близько 2,5 тис. км доріг. Оскільки фінансування не надійшло в тому обсязі, в якому було заплановано, по факту ми маємо більше 20 млрд грн., відповідно наш прогноз – 2 тис. км доріг на кінець року», – сказав міністр.

«За словами В. Омеляна, дорожня галузь України у 2016 р. була профінансована на 10 млрд грн із заявлених урядом близько 20 млрд грн. За даними Укравтодору, щорічна потреба у фінансуванні автодоріг в країні оцінюється щонайменше у 60 млрд грн. За інформацією уряду, у 2016 р. в Україні було відремонтовано 816 км доріг, ще на 711 км покладено захисне покриття, «ямковий» ремонт проведено на 9 млн. кв. км автодоріг».

Як повідомив на засіданні уряду в середині листопада виконуючий обов'язки голови «Укравтодору» С. Новак, дорожня галузь України готова виконати обсяг робіт з ремонту доріг на суму близько 54 мільярдів гривень протягом декількох років.

Водночас, як випливає з цитованої вище заяви Прем'єр–міністр України В. Гройсмана, витрати на виконання дорожніх робіт в Україні, таки сягнуть близько 30 млрд грн., а наступного року їх буде збільшено до 40 млрд грн. Хоча з повідомлень ЗМІ не зрозуміло скільки саме кілометрів автомобільних шляхів і до якого конкретно якісного рівня можна привести в Україні за умови зазначених «Укравтодором» щорічних витрат на дорожні роботи в обсязі 60 млрд грн. Адже різниця в обсягах витрат на 1 (один) км ямкового ремонту і будівництва сучасного автобану буде величезною. Тому для адекватної оцінки стану і проблем розвитку мережі автомобільних доріг України подібні вельми абстрактні кількісні фінансово–економічні

показники доцільно доповнювати різноманітними якісними оцінками, включаючи аналіз відповідних повідомлень ЗМІ.

Взагалі, на перший погляд видається, що ключовими в процесі відновлення якості автомобільних шляхів України повинні бути майже виключно економічні пріоритети. Однак, реальність сьогодення засвідчує, що суто економічні критерії розвитку вітчизняної мережі автомобільних шляхів далеко не завжди відповідають національним інтересам України в цілому. Враховуючи надзвичайну гостроту «автодорожньої» проблеми в Україні, мабуть багато уваги слід приділяти організаційно–правовим, соціальним, воєнним та деяким іншим аспектам її розв’язання. Не виключено, що у певних випадках вони можуть важити більше за суто економічні критерії ухвалення рішень щодо реалізації того чи іншого проекту. Хоча, звичайно, будь–який проект ремонту та будівництва автомобільних доріг обов’язково починається з його фінансово–економічного обґрунтування.

При цьому надзвичайно важливим є збереження дорожнього полотна, особливо на відремонтованих і новозбудованих автомобільних шляхах. Адже добре відомо, що значних, іноді фатальних, ушкоджень дорожньому полотну завдає саме вантажний транспорт, вага якого перевищує припустиму для відповідного типу дорожнього полотна технічну норму. Тому, як повідомили наприкінці жовтня деякі ЗМІ, для запобігання руйнації та збереженню дорожнього полотна, Міністерство інфраструктури України за підтримки ЄБРР розпочало реалізацію пілотного проекту із застосування інтелектуальної транспортної системи зважування автотранспорту під час руху (Weight–in–Motion (WiM)). Цей проект розроблений спільно Міністерством інфраструктури, «Укравтодором» та «Укртрансбезпекою». З ЄБРР була обговорена можливість закупівлі та визначені місця встановлення 5 комплексів автоматичного вагового контролю транспортних засобів у передмісті Києва на автодорогах М–01, М–05, М–06, М–07 та Н–01.

Передбачається, що «WiM–комплекс виявлятиме серед потоку перевантажені вантажівки і передаватиме інформацію про них інспекторам Укртрансбезпеки на мобільні пункти контролю, розташовані далі дорогою. Отримавши деталізовану інформацію, інспектори будуть здійснювати зупинку автомобіля та його контрольне зважування. В разі підтвердження порушення воно буде документуватися і накладатимуться відповідні санкції.

Окремо Мінінфраструктури дало доручення Укравтодору визначити по всій Україні місця для майбутнього розташування рамп, на яких будуть встановлені прилади фото– і відеофіксації, приладів аналізу дорожнього руху та в подальшому включати встановлення подібних рамп в кошторис будівництва та реконструкції доріг. Офіс підтримки реформ Мінінфраструктури спільно з Укравтодором розробив пропозицію з встановлення камер на автодорогах державного значення до 2020 року. Передбачається встановлення 500 точкових камер з розбивкою за областями».

Принагідно зауважимо, що включення витрат на WiM–комплекс до кошторису будівництва та реконструкції українських автомобільних доріг підвищуватиме потребу у відповідних капітальних інвестиціях. Однак, у подальшому ці витрати дадуть змогу зменшити понаднормове навантаження на дорожнє полотно, запобігаючи, таким чином, його передчасному зношуванню й, відповідно, передчасним витратам на ремонт автомобільних шляхів. Крім того, можна очікувати, що використання в Україні зазначених комплексів сприятиме зменшенню числа дорожньо–транспортних порушень, яке матиме не лише економічний, а, що особливо важливо, і соціальний, ефект.

Крім того, Міністерство інфраструктури України має намір ввести онлайн–моніторинг будівництва та ремонту доріг у 2018 р. Про це у вересні нинішнього року заявив міністр інфраструктури В. Омелян. «З кінця року ми почнемо пілотний варіант, а в наступному році вже повноцінний – я сподіваюся не тільки за державними дорогами, але і за місцевими, – онлайн–моніторинг будівництва. Тобто будуть встановлені камери, кожна людина, якщо буде бажання, буде бачити, що конкретно робить техніка на тій чи іншій ділянці і чи присутня вона там взагалі», – сказав він. Також буде впроваджено правила щодо обов'язкового надання повного звітування щодо будівництва доріг в електронному форматі.

Варто також звернути увагу на те, що останнім часом ЗМІ доволі регулярно наводять висловлювання посадовців щодо можливих проектів будівництва сучасних автомобільних шляхів в Україні вже у найближчому майбутньому. Так, у жовтні прес–служба «Укравтодору» повідомила, що ця компанія має намір реалізувати проект нового автобану Львів – Будапешт (Угорщина) через контрольнo–пропускний пункт Дийда. Нова автомагістраль з'єднає Львів з угорським автобаном М–3 Будапешт – Ніредьгаза і стане головним автомобільним коридором між Україною та Угорщиною. Зараз проїзд дорогою М–06 з Мукачева до Львова займає близько 3,5 годин. Новий автобан скоротить час у дорозі до 2 годин, зазначили в «Укравтодорі». У перспективі новий автобан Львів – Мукачево буде взаємодіяти зі словацьким автобаном R–2, що забезпечить його зв'язок з системою швидкісних доріг Словаччини, Чехії, Німеччини.

«Також наголошується, що ця дорога стане основною артерією для експорту українських товарів до країн Східної і Південної Європи і транзитним коридором міжнародної торгівлі через Україну з Білорусі та країн Прибалтики в країни Східної і Південної Європи, а також забезпечить стійке сполучення Закарпаття з іншими регіонами України». Однак, якщо твердження про розширення експорту українських товарів до європейських країн новою дорогою, в цілому, заперечень не викликає, то оцінки перспектив функціонування нової траси, як складової міжнародного транзитного коридору можуть бути не такі однозначні, хоча б через конкуренцію різних транспортних артерій в Європі, включаючи, звичайно, і Україну. Правда, трохи згодом міністр інфраструктури В. Омелян заявив, що

американські інвестори розглядають можливість участі в будівництві автобану з Чопу до Львову.

Крім того, під час перебування у Львові міністр інфраструктури В. Омелян заявив, що в 2019 р. може початися будівництво автобану Львів–Дубно. Цей проект опрацьовується спільно зі Світовим банком. За словами міністра, спорудження повноцінного автобану між Львовом і Дубно – нагальна потреба, тому що зараз між містами звивиста вузька дорога, яка не дає можливості для повноцінного трафіку. Проектування автобану планують завершити в 2018 р., а почати будівництво – в 2019 р.

А 22 жовтня Україна і Польща підписали меморандум про будівництво міжнародної автомагістралі, яка повинна з'єднати українські та польські порти – Одесу і Гданськ. Цей проект підтримується Світовим банком, і за його підтримки почалась підготовка техніко–економічного обґрунтування проекту. За рахунок державного бюджету України у 2017 . почався ремонт майже по половині протяжності цього маршруту на території України. Наступного року, за словами представника «Укравтодору», роботи буде продовжено, а вже через кілька років почнеться повномасштабне будівництво дороги в обхід населених пунктів.

До цього варто додати, що, за повідомленням Польського радіо на початку вересня цього року, польські фірми підписали відповідний договір з «Укравтодором», згідно з яким за 60 млн. євро буде капітально відремонтовано 144 км автошляхів (шістьох фрагментів доріг), які ведуть до прикордонних переходів. Польські фірми було обрано шляхом тендерів. Ремонт доріг займуться «Unniber» та «Drog–Bud». Директор другої фірми А. Таузовський додав, що половину робіт виконують польські працівники, 60% матеріалів забезпечує польська сторона, 40% – українська. Повна документація проектів буде виконана за півроку. Перші фрагменти доріг буде введено в експлуатацію вже наступного року, друга частина автошляхів – у 2019 р.

Утім, польські фірми – не єдині іноземні компанії, що залучені до процесу дорожнього будівництва в Україні. Так, у жовтні цього року Державне агентство автомобільних доріг України («Укравтодор») підписало контракти на виконання ремонтних робіт на ділянках українських автомобільних доріг з китайською компанією Xinjiang Communications Construction Group Co., LTD. Зазначені контракти підписані в рамках Другого проекту покращення автомобільних доріг та безпеки руху між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку. Перший проект передбачає виконання ремонту на дорозі М–12 від с. Голосків (Хмельницької області) до кордону Хмельницької та Вінницької областей, на ділянці 291–332 км. Сума контракту – \$38,5 млн. Термін виконання робіт – 18 місяців. Дата початку робіт буде визначена інженером з технагляду (орієнтовно на початку 2018 р.). Другий проект передбачає реконструкцію і капремонт дороги М–03 від м. Лубни до м. Полтави на ділянці 210 – 333 км (окремими ділянками). Проводитимуться роботи, які залишилися після розірвання контракту з

італійською компанією Todini Costruzioni Generali. При цьому про причини розірвання контракту з італійською компанією у ЗМІ не повідомляється. Сума нового контракту з китайською компанією – \$57,3 млн. Термін виконання робіт – вісім місяців. Проект реалізується коштом кредиту Світового банку в рамках Другого проекту покращення доріг і безпеки руху.

А, за інформацією Радіо Прага, Компанія Arca Industry Ukraine, дочірня структура чеської Arca Capital, підписала тристоронній меморандум з ТОВ «Українсько-польське підприємство з іноземними інвестиціями» УПС» і компанією з обслуговування інвестицій Investment Service Ukraine про консолідацію зусиль, спрямованих на об'єднання активів і потужностей 11 українських будівельних компаній на базі «УПС» і спільні дії при будівництві доріг і магістралей та інших об'єктів інфраструктури по всій Україні.

Також «Міністерство інфраструктури України запланувало розпочати у 2018 р. три проекти з реконструкції 232 км доріг, які передбачають їх цементобетонне покриття. Сумарний кошторис реалізації цих проектів близько 8 млрд грн. Перший проект – реконструкція Північного обходу Житомира по трасі М-06 Київ – Чоп (22,3 км). За словами директора департаменту стратегічного розвитку дорожнього ринку і автомобільних перевезень Міністерства інфраструктури В. Сасіна, на цій трасі заплановано підвищення категорії дороги до 1б, тобто розширення дороги з 2-х до 4-х смуг. Вартість реконструкції становитиме 1 млрд грн. Проект фінансується за рахунок кредиту ЄБРР. Другий проект – реконструкція дороги Н-31 Дніпро – Решетилівка. Проект передбачає розширення дороги з двох до чотирьох смуг, а також виконання покриття в цементобетоні (137 км). Вартість проекту, за даними Укравтодору, становить 5,4 млрд грн. Ще один проект на автотрасі Н-11 Кропивницький – Миколаїв передбачає проведення капітального ремонту дороги в межах Миколаївської області (73 км). Вартість проекту – 1,6 млрд грн, початок робіт заплановано на 2018 р.»

Вельми специфічні повідомлення стосовно розвитку автодорожнього господарства надходять з Донбасу, що обумовлено збройною агресією Росії в цьому регіоні. Особливу увагу ЗМІ, що цілком закономірно, приділяють відновленню зруйнованої проросійськими бойовиками об'єктів регіональної автотранспортної інфраструктури. Зокрема, у Рубіжному Луганської області 26 жовтня відбулося урочисте відкриття після капітального ремонту мосту через річку Сіверський Донець, який з'єднав два сусідніх міста – Лисичанськ і Рубіжне. Про це повідомляє прес-центр штабу АТО. У повідомленні вказується, що по новому мосту можуть переїжджати вантажівки загальною вагою до 22 т. Це найкоротший транспортний шлях з Луганської в Донецьку область.

Хоча, в цілому ж, наведені вище повідомлення ЗМІ створюють враження, що на сучасному етапі пріоритет в автодорожньому будівництві в Україні мають насамперед проекти, пов'язані з експортною діяльністю вітчизняних підприємств. Непрямим чином це підтверджується

кредитуванням таких проектів в Україні з боку міжнародних фінансових організацій та іноземних компаній. А з огляду ЗМІ складається враження, що акцент у ремонті та будівництві автомобільних шляхів більше зроблено на виконанні робіт на Правобережній Україні. Утім, за згадуваними обнадійливими повідомленнями якось не завжди проглядається стратегія розвитку системи автомобільних шляхів в Україні в цілому. Як повідомив у середині жовтня міністр інфраструктури В. Омелян, «ми зараз затверджуємо стратегію розвитку українських автошляхів на найближчі 3 роки. Після її погодження Кабінетом Міністрів ми узгодимо її з областями. Щоб у нас не було ситуації, що кожна область будує собі дороги, де хоче. Наша мета – протягом найближчих 2 – 3 років поєднати всі обласні центри між собою абсолютно якісними шляхами» (http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=250348613&cat_id=244277212).

Водночас, проведений аналіз свідчить, що однією з ключових проблем розвитку вітчизняного автодорожнього господарства залишається проблема фінансування ремонтних і будівельних робіт у цій сфері. Наведені вище повідомлення свідчать, по-перше, про суттєвий дефіцит коштів для ремонту, реконструкції та нового будівництва вітчизняних автомобільних доріг. А, по-друге, про вагомую роль міжнародних фінансових організацій та іноземних компаній у кредитуванні автодорожнього будівництва в Україні. Певною мірою зазначені іноземні позики і є джерелом зменшення дефіциту фінансування автодорожнього будівництва в Україні. Що ж стосується власне дефіциту фінансування вітчизняного автодорожнього будівництва як такого, то він за будь-яких обставин зберігатиметься ще протягом цілого ряду років, оскільки за один рік з макроекономічної точки зору неможливо якісно відновити покриття всієї мережі автомобільних доріг України до рівня сусідніх європейських держав (Польщі, Словаччини, Угорщини, країн Балтії). Звичайно, якщо приймати цей рівень якості за одну з головних цілей розвитку мережі автомобільних доріг України. Тому певний дефіцит фінансових ресурсів на розвиток автодорожнього будівництва в Україні зберігатиметься принаймні протягом кількох найближчих років.

Тому, усвідомлюючи всю складність ситуації у вітчизняному автодорожньому господарстві влада України взяла курс на його реформування. Як заявив 15 листопада на засіданні Уряду керівник Державного агентства автомобільних доріг України С. Новак, 2018 р. стане роком початку двох фундаментальних реформ дорожньої галузі – децентралізації доріг та впровадження Дорожнього фонду. «Дорожній фонд та децентралізація – це нова конституція дорожньої галузі країни, яка повністю змінить систему її управління. Це нові можливості та нова відповідальність», – зазначив С. Новак. За його словами, на сьогодні «Укравтодор», зі свого боку, повністю виконав весь комплекс заходів для реалізації цієї реформи. Підготовлено необхідні зміни до законодавства, розроблено рекомендації для областей, проведено навчання. Найголовніше –

завершено інвентаризацію доріг, які мають бути передані на місця. Станом на сьогодні видано накази про передачу доріг на баланс по ряду областей (Київській, Одеській, Вінницькій, Івано–Франківській та Черкаській).

Однак, наведені оцінки С. Новака щодо ходу реформ дорожньої галузі видаються надмірно оптимістичними. Як зазначав ще в середині жовтня після спілкування з представниками обласних державних адміністрацій (ОДА) Віце–прем'єр–міністр України В. Кістюн, «відповідно до Бюджетного кодексу України, головним розпорядником субвенцій має бути центральний орган виконавчої влади. Тому Міністерство фінансів наполягає, щоб «Укравтодор» оперував коштами Дорожнього фонду. «Якщо слідувати логіці реформи децентралізації, то розпорядником коштів – 35% від надходжень Дорожнього фонду, мають бути саме ОДА. Тому логічно, щоб Мінінфраструктури вийшло з пропозицією до Уряду – внести зміни до Бюджетного кодексу України. Бо Порядок розпорядження коштами Дорожнього фонду, який вже півроку розробляється Мінінфраструктури, цю проблему наразі не вирішує», – зазначав В. Кістюн.

Цілком імовірно, що до початку 2018 р. згадувані спірні питання будуть узгоджені й відповідні зміни будуть внесені до чинних правових актів України. Однак, це ще навряд чи буде гарантією успішного практичного розв'язання ймовірних спірних питань розподілу коштів Дорожнього фонду. Адже умови виконання робіт з ремонту, реконструкції та будівництва автомобільних шляхів у різних регіонах України, як то густина дорожньої мережі, стан дорожнього покриття, співвідношення доріг загальнодержавного і місцевого значення, стан системи розселення тощо, об'єктивно різні. Тому впровадження єдиного нормативу розподілу коштів Дорожнього фонду може виявитись не завжди ефективним для практичного вирішення проблем розвитку мережі автомобільних доріг по регіонах України. Цілком імовірно, що через рік – два ці механізми доведеться коригувати.

Водночас аналіз повідомлень ЗМІ змушує замислитись над правовими аспектами ряду задекларованих посадовцями ініціатив з реорганізації механізмів функціонування автодорожньої галузі. Йдеться не лише про впровадження Дорожнього фонду України. Постають також питання щодо правового забезпечення реалізації цілого ряду інших урядових ініціатив. Наприклад, в середині жовтня міністр інфраструктури В. Омелян під час огляду автодороги Східниця – Пісочна на Львівщині заявив: «Другий рік в Україні всі компанії, які здійснюють дорожні роботи, дають гарантії мінімально на п'ять років. А тепер ми переходимо на десятирічні гарантії».

Однак, при цьому постає питання: «Якщо компанія, яка здійснювала дорожні роботи, збанкрутує протягом зазначеного терміну, то хто і як виконуватиме її попередні гарантії щодо якості виконаних дорожніх робіт?» Таким чином практична реалізація гарантій дорожніх робіт вимагає надійного юридичного забезпечення, а відповідні правові акти потребують детального економічного обґрунтування. Адже практика запровадження

згадуваних вище гарантій була запроваджена в Україні лише у 2016 р. і ще не пройшла не лише 10-річної, а й навіть 5-річної перевірки своєї дієвості.

Також в «Укравтодорі» вважають, що нинішній закон не дозволяє втілити ідею будівництва платних доріг в Україні, тоді як у європейських країнах таке будівництво сприяє практичному розв'язанню транспортних проблем. Виконуючий обов'язки голови «Укравтодору» С. Новак з цього приводу заявив, що «потрібні зміни в закон про концесію, і разом з транспортним комітетом ми їх напрацювали. Нинішній закон не дозволяє втілити ідею будівництва платних доріг». За його словами, концесіонер повинен мати урядову гарантію трафіку. Тобто якщо трафік буде менше, ніж передбачено в угоді з концесіонером, то держава повинна цю різницю покривати. А це, своєю чергою, питання використання значних бюджетних коштів. Тому втілення ідеї будівництва платних доріг в Україні вимагає не лише організаційно-правового, а й серйозного техніко-економічного обґрунтування. На думку фахівців «Укравтодору» будівництво платних доріг в Україні може початися не раніше ніж через 3 – 4 роки. Однак, навіть за таких обставин це питання викликало певний суспільний резонанс. І це зайвий раз доводить, що, крім всього іншого, розвиток мережі автомобільних шляхів в Україні є важливою соціально-політичною проблемою.

Проведений вище аналіз засвідчує, що після багаторічного застою автодорожнє будівництво в Україні почало активно розвиватись. Однак, величезний обсяг технічних, економічних, організаційно-правових і соціально-політичних проблем, накопичених у цій сфері, висуває підвищені вимоги до управління автодорожнім господарством України та його реформування. Наведені експертні думки і статистичні дані свідчать, що останнім часом започатковано значні позитивні зміни в цьому напрямку. Однак, великий техніко-економічний період реалізації значного числа проектів у автодорожньому господарстві поки не дає змоги об'єктивно оцінити ефективність багатьох запроваджуваних нині новацій (При підготовці цієї роботи була використана інформація з таких джерел: Урядовий портал (<http://www.kmu.gov.ua>); Державне агенство автомобільних доріг України (<http://ukravtodor.gov.ua>); Державна служба статистики (<http://www.ukrstat.gov.ua>); Левый берег (<http://Lb.ua>). – 2017. – 07.07; 16.11; Новое время (<http://nv.ua>). – 2017. –24.05; 31.08; 21.09; 10, 14, 20, 27.10; 16.11; Остров (<http://www.ostro.org>). – 2017. – 13.01; 25.09; 26.10; Польське радіо. – (<http://www.polradio.pl>). –2017. – 07.09; Радіо Прага (<http://www.radio.cz>). – 2017. – 07.09; Сегодня (<https://www.segodnya.ua>). – 2017. –31.08; УНІАН (<https://www.unian.ua>). – 2017. – 11. 10; 15, 20.11).

Основні напрями діяльності НАН України

Інформаційне агентство «ІнформБюро» зняло відеосюжет, присвячений науково-популярним заходам, що відбулися 11 листопада 2017 р. у Фізико-технічному інституті низьких температур (ФТІНТ) імені Б.І. Веркіна НАН України (м. Харків) у рамках всеукраїнського проекту «Дні науки» та SCIENCE WEEK від Ради молодих вчених при Харківській обласній державній адміністрації – з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку. Коментарі з цього приводу надали журналістам співorganizатори «Днів науки Харків 2017» – заступник голови Ради молодих вчених і спеціалістів (РМВС) ФТІНТ імені Б.І. Веркіна НАН України, молодший науковий співробітник відділу структурних досліджень твердих тіл при низьких температурах Н. Мисько-Крутік і секретар РМВС ФТІНТ імені Б.І. Веркіна НАН України, молодший науковий співробітник відділу мікроконтактної спектроскопії Н. Гамаюнова.

До відзначення осіннього свята науки долучилися також студенти Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна та представники харківських студентських підрозділів міжнародних оптичних організацій The Optical Society (OSA) і The International Society for Optics and Photonics (SPIE) на базі ФТІНТ імені Б.І. Веркіна НАН України.

Охочих відвідати науково-популярні заходи традиційно дуже багато, тому щоразу організатори відкривають обов'язкову попередню реєстрацію. Це дає можливість організаторам дізнатися про кількість учасників та їхній розподіл за віковими категоріями, щоб підготувати відповідні досліді, лекційний супровід і мультимедійні матеріали, а також зручно розмістити всіх відвідувачів.

Молоді вчені Харкова, відповідно до мети Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку, показали гостям базові експерименти з оптики (розповсюдження й заломлення світла, явища дисперсії, дифракції, поляризації та селективного відбиття світла, дослідження об'єктів під мікроскопом, оптичні ілюзії, електричні схеми з фотоелементами) та низькотемпературні досліді з рідким азотом (випаровування рідкого азоту при кімнатній температурі, явище магнітної левітації, формування хмар, демонстрація змін властивостей речовин і поведінка живих тканин при низьких температурах) та інші.

Продемонстровані експерименти були настільки яскравими, незвичайними й цікавими для гостей заходу, що викликали захоплення як у дітей, так і в дорослих. Особливо вдячною публікою науковці вважають дітей, яким «Дні науки» можуть допомогти в навчанні, розширенні світогляду та обранні майбутньої професії.

Відеозапис про осінні харківські «Дні науки – 2017» доступний за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=1pB5Flu_rWg (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 14.11.).

Із нагоди проведення в Бразилії Восьмого всесвітнього форуму води, запланованого на 18–23 березня 2018 р., Королівство Марокко вишосте оголошує конкурс на здобуття Великої всесвітньої премії імені Його Величності Короля Марокко Хасана II в галузі водних ресурсів, заснованої Королем Марокко та Всесвітньою водною радою (World Water Council).

Загальною темою конкурсу є «Співпраця та солідарність у галузях управління водними ресурсами та їхнього розвитку», цьогорічною – «Солідарність і залученість, що дають змогу забезпечити водну безпеку та слугувати встановленню кліматичної справедливості».

До участі в конкурсі запрошуються національні урядові інституції, університети, дослідницькі центри, неурядові організації, представники приватного сектору тощо, діяльність яких пов'язана з водними ресурсами.

Крім нагороди та сертифікату, переможець конкурсу отримає грошову винагороду – \$ 100 тис.

Приєм заявок триває до 31 грудня 2017 р.

Заявки на здобуття премії подаються від організації або безпосередньо претендента шляхом заповнення номінаційної онлайн-форми на сайті: www.hassan2gwwp.org (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 17.11.).

14–15 листопада 2017 р. в Інституті мовознавства імені О. О. Потебні НАН України відбулася Міжнародна наукова конференція «Мовне законодавство і мовна політика: Україна, Європа, світ». Організаторами конференції виступили Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України, Українське бюро лінгвістичних експертиз НАН України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури України.

Українські та зарубіжні фахівці із соціолінгвістики, юридичної лінгвістики та правознавства зібрались, аби обговорити найважливіші проблеми функціонування мов в Україні, знайти шляхи ефективного законодавчого врегулювання мовної сфери, виробити науково обґрунтовані рекомендації для реалізації державної мовної політики.

Конференцію відкрив віце-президент НАН України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. Пирожков. Від імені організаторів конференції її учасників привітав директор Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України доктор філологічних наук, професор Б. Ажнюк.

На пленарному й секційному засіданнях було виголошено змістовні

доповіді, присвячені широкому колу таких актуальних питань, як мовне законодавство (І. Сліденко, С. Головатий, О. Тараненко, М. Мозер, Л. Андрієнко), мовна політика (Л. Ткач, Т. Марусик, Г. Залізник, Н. Трач), державні функції української мови (В. Шишкін, С. Соколова), мова освіти (В. Василенко, О. Пономарів, О. Чередниченко, М. Стріха, О. Данилевська), мова релігії (Г. Півторак), статус і функціонування мов народів України й інших країн Європи (В. Пономаренко, О. Скопненко, Г. Мацюк, Л. Белей, О. Михальчук, А. Дочу), мовні конфлікти та мовна безпека в умовах гібридної війни (М. Вінгендер, Г. Яворська, В. Король, Г. Любовець).

Учасники конференції зійшлися на думці, що на сучасному етапі українська мова успішно виконує свої державотворчі функції, неухильно нарощує інформаційні потужності, поступово збільшує культурно–освітній потенціал. Зростає її роль як об'єднавчого засобу спілкування в багатонаціональному українському суспільстві. Відзначалося, що оскільки соціолінгвістичні та лінгвоюридичні дослідження формують теоретичне підґрунтя для вироблення дієвої мовної політики, вони важливі не лише для мовознавчої чи юридичної науки, а й для суспільства загалом.

Водночас проблеми функціонування державної мови та мов національних меншин в Україні й далі не втрачають своєї гостроти. На часі – розроблення широкої, цілісної, послідовної стратегії мовного будівництва. Пріоритетним завданням у сфері національної безпеки залишається захист мовно–інформаційного простору країни, вдосконалення мовного законодавства, створення урядових структур, покликаних контролювати його виконання. Успішне досягнення поставлених цілей залежить як від співпраці мово– та правознавців, так і від політичної волі представників законодавчої і виконавчої гілок влади, а також від мовної свідомості й мовної поведінки громадян України – представників різноманітних суспільних, професійних і вікових груп.

Аудиторія мала змогу поставити доповідачам запитання, прокоментувати почуте, висловити власні міркування. Навколо окремих порушуваних тем точилися жваві дискусії.

Виголошені під час конференції доповіді буде надруковано окремим збірником.

P.S. Інтерв'ю з учасниками конференції – професором мовознавства Інституту славістики Віденського університету (Австрія), професором Українського вільного університету в Мюнхені (Німеччина) та Католицького університету імені Петра Пазманя в Будапешті й Пілішчабі (Угорщина) Міхаелем Мозером і директором Інституту мовознавства імені О.О. Потебні НАН України доктором філологічних наук, професором Богданом Ажнюком дивіться на Youtube–каналі інформаційного ресурсу Obzrevatel – Obzr.TV – за посиланнями:

<https://www.youtube.com/watch?v=3yaZX-jPYTI>

https://www.youtube.com/watch?v=kEYpFp_E6OM

(Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 17.11.)

21 листопада 2017 р. в Міжнародному виставковому центрі у Києві офіційно відкрився Міжнародний форум «InnovationMarket», одним із співorganizаторів і активних учасників якого є Національна академія наук України. На офіційному відкритті заходу були присутні, зокрема, перший віце-президент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік А. Наумовець, віце-президент НАН України, голова Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України академік С. Пирожков, віце-президент НАН України академік А. Загородній і головний учений секретар НАН України академік В. Богданов. У рамках форуму наукові установи НАН України представили близько 430 науково-технічних розробок.

У своєму вітальному слові до присутніх Перший віце-прем'єр-міністр України, Міністр економічного розвитку і торгівлі України С. Кубів наголосив, що у світі зростає роль знання й комунікації, та відзначив, що перший день форуму символічно припадає на українське державне свято – День Гідності та Свободи, адже пов'язаними з цим днем вільнодумством і новими перспективами можна схарактеризувати основних дійових осіб заходу – науковців, студентів, технологів, інженерів. За словами урядовця, цифрова революція (та її визначальна риса – так звана «промисловість 4.0») передбачають кардинальні зміни, внаслідок яких чільні місця в суспільствах посідають віртуальні сервіси, кібер-сервіси, хмарні технології тощо, а кібербезпека починає відігравати роль, не менш важливу для держави, ніж безпека в традиційному розумінні. Як розповів С. Кубів, нині в Україні працюють уже понад 5 тис. ІТ-фірм, до яких залучено більш ніж 100 тис. осіб. Крім того, на даний час функціонують 2 тис. стартап-компаній, і їхня кількість постійно зростає. 2016 р. обсяг інвестицій в українські стартапи склав \$ 87 млн, а в цілому за останні 5 років – \$ 400 млн. Проектом Державного бюджету України на 2018 р. передбачено збільшення – на 20% – видатків на прикладні наукові дослідження. Мета Уряду – сприяти формуванню майданчиків для самореалізації інноваторів задля зміни структури національної економіки та структури наповнення державного бюджету і підвищення конкурентоздатності української продукції на світових ринках. Підґрунтям для українського високотехнологічного прориву покликана послугувати діяльність створеної 25 жовтня цього року Інноваційної ради, очолюваної Прем'єр-міністром України. Як підкреслив С. Кубів, архітектура підтримки інновацій має стати бізнес-орієнтованою. «Сьогодні тут зібралося багато талановитих людей, які зможуть знайти односторонців і партерів. Ставку потрібно робити на людину та її ідею, а також на впровадження цієї ідеї. Бажаю всім отримувати від своїх ідей результат – і задоволення, і прибуток», – сказав міністр на завершення свого виступу.

Надзвичайний і Повноважний Посол Китайської Народної Республіки в Україні пан Д. Вей зазначив, що цьогоріч Україна й КНР відзначають 25

років від часу встановлення між ними дипломатичних відносин. Упродовж періоду, що минув, сторони активно розвивали партнерство, і важливою частиною взаємодії між ними стало наукове й науково–технічне співробітництво. Міжнародний форум «Innovation Market» є, за словами дипломата, чи не найважливішим в Україні заходом, покликаним поглиблювати й розширювати таку співпрацю.

Від імені китайських організаторів форуму учасників урочистого відкриття привітав також заступник Міністра науки і технологій КНР Л. Менг.

До присутніх звернувся й американський астронавт Г. Олсен, який зазначив, що людство входить у новий світ, в якому головного значення набувають індивідуальне натхнення, креативність і можливість самореалізуватися. Він також поділився власним досвідом – не лише як інноватор, а й як космонавт, а, підсумовуючи, наголосив: «Мій меседж для вас – простий: ніколи не здавайтеся».

Потому С. Кубів, Д. Вей і Л. Менг офіційно відкрили форум, урочисто перерізавши стрічку.

По закінченні церемонії відкриття український урядовець оглянув представлені на форумі експозиції науково–технічних розробок, зокрема й розробки вчених НАН України, а саме – Інституту металофізики імені Г. В. Курдюмова й Інституту геотехнічної механіки імені М.С. Полякова.

Всього в межах окремої експозиції НАН України представлено 430 розробок 47 академічних наукових установ – за напрямками: інформаційні технології, енергетика й енергоефективність; нові речовини і матеріали; машинобудування та приладобудування; медицина; агропромисловий комплекс та продовольча безпека; ядерна безпека; екологія та переробка побутових відходів (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 21.11.)

7 грудня 2017 р. відбудеться звітна наукова сесія, присвячена обговоренню результатів виконання проектів цільової комплексної програми наукових досліджень НАН України «Фундаментальні аспекти відновлювано–водневої енергетики і паливно–комірчаних технологій» у 2017 р.

На сесії будуть розглянуті результати виконання проектів програми у 2017 р., а також загальний стан та перспективи розвитку досліджень, спрямованих на вирішення наукових, науково–технічних і технологічних питань з трьох основних напрямів програми: отримання водню, зберігання водню, паливні комірочки.

До участі у сесії запрошені керівники та відповідальні виконавці проектів програми. Заплановано заслухати і обговорити доповіді про виконання всіх проектів Програми.

Початок засідань сесії о 10 годині.

Місце проведення сесії – Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М.Францевича НАН України; м. Київ, вул. Кржижанівського 3, корпус Б, к. 208.

Додаткову інформацію можна отримати у члена оргкомітету Єршової О. Г. за тел. (044) 390 1123 або секретаря Наукової ради програми Рудого Р. Б. за тел. (044) 239 6580. (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 22.11.)

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Міжнародний громадсько–політичний тижневик «Дзеркало тижня» (№ 42 (1167), 11–17 листопада 2017 р.) опублікував статтю «Три вершини демографічного апокаліпсиса. Основні тренди в Україні» авторства провідного наукового співробітника сектору соціальних ризиків у сфері зайнятості населення відділу досліджень людського розвитку Інституту демографії та соціальних досліджень (ІДСД) імені М.В.Птухи НАН України кандидата економічних наук Л. Ткаченко.

За словами вченої, чимало демографічних змін, що відбуваються в сучасній Україні, є характерними для багатьох інших країн світу або принаймні для Східної та Центральної Європи. Водночас, національна демографічна ситуація має свою специфіку. Серед нинішніх українських демографічних трендів можна виокремити три основних – депопуляцію, старіння населення та стагнація міграцій.

Депопуляція спричинює скорочення населення – через підвищення рівня смертності та зменшення рівня народжуваності. На даний час позитивна динаміка тривалості життя перебуває на стадії чергового уповільнення, а показник очікуваної тривалості життя є одним із найгірших у Європі. Що ж стосується рівня народжуваності, то він близький до загальноєвропейських значень, проте не достатній навіть для простого заміщення поколінь. До того ж, із новим загостренням кризи в країні народжуваність почала зменшуватися. »За прогнозом ООН, Україна входить до десятки країн світу із найвищими темпами скорочення населення (більш як 15% до 2050 р.). Наслідки такого інтенсивного зменшення населення виходять далеко за рамки простого звуження фізичної основи формування людського потенціалу. На думку істориків і соціологів, концентрація населення є необхідною передумовою економічного розвитку й соціальної згуртованості. Скорочення населення веде до зменшення щільності заселеності території, що загрожує порушенням соціальних зв'язків, депресивністю та руйнуванням інфраструктури. Оскільки головною причиною депопуляції залишається висока смертність, сам факт скорочення населення є свідченням глибокого соціального неблагополуччя», – пише Л. Ткаченко.

Другим вкрай негативним трендом є старіння населення за рахунок скорочення контингентів працездатного віку. Якщо впродовж тривалого часу практично єдиним чинником старіння населення нашої країни було так зване «постаріння знизу» (з огляду на зменшення рівня народжуваності й, відповідно, кількості дітей), то тепер – це ніби «постаріння зсередини», спричинене зменшенням питомої ваги населення працездатного віку (від 20 до 59 років). Як стверджує авторка статті, «скорочення населення працездатного віку як рушійна сила, а також швидкий темп постаріння вкрай загострюють усі традиційні виклики, пов'язані зі старінням. Цілком очевидно, що подолати ці виклики в умовах макроекономічної нестабільності, слабкої системи соціального захисту й відкритого конфлікту поколінь неможливо».

Для міграційної ж активності населення України спостерігається, радше, загасання – як за зовнішніми, так і за внутрішніми переміщеннями. І хоча міграційне сальдо, згідно з національною статистикою, є додатним, приріст населення в результаті міграцій все ж незначний і останніми роками прямує до нуля. «... міграції не лише не заповнюють втрат населення внаслідок депопуляції, але й не сприяють омолодженню вікової структури населення», – стверджує Л. Ткаченко. Сегмент робочої сили, налаштованої на зовнішні трудові міграції, усталився й відчутно не зростатиме. Крім того, для багатьох громадян України зайнятість поза межами нашої держави має циклічний або сезонний характер, і чимало з них, імовірно, врешті-решт повернуться на Батьківщину. Важливо також, що така трудова міграція великою мірою замінила собою переїзд на постійне проживання за кордон.

З огляду на все вищевикладене, демографічні перспективи України є надзвичайно невтішними: «У найближчій перспективі депопуляція, стагнація міграцій, скорочення й старіння населення продовжаться швидкими темпами. <...> У період до 2050 р. кількість населення зменшиться на 5,5 млн. осіб. При цьому чисельність людей трудоактивного віку (20–59 років) скоротиться на 6,6 млн., тоді як чисельність людей віком 60 років і більше збільшиться на 2,6 млн., а їх частка в населенні (рівень старіння) зросте до 33%. Співвідношення вікових контингентів трудоактивного (20–59 років) і пенсійного віку (60 років і більше) зменшиться з нинішніх 2,6 до 2 на початку 2030–х і до 1,5 — наприкінці прогнозованого періоду».

З повним текстом публікації можна ознайомитися за посиланням: https://dt.ua/macrolevel/tri-vershniki-demografichnogo-apokalipsisa-osnovni-trendi-v-ukrayini-259843_.html (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 15.11.).

За нещодавно оприлюдненими результатами дослідження, проведеного Американським інститутом вивчення громадської думки (Інститутом Геллана), Україна потрапила до трійки країн, громадяни яких почувуються найменш щасливими: про такі відчуття заявили 41%

опитаних, ще близько половини перебувають у проміжному становищі, й лише 9% цілком щасливі. Про те, чому відповіді респондентів розподілилися таким чином та чи справді ми живемо так само погано, як і відчуваємося, в ефірі програми «Ранкова Свобода» української редакції інформаційної служби «Радіо Свобода» розповів старший науковий співробітник відділу теорії та історії соціології Інституту соціології НАН України доктор соціологічних наук О. Шульга.

Учений насамперед пояснив, що не цілком коректно визначати рівень щастя на основі індексу вбогості, адже між економічними показниками (такими, як, скажімо, темпи інфляції та рівень безробіття) і відчуттям щастя не існує прямого зв'язку.

А от, наприклад, почуття невизначеності впливає на задоволеність українців своїм життям досить суттєво. Причому таку важливу роль воно відігравало впродовж усіх років незалежності нашої держави – в тому числі в період до анексії Криму та початку бойових дій на Донбасі. Відповідаючи на запитання «Чи впевнені Ви, що ситуація в економічній, соціальній та інших сферах життя поліпшиться?» під час опитувань від Інституту соціології НАН України, респонденти демонстрували переважно песимістичну налаштованість, проєктуючи на майбутнє власний негативний досвід: більшість українців оцінювали та продовжують оцінювати загальну ситуацію у країні як «погано і буде погано». За шкалою від 1 до 10 балів (де 1 бал тотожний оцінці «дуже погано», а 10 балів – «дуже добре») середній показник оцінки ситуації тримався на рівні 3 балів, а останнім часом навіть знизився до 2,5.

Один із важливих пунктів питальника стосується рівня добробуту особи й передбачає кілька варіантів відповіді. Під час останніх соціологічних досліджень близько 4% респондентів обрали відповідь «інколи голодую, жебракую», майже 45% – «грошей вистачає тільки на їжу».

Невпевненість українців у майбутньому перешкоджає середньо– й довгостроковому плануванню: для більшості опитаних соціологами громадян горизонт планування не перевищує кількох найближчих місяців (до півроку). »[Спостерігаючи постійні економічні стрибки й інші потрясіння], українці звикли, що ні до чого не можна звикати, – говорить О. Шульга. – За таких умов дуже важко вимагати від них, щоб вони були позитивними в своїх оцінках і плануванні». Тож зовсім не дивно, що всі згадані обставини позначилися на соціальному самопочутті наших громадян: більшість із них вважає, що посідає середнє або проміжне становище в суспільстві. Або навіть нижче проміжного.

А от не зовсім адекватну оцінку українцями рівня свого матеріального добробуту та соціального становища загалом яскраво продемонстрував розподіл відповідей на запитання про належність до соціальних прошарків: так, до середнього класу себе відносять аж 37% українців, тоді як, для порівняння, робити заощадження можуть, за їхніми ж словами, всього 3%, а

дозволити собі придбати щось, крім одягу й найнеобхіднішої побутової техніки, – лише 1,5%.

Як зауважив О. Шульга, перелік головних (якими їх вбачає громадська думка) проблем нашого суспільства останніми роками зазнав певних змін. Згідно з результатами соціологічного опитування, перше місце посідає страх перед зменшенням заробітної платні та зростанням цін на товари й тарифів на комунальні послуги. На другому місці – страх перед війною і нападом зовнішнього ворога. Далі йдуть корупція та низка інших проблем. Останнє дослідження показало також майже двократне збільшення кількості громадян, які побоюються зростання злочинності.

Серед чинників, що є невід’ємною складовою відчуття щастя, – залученість до суспільних справ: «Те, що в нас триває децентралізація, дуже добре. Але, в цілому, українці ще не навчилися так, як хотілося б, відчувати власну відповідальність за ситуацію не лише в країні, а бодай у своєму населеному пункті. І наш моніторинг постійно це фіксує. Зміни відбулися тільки з невеличкою частиною людей, інша ж частина – оця пасивна більшість – змінюється дуже–дуже повільно. Й це також потрібно враховувати. Тому що коли особа почувається залученою, то матиме й дещо інші відчуття та оцінки – трішки позитивніші», – наголосив учений.

Деталі дізнавайтесь за посиланням: <https://www.radiosvoboda.org/a/28811670.html> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 16.11.).

Міжнародний громадсько–політичний тижневик «Дзеркало тижня» (№43–44, 18–24 листопада 2017 р.) опублікував статтю провідного наукового співробітника сектору соціальних ризиків у сфері зайнятості Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України кандидата економічних наук І. Новак, присвячену сучасним глобальним тенденціям трансформації сфери зайнятості, а також наслідкам цього процесу для нашої країни.

«Державна політика в сфері зайнятості й соціального забезпечення в Україні в теоретичному плані спирається на модель індустріального суспільства другої половини ХХ ст., економічною основою якого було масове виробництво з синхронізованою динамікою ринкових попиту і пропозиції», – пише дослідниця, зауважуючи, що відтоді в зазначеній царині відбулося чимало змін, які потребують створення та реалізації нової стратегії державної політики у сфері зайнятості населення.

Якщо за часткою зайнятого населення Україна не поступається країнам Європейського Союзу, а деяких навіть перевершує за цим показником, то з якістю зайнятості справи значно гірші: «... переважна частина зайнятого населення все ще здобуває звичний обсяг матеріальних благ за рахунок рутинної праці, що здешевлюється під впливом науково–технічного і технологічного прогресу. <...> ... неінтелектуальну, монотонну та

статистичну роботу, що не потребує креативного підходу, швидше та якісніше виконуватимуть роботи».

Отже, в міру відходження стандартної зайнятості в минуле перед людством у цілому й національними урядами окремих держав неминуче дедалі гостріше поставатиме проблема залучення до інших видів діяльності працівників, масово унепотрібнених внаслідок поступового, але неухильного «вимирання професій». Причому серед напрямів, стрімка актуалізація яких спостерігається вже зараз, вагоме місце посідатимуть ті, що ґрунтуються на колективному використанні спільних ресурсів, розвиткові комунікаційних технологій, джерел енергії і засобів пересування (тобто «інноваційна зайнятість»).

Окремо І. Новак наголошує на майбутньому формуванні суспільних зв'язків, які можуть скласти альтернативу ринковій взаємодії між людьми з приводу продажу ними власних послуг. Це, серед іншого, означає, що уряди мають створити умови, в яких вивільнені працівники могли б реалізувати себе в так званій неекономічній соціальній зайнятості.

Загалом же, «подальше зменшення товарної цінності праці потребуватиме створення та впровадження нових механізмів справедливого розподілу суспільного блага для забезпечення населення доходами та підтримання купівельної спроможності, використання енергії й талантів майбутніх поколінь людей». Для України ж «першим і надзвичайно важливим кроком на шляху до якісних змін у зайнятості має бути забезпечення цілком справедливої винагороди за працю у вигляді конкурентної заробітної платні. Для цього країна має цілком свідомо і відповідально відмовитися від сумнівної переваги використання концепції дешевої робочої сили як у приватному бізнесі, так і в публічному секторі».

З повним текстом статті можна ознайомитися за посиланням: <https://dt.ua/macrolevel/strategiya-zaynyatosti-dlya-ukrayini-yakimi-mayut-buti-oriyentiri-260541.html> (Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 20.11.).

Про захоплююче життя одних із найпоширеніших комах на планеті – мурашок – розповів в інтерв'ю журналові «ФОКУС» відомий у світі український учений–ентомолог, мірмеколог, фахівець із систематики мурашок Євразії, провідний науковий співробітник відділу систематики ентомофагів та екологічних основ біометоду Інституту зоології імені І.І. Шмальгаузена НАН України доктор біологічних наук, професор О. Радченко.

«Усього в світі описано 14 тис. видів мурашок, але насправді їх близько 20 тис. видів», – говорить науковець. Ці комахи належать до так званих еусоціальних – їхнє життя практично цілковито підпорядковане потребам родини, поза якою та без якої вони існувати не можуть. Цікаво, що забезпеченням родини харчами, охороною території, піклуванням про

потомство і, звичайно, правлінням, займаються виключно самиці. Роль мурашки–самця обмежується реалізацією репродуктивної функції, після чого особина гине. Завдання чітко розподілені між представниками родини. Причому, як стверджує О. Радченко, неймовірна «працьовитість» мурашок дещо перебільшена: «Фуражирів і мисливців у родині приблизно 13–15%. Ще якась частина мурашок займається заготівлею будівельних матеріалів. Але багато сидить і на лаві запасних. Вони сидять і абсолютно нічого не роблять. Проте якщо раптом знадобиться, побіжать за їжею». Живуть мурашки 1–2 роки (крім королеви, точний середній вік якої досі невідомий – різні дослідники фіксували і 19, і 37 років) і наприкінці життя виконують функцію охоронців, що стоять на варті на куполі мурашника.

О. Радченко також описав надзвичайно цікавий звичай мурашок–амазонок, які під час нападів на інші мурашині родини, викрадають їхні лялечки, забираючи останніх у своєрідне рабство. Річ у тім, що щелепи амазонок призначені винятково для полювання й не пристосовані для спорудження гнізд. Таким чином, викрадені лялечки, перетворившись згодом на дорослих комах, виконуватимуть всі господарські функції. При цьому, на новому місці вони не почуватимуться чужинцями.

Якими вміннями й навичками має володіти науковець–систематик? Чим харчуються мурашки? Навіщо й коли воюють? В яких випадках і з якою метою об'єднуються в надродинні структури? Як з'являються мурашині королеви? Чому тропіки становлять особливий інтерес для біологів загалом і мірмекологів зокрема? Хто паразитує на мурашках? Як різні види мурашок можуть «порозумітися»? І чому поява людини як виду суперечить усім принципам функціонування екосистем? Відповіді на ці та інші запитання шукайте в повному тексті інтерв'ю, доступному на сайті видання «ФОКУС»: <https://focus.ua/long/384643/> (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 17.11.).

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

13 листопада 2017 р. Національну академію наук України відвідала делегація Китайсько–Білоруського індустріального парку та Китайсько–Білоруського спільного закритого акціонерного товариства «Компанія з розвитку індустріального парку».

Під час зустрічі українську сторону представляли віце–президент НАН України, директор Інституту теоретичної фізики імені М.М. Боголюбова НАН України академік А. Загородній, начальник Відділу міжнародних зв'язків НАН України кандидат історичних наук А. Мирончук і завідувач відділу хімії гетероланцюгових полімерів і взаємопроникних полімерних сіток Інституту хімії високомолекулярних сполук (ІХВС) НАН України доктор хімічних наук, професор Ю. Савельєв, зарубіжну делегацію – заступник генерального директора та головний економіст АТ «Компанія з

розвитку індустріального парку» С. Баомінь (голова делегації) і директори відділу стратегічного планування та інвестиційного розвитку цієї компанії Ч. Жуйлінь та Г. Чаовей.

Привітавши іноземних гостей у стінах НАН України, академік А. Загородній поінформував їх про історію, статус, завдання, структуру Академії та напрями її діяльності. Він підкреслив, що великого значення в НАН України надається розвитку міжнародного наукового і науково–технічного співробітництва, зокрема й із китайськими вченими. Важливість взаємодії НАН України з партнерами із КНР засвідчують чинні угоди, укладені з різними китайськими науковими установами, організаціями, фірмами та промисловими підприємствами. Причому частка таких угод серед усіх нині чинних договорів Академії складає близько 20%. А. Загородній також зауважив, що НАН України має власну велику дослідно–виробничу та конструкторську базу, яку складають дослідні підприємства, конструкторсько–технологічні організації, інженерні й обчислювальні центри. Крім того, при академічних установах функціонують малі та спільні підприємства, що сприяють комерціалізації результатів наукових досліджень. За словами А. Загороднього, НАН України прагне розвивати нові форми інноваційної діяльності, які позитивно зарекомендували себе. До речі, саме Академія свого часу ініціювала створення в Україні перших технопарків. «Накопичений досвід роботи показує, що технопарки є важливим механізмом об'єднання науки та виробничої сфери, сприяють розвитку високотехнологічних наукових досліджень і нарощуванню інноваційного потенціалу виробництва. На нашу думку, реалізація різноманітних спільних проектів через технопарки може бути реальним та ефективним шляхом інвестування в українські інноваційні розробки», – підкреслив А. Загородній і насамкінець зазначив, що для НАН України було б цікаво дізнатися про досвід роботи Китайсько–Білоруського індустріального парку, його технологічну спрямованість, структуру управління, набір послуг і сервісів для учасників–резидентів технопарку, а також про Компанію з розвитку індустріального парку та її завдання.

Подякувавши українській стороні за прийом, голова делегації Китайсько–Білоруського індустріального парку та Китайсько–Білоруського спільного закритого акціонерного товариства «Компанія з розвитку індустріального парку» Сюй Баомінь розповів, що представники цього парку знають про Україну як про одну з наукових держав світу, котра має великий інтелектуальний потенціал. Візит до України делегація здійснює згідно з головною метою своєї діяльності, а саме – задля розвитку індустріального парку, широкого залучення інвесторів із різних країн. Функцію експоцентру та своєрідного бізнес–інкубатора в межах згаданого парку згодом виконуватиме окремий майданчик площею 20 тис. м², який планується здати в експлуатацію вже 2018 р. Цей майданчик має стати відкритою міжнародною платформою, покликаною представляти перспективі науково–технічні розробки та допомагати їхнім авторам із комерціалізацією. Для

підтримання розвитку науково–дослідної діяльності в індустріальному парку та підприємницької діяльності в галузі високих технологій було створено спеціальний інноваційний індустріальний фонд, загальна сума якого наразі становить \$ 588 млн. – за рахунок надходження коштів із державного бюджету КНР. У майбутньому ця сума, як сподіваються засновники фонду, сягне \$ 1 млрд. На даний час на території парку вже зареєстровано 21 резидента, серед яких, наприклад, Китайська авіаційна корпорація й інші високотехнологічні підприємства КНР. Розпочато роботу з комерціалізації деяких розробок, наприклад інтелектуальних роботів для сфери послуг (у тому числі готельно–ресторанного бізнесу й офісних приміщень). Як зауважив Сюй Баомін, індустріальний парк заснований у рамках реалізації міжурядової угоди, укладеної Міністерством економіки Республіки Білорусь і Міністерством торгівлі Китайської Народної Республіки, та функціонує в сприятливих умовах, користуючись пільгами від білоруського уряду. Право вирішального голосу в питаннях, що стосуються діяльності парку, мають китайські акціонери, оскільки їхня частка у статутному фонді цього спільного проекту складає 68%. На завершення свого виступу зарубіжний гість запросив Національну академію наук України до співпраці в межах Китайсько–Білоруського індустріального парку.

Доктор хімічних наук Ю. Савельєв коротко розповів учасникам зустрічі про деякі перспективні розробки, створювані вченими ІХВС НАН України. До важливих результатів діяльності науковців цього інституту належать, зокрема, полімерні матеріали для потреб будівельної галузі, інфраструктури, сільського господарства, медицини тощо.

Підсумки зустрічі підбив академік А. Загородній, який висловив зацікавленість НАН України в ознайомленні з роботою Китайсько–Білоруського індустріального парку та подарував іноземним гостям інформаційні матеріали про готові до впровадження науково–технічні розробки вчених Академії (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 14.11.).

20 листопада 2017 р. в Києві відбулася зустріч директора Інституту політичних і етнонаціональних досліджень (ІПіЕНД) імені І.Ф. Кураса НАН України члена–кореспондента НАН України О. Рафальського з директором Інституту політичних досліджень Польської академії наук (ПАН) професором Г. Мотикою. Під час зустрічі були також присутні: з українського боку – заступник директора ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України доктор історичних наук, професор О. Майборода, вчений секретар інституту кандидат історичних наук, доцент В. Перевезій і головний науковий співробітник відділу теорії та історії політичної науки цього інституту доктор історичних наук, професор Ю. Шаповал, а з польського боку – доктор М. Зайончковський (Інститут національної пам'яті Польщі).

Зустріч стала першим візитом професора Г. Мотики до ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України й мала здебільшого ознайомчий характер. Польський гість отримав інформацію про структуру інституту, напрями його наукової роботи та матеріально-технічну базу досліджень.

Зважаючи на специфіку предметного поля наукових досліджень двох установ, їхні представники не могли оминати увагою загострення українсько-польських політичних відносин. Під час обговорення порушувалися, в тому числі, проблеми політики історичної пам'яті, яка реалізується в Україні й Польщі та стала предметом жвавих дискусій по обидва боки українсько-польського кордону. О. Рафальський застеріг від суб'єктивної інтерпретації історичних подій і – тим більше – їхньої екстраполяції на сьогодення та висловив упевненість, що академічні спільноти обох країн мають прагнути, аби проблемні сторінки історії не затьмарювали майбутнє українсько-польських взаємин. Г. Мотика в цілому погодився з такою позицією.

О. Майборода зазначив, що існує низка питань, котрі можуть становити інтерес як для українських, так і для польських дослідників. Ідеться, наприклад, про проблеми політичної культури, політичної відповідальності, подолання корупції тощо.

За словами Г. Мотики, польських науковців цікавлять політичні процеси, що відбуваються в Україні. Неабиякий інтерес становлять, зокрема, успіхи й невдачі України на шляху євроінтеграції. Для багатьох співробітників польського Інституту політичних досліджень ПАН було б цікаво й корисно відвідати Україну, стати очевидцями тутешніх подій та налагодити зв'язки з українськими колегами.

За результатами зустрічі її учасники вирішили підготувати Угоду про співпрацю між Інститутом політичних і етнонаціональних досліджень імені І.Ф. Кураса НАН України й Інститутом політичних досліджень ПАН, у якій детально визначитимуться напрями та форми наукової співпраці між цими двома установами (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 24.11.).

6–8 листопада 2017 р. в м. Остенде (Бельгія) тривало Шосте засідання Керуючого комітету проекту «Мережа океанографічних даних та інформації Чорного моря» Міжурядової океанографічної комісії (МОК) ЮНЕСКО (ODIN–Black Sea), у якому взяли участь директор Наукового гідрофізичного центру НАН України, національний координатор ODIN–Black Sea доктор географічних наук, професор О.А. Щипцов і виконувач обов'язків ученого секретаря цього центру, заступник національного координатора зазначеного проекту Г.С. Стефанов.

Засідання відкрили координатор проекту ODIN–Black Sea пан М. Елге та голова Проектного офісу програми «Міжнародний обмін океанографічними даними та інформацією» (МООД) МОК ЮНЕСКО пан П.

Піссіерссенс. М. Елге підкреслив важливість функціонування проекту ODIN–Black Sea та подякував учасникам зустрічі за великі зусилля, докладені ними для здійснення заходів проекту.

Слід зауважити, що проект ODIN–Black Sea було створено 2007 р. рішенням спільного Комітету МОК і програми «Міжнародний обмін океанографічними даними та інформацією» МОК ЮНЕСКО. У 2007–2015 рр. було проведено 3 навчальні курси, в яких взяли участь близько 30 осіб із країн–учасниць ODIN–Black Sea. Попереднє, П'яте засідання Керуючого комітету ODI–Black Sea відбулось у 2015 р. у м. Варна (Болгарія).

Як повідомив М. Елге, відповідно до нових програмних документів, ухвалених під час 24–ї сесії Комітету МООД у Куала–Лумпурі (Малайзія) в березні 2017 р., діяльність ODIN–Black Sea продовжено на період 2017–2019 рр. із такими запланованими заходами:

- проведення 2 тренінгів (із користування Ocean Data Portal та зі збирання даних і управління ними);
- підготовка робочих планів використання науково–дослідних суден чорноморського басейну на 2018 і 2019 рр.;
- підготовка плану–програми експедиції в Чорному морі у 2018 році;
- проведення інвентаризації баз даних та баз метаданих держав–учасниць ODIN–Black Sea;
- розширення співпраці з Комісією із захисту Чорного моря від забруднення;
- забезпечення допомоги в розробленні, експлуатації і зміцненні національних центрів океанографічних даних країн чорноморського регіону.

Оскільки на 24–й сесії Комітету МООД учасникам ODIN–Black Sea було рекомендовано розглянути можливість тіснішої взаємодії з проектом «Океанська біогеографічна інформаційна система» МОК ЮНЕСКО (OBIS), на засідання керуючого комітету ODIN–Black Sea запросили координатора проекту OBIS пана У. Аппельтанса. В ході зібрання обговорювалися перспективи подальшої співпраці проектів ODIN–Black Sea та OBIS. У. Аппельтанс, зокрема, наголосив, що нині в чорноморському регіоні існує лише точка проекту OBIS, і запропонував усім партнерам регіону розглянути можливість приєднання до OBIS. Керуючий комітет ODIN–Black Sea рекомендував уповноваженим представникам країн чорноморського регіону активніше підтримувати OBIS і поширювати інформацію про зазначений проект за допомогою веб–сайту ODIN–Black Sea.

Однією з головних тем Шостого засідання Керуючого комітету ODIN–Black Sea стало обговорення перспектив спільної чорноморської наукової океанографічної експедиції в 2018 р. За словами М. Елге, представники Туреччини на 29–й сесії Асамблеї МОК запропонували провести спільну експедицію. Цю ідею підтримали представники країн чорноморського регіону в Асамблеї. М. Елге представив робочий варіант плану–програми спільної чорноморської наукової океанографічної експедиції в 2018 р. та зазначив, що для цілей цієї експедиції Туреччина готова на безоплатній

основі надати науко–дослідне судно «Чешме». Згідно із запропонованим планом–програмою експедиції передбачається здійснення заходу щонайменше в один порт кожної з країн Чорноморського басейну та робота в територіальних водах кожної країни впродовж не менше 3–х днів.

Керуючий комітет ODIN–Black Sea ухвалив рішення продовжити процес попереднього погодження плану–програми. Після погодження плану–програми на науковому рівні Туреччина спрямує його до постійних представництв чорноморських країн при ЮНЕСКО для офіційного погодження у встановленому порядку.

У засіданні комітету ODIN–Black Sea взяла участь і представник постійного секретаріату Комісії із захисту Чорного моря від забруднення Конвенції про захист Чорного моря від забруднення (Чорноморської комісії) пані І. Макаренко, яка презентувала основні напрями діяльності Чорноморської комісії та наголосила на необхідності поглиблення співпраці між Чорноморською комісією й ODIN–Black Sea. Як заявила І. Макаренко, елементом поглиблення співпраці може стати і запланована спільна чорноморська наукова океанографічна експедиція – в разі, якщо деякі зразки проб зможуть бути використані для аналізу Чорноморською комісією.

Далі учасники засідання ODIN–Black Sea виступили з презентаціями національних центрів океанографічних даних своїх країн (усі презентації згодом буде розміщено на веб–сайті ODIN–Black Sea). Інформуючи про діяльність українського національного центру океанографічних даних, представники України, в тому числі, звернули увагу на проведення науково–практичного семінару «Міжнародне співробітництво в галузі морських наукових досліджень – важливий фактор здійснення розвитку чорноморських регіональних проектів Міжурядової океанографічної комісії ЮНЕСКО та Європейського Союзу», що відбувся 19 жовтня 2017 р. в Києві. З огляду на значущість цього заходу, керівництво Проектного офісу МООД МОК ЮНЕСКО поширило інформацію про нього на власному веб–сайті.

У рамках Шостого засідання Керуючого комітету ODIN–Black Sea розглядалися також технічні питання використання різних типів баз даних для діяльності ODIN–Black Sea. Потому учасники зібрання перейшли до обговорення перспектив проведення 2–х тренінгів у 2018 р.

Наприкінці зустрічі присутні переглянули кілька презентацій, продемонстрованих відповідальними працівниками Проектного офісу МООД МОК ЮНЕСКО. Зокрема, пан Г. Рід представив інформацію про діяльність Глобальної академії «Ocean Teacher» МОК ЮНЕСКО. Він пояснив процес прийому слухачів на курси, зазначивши, що всі проведені курси доступні на відповідному сайті. Крім того, Г. Рід розповів про акредитаційний процес національних центрів океанографічних даних і Систему контролю якості МОК ЮНЕСКО.

Під час закордонного відрядження О. А. Щипцов та Г. С. Стефанов взяли участь в окремих зустрічах, провівши консультації з питань сприяння пошукам океанографічного судна, яке може бути передано у власність

Національній академії наук України на благодійній основі. Вони поспілкувалися, зокрема, з головою Проектного офісу програми «Міжнародний обмін океанографічними даними та інформацією» МОК ЮНЕСКО паном Пітером Піссірссенсом і Почесним президентом Союзу портів Франції паном Франсуа Сулі де Брюжьером у м. Остенде (Бельгія), із Головою Правління морського порту Дюнкерк (Франція) паном С. Резоном та Генеральним секретарем Союзу портів Франції паном Б. Мазуелем у м. Париж (Франція).

За результатами консультацій Науковий гідрофізичний центр НАН України підготував і надіслав відповідне письмове звернення на адресу Генерального секретаря Союзу портів Франції.

Варто зазначити, що Ф.С. де Брюжьер, П. Піссірссенс, С. Резон і Б. Мазуел висловили готовність посприяти вирішенню питання пошуку відповідного океанографічного судна для НАН України. Зокрема, Ф. С. де Брюжьер повідомив, що згадане письмове звернення Наукового гідрофізичного центру НАН України вже передано, в тому числі, до підрозділу Уряду Франції, що відповідає за морські питання, – до Генерального секретаріату з питань моря.

10 листопада 2017 року за сприяння радника керівника Постійного представництва України при ЮНЕСКО пана К. Аблазова та співробітниці канцелярії Виконавчого секретаря МОК пані І. Чавес було організовано зустріч доктора географічних наук, професора О.А. Щипцова та Г. С. Стефанова зі співробітниками секретаріату МОК (м. Париж). Зокрема, під час зазначеної зустрічі відбулися консультації з керівником Секції наук про океан паном С. Аріко, керівником Секції океанічних спостережень (GOOS, JCOMM) паном А. Фішером і керівником Підрозділу цунамі паном Т. Аарупом.

С. Аріко поінформував українських колег про основні пріоритетні напрями наукових досліджень морського середовища (зокрема, дослідження біології, екології та хімії моря, взаємодії поверхні океану й атмосфери), що виконуються в рамках міжнародних програм і проектів МОК ЮНЕСКО, а також про заплановане проведення ЮНЕСКО «десятиліття морських наук» (2021–2030 рр.), присвяченого дослідженням морського середовища. Його мета – підвищення результативності «морських наук» до рівня, що відповідає вимогам сучасності. У рамках «десятиліття морських наук» планується суттєве збільшення кількості морських експедиційних досліджень із використанням науково–дослідних суден країн–членів МОК і кількості наукових проектів МОК, спрямованих на комплексні дослідження морського середовища. Крім того, С. Аріко запропонував представникам НАН України надіслати на адресу МОК наукову інформацію про біологічні дослідження морського середовища, виконані українськими вченими у 2017 році, – для її включення до щорічного звіту Секції наук про океан.

А. Фішер рекомендував Науковому гідрофізичному центру НАН України встановити наукові контакти з керівником Чорноморського

регіонального альянсу Глобальної системи спостережень за океаном (Чорноморського альянсу ГССО), заступником директора Інституту океанології Болгарської академії наук паном А. Палазовим (м. Варна, Болгарія) та подати пропозиції від України до звіту керівника Чорноморського альянсу ГССО про діяльність альянсу за 2017 рік.

Т. Ааруп порадив подати кандидатури від України до складу Комітету «Цунамі–Black Sea» МОК ЮНЕСКО та до Виконавчої ради МОК ЮНЕСКО за квотою країн Східної Європи, а також надати реквізити української організації, що здійснює цілодобове спостереження за гідрометеорологічною обстановкою в Чорному морі, з метою оперативного попередження про можливе виникнення цунамі.

Зустріч пройшла успішно, а консультації з питань підвищення ефективності інтеграції наукового потенціалу НАН України в міжнародні програми та проекти МОК у галузі досліджень морського середовища мали плідний характер (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 24.11.).

20 листопада 2017 р. в будівлі Президії НАН України відбулася зустріч керівництва Академії з усесвітньо відомим ученим і видатним організатором науки, президентом Німецького фізичного товариства професором Р.–Д. Гойєром та радником генерального директора Європейської організації з ядерних досліджень (CERN) з питань міжнародних відносин К. Шефером.

Слід зазначити, що, крім власних дослідницьких робіт (зокрема, у складі, а потім – і на чолі групи вчених, які проводили експеримент OPAL на Великому адронному колайдері), професор Р.–Д. Гойєр уславився тим, що взяв на себе особисту відповідальність оголосити світові про реальне існування теоретично описаної півстоліття тому відсутньої ланки світобудови і тим самим допоміг теоретикам – британцеві П. Гітсу та бельгійцю Ф. Енглєру – отримати в 2013 р. Нобелівську премію в галузі фізики (з формулюванням «за теоретичне відкриття механізму, який забезпечив розуміння походження мас елементарних частинок»). Відкриття в 2012 р. бозона Гітса у CERN, що підтвердило теорію Браута–Енглєра–Гітса, знаменувало кульмінаційний момент у багаторічній історії досліджень за цим напрямом, у яких брала участь надзвичайно велика кількість учених із усього світу. У 2009–2015 рр. професор Р.–Д. Гойєр очолював CERN, із листопада 2015 року він є членом Групи наукових консультантів високого рівня, створеної Європейською Комісією, а від 2016 р. – президентом Німецького фізичного товариства.

У стінах Національної академії наук України з поважними німецькими гостями зустрілися перший віце–президент НАН України, голова Секції фізико–технічних і математичних наук НАН України академік А. Наумовець, віце–президент НАН України, директор Інституту теоретичної фізики імені

М.М. Боголюбова НАН України академік А. Загородній, президент Національного центру «Мала академія наук України», директор Інституту телекомунікацій і глобального інформаційного простору НАН України член–кореспондент НАН України С. Довгий. На заході також були присутні голова Громадської ради при Міністерстві освіти і науки України Є. Кудрявець, представник України в CERN М. Титов.

Привітавши учасників зустрічі, академік А. Наумовець коротко поінформував гостей про історію, статус, структуру, завдання та напрями діяльності НАН України, відзначивши, важливість для Академії наукового та науково–технічного співробітництва з іноземними партнерами, в тому числі з ФРН. За словами А. Наумовця, НАН України досить тісно співпрацює з Німецьким дослідницьким товариством (у межах відповідної двосторонньої Угоди про співробітництво, укладеної в квітні поточного року, а також прямих міжінститутських угод), підтримує дружні зв'язки з деякими академіями наук Німеччини (зокрема Баварською, Саксонською та Берлінсько–Бранденбурзькою), активно взаємодіє з німецькими науковими товариствами й фондами, що сприяють розвитку наукових досліджень (Фондом Александра фон Гумбольдта, Фондом «Фольксваген», Товариством Фраунгофера, Товариством Макса Планка, Асоціацією імені Ляйбніца й низкою інших). Цікаво, що 60% стипендіатів Фонду Александра фон Гумбольдта – саме українські вчені. Загалом же, співпраця з німецькими колегами дає змогу дослідникам із українських академічних наукових установ отримувати нові наукові результати та створювати нові технології. До речі, одинадцятьоро видатних німецьких учених є іноземними членами НАН України.

На завершення свого виступу А.Г. Наумовець підкреслив, що Академія високо цінує особистий внесок професора Р.–Д. Гойєра в розвиток світової науки, передусім у галузі фізики елементарних частинок, і вручив поважному гостеві диплом про присвоєння йому – відповідно до рішення Президії НАН України – звання «Почесний доктор Національної академії наук України» (з формулюванням «за вагомий внесок у розвиток науки, суспільний прогрес, забезпечення миру, взаєморозуміння і співробітництва між народами»).

Академік А. Загородній зосередився на питаннях співпраці між українськими науковими установами й навчальними закладами та CERN, асоційованим членом якої наша держава стала два роки тому. За його словами, активна взаємодія України та CERN триває вже понад 20 років, але з набуттям Україною асоційованого членства отримала додатковий стимул. Так, вітчизняні науковці (в тому числі – що особливо важливо – й молоді вчені) наразі залучені до 12 дослідницьких проектів, котрі виконуються в цій організації. Особливо тісні зв'язки з CERN мають такі установи НАН України, як Інститут ядерних досліджень (м. Київ), Інститут прикладної фізики (м. Суми), Національний науковий центр «Харківський фізико–технічний інститут» (м. Харків). Українська сторона вважає за честь таку співпрацю та сподівається на її розширення в майбутньому. Академік

А. Загородній розповів також про Методику оцінювання ефективності діяльності наукових установ НАН України, розроблену з урахуванням відповідного досвіду Асоціації імені Ляйбніца та за підтримки німецьких партнерів. Успішно пройшовши апробацію, ця методика нині активного впроваджується та, як сподівається Академія, допоможе підвищити ефективність її наукової діяльності. Крім того, в НАН України створено національну GRID-інфраструктуру. Особливий інтерес для Академії становлять особливості й механізми фінансування наукової сфери в ФРН.

Професор Р.-Д. Гойєр подякував українській стороні за прийом і почесне звання та наголосив, що вагомі наукові результати досліджень на Великому адронному колайдері вдалось отримати завдяки зусиллям значної кількості фахівців із різних галузей. Гість підкреслив, що дуже втішений набуттям Україною статусу асоційованого члена CERN, адже, за його словами, це дасть можливість українським науковцям отримати відчутну користь від такої співпраці вже зараз, коли наукова сфера України, перебуваючи в непростих умовах, потребує посиленої підтримки. Професор Р.-Д. Гойєр висловив сподівання на те, що труднощі, котрих зазнає українська наука, є тимчасовими і їх вдасться подолати, та запросив українських колег до участі в зустрічах, які проводить Німецьке фізичне товариство. Це також має послугувати зміцненню наукових зв'язків між двома країнами. Сьогодні надзвичайно важливу роль, на його думку, відіграють академічна мобільність (оскільки майбутнє науки та держави – це інтелектуальна молодь), здійснення міждисциплінарних досліджень, а також широка популяризація науки, завдяки якій суспільство дізнається про її значення та найсучасніші досягнення. Р.-Д. Гойєр розповів, що зустрічі, нерідко організовані в Німеччині як майданчики для спілкування вчених і митців, є чудовою нагодою познайомити з науковими здобутками людей, які переважно не є цільовою аудиторією для популяризаторів науки і за інших обставин, найімовірніше, не відвідали б заходи за участі науковців. Поєднання науки й мистецтва професор назвав своєю улюбленою темою: він вважає, що ці дві сфери є надзвичайно близькими, оскільки походять з одного й того ж джерела – людської творчості.

Насамкінець академік А. Наумовець наголосив, що візит професора Р.-Д. Гойєра – велика честь для Академії, і висловив сподівання, що він буде не останнім, а спілкування й співпраця професора з українськими колегами триватимуть і надалі (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 23.11.).

Перспективні напрями розвитку української науки

14 листопада 2017 р. гостями ранкової програми «Ранок по-київськи» на телеканалі «Київ» стали директор Інституту експериментальної патології, онкології і радіобіології (ІЕПОР) імені

Р. Є. Кавецького НАН України академік В. Чехун і заступник голови Ради молодих вчених (РМВ) НАН України, молодший науковий співробітник лабораторії інтегрованих систем відділу математичних методів в теоретичній фізиці Інституту теоретичної фізики імені М. М. Боголюбова НАН України кандидат фізико–математичних наук Ю. Безвершенко.

Як стверджує В. Чехун, серед результатів діяльності українських науковців – чимало цікавих розробок, про які потрібно говорити та ширше інформувати громадськість: «Ми дуже часто бачимо те, що далеко, і часто не помічаємо те, що з поряд із нами. І це – велика проблема». Йдеться не тільки про космічні ракети або всесвітньо відомі літаки, а й про чимало інших вартих уваги досягнень, зокрема досягнень фахівців ІЕПОР імені Р. Є. Кавецького НАН України, які вивчають найбільш складну нині медико–соціальну проблему людства – проблему раку, а саме – причини виникнення онкозахворювань і способи лікування хворих. За цим напрямом зроблено вже досить багато. Проте аби впритул наблизитися до вирішення проблеми, науковцям – як вітчизняним, так і зарубіжним – належить відповісти на значну кількість пов'язаних із нею запитань: по–перше, з'ясувати чинники появи патології, по–друге – знайти маркери, що уможливили б її діагностування (бажано – на найбільш ранній стадії) і, по–третє, розробити ефективні препарати для протипухлинної терапії, які допомагали б організму боротися з хворобою, водночас, завдаючи йому якнайменшої шкоди.

У своїй монографії, котра побачила світ ще 1937 р., засновник згаданої академічної установи, вчений–патофізіолог академік Р.Є. Кавецький писав про відомі на той час у світі понад 6 тис. випадків самовилікування від раку. Тому його колеги–сучасники намагаються вивчати також і цей цікавий для медицини досвід. «Наукова школа, яку я представляю, займається безпосередньо дослідженням взаємовідносин пухлини й організму. Ми шукаємо засоби, щоб допомогти організму вбити пухлину, а не навпаки. Адже ми знаємо, наскільки жорстка нині терапія», – зазначив В. Чехун, наголосивши, що для полегшення лікування раку вчені ІЕПОР імені Р. Є. Кавецького НАН України створили низку ефективних засобів, у тому числі протипухлинних вакцин.

У той же час, попри «дуже скромну» реакцію з боку держави, на розвиток досліджень у цьому напрямі та міжнародну колаборацію інститут отримав грант № 692293–VACTRAIN в межах Рамкової програми Європейського Союзу з досліджень та інновацій «Horizon 2020». Крім того, установа є єдиним науковим академічним центром, що представляє Україну в Європейському співтоваристві протиракових інститутів, котре слугує платформою для інтеграції вітчизняних вчених до Європейського дослідницького простору й обміну досвідом між фахівцями в галузі експериментальної та клінічної онкології.

В. Чехун також зазначив, що науковці ІЕПОР імені Р.Є. Кавецького НАН України мають цікаві й важливі результати в дослідженні циркадних

ритмів (нагадаємо, за відкриття молекулярного механізму, що контролює циркадні ритми, було присуджено цьогорічну Нобелівську премію в галузі фізіології і медицини), з урахуванням особливостей яких відпрацьовуються найоптимальніші режими й системи введення лікарських препаратів – із метою підвищення ефективності їхньої дії (адже, як відомо, вплив препарату може зазнавати варіацій залежно від пори доби, в яку він застосовується).

Торкнувшись проблем наукової молоді, кандидат фізико–математичних наук Ю. Безвершенко зауважила, що в цілому проблеми є спільними для вчених як молодих, так і більш поважних. Першочерговою для дослідників, незалежно від віку, є проблема професійної самореалізації. «Зрозуміло, що наука (особливо експериментальна) – це витратна річ. Навіть теоретична наука вимагає серйозних вкладень, аби її рівень був світовим. Попри тотальне недофінансування, українська наука все–таки дає світові результати за багатьма напрямками. Але молодий учений стикається ще й із таким: якщо він хоче реалізувати себе як науковець, не емігруючи з України, то чи не єдиним варіантом для нього є дуже серйозна співпраця із зарубіжними колегами. І це само по собі добре. Але питання в тому, на яких умовах це відбувається: зазвичай наш науковець їздить туди [до інших країн], щоб, наприклад, проводити вимірювання [бо в Україні в нього такої можливості немає], а статтю пише тут. Це ненормально», – вважає Ю. Безвершенко. За її словами, до недостатньої заробітної платні в молодих науковців додається соціальна незахищеність, а однією з найгостріших проблем є вкрай низька забезпеченість житлом. Аби подолати перелічені труднощі, наукова молодь, у тому числі представники РМВ НАН України, активно включаються у взаємодію з органами влади й міжнародними організаціями.

Коментуючи питання підтримки науки на державному рівні, Ю. Безвершенко підкреслила: «Розробки не з'являються на порожньому місці. Це – ніби піраміда: в основі має бути фундаментальна наука, на ній – прикладна, а на верхівці – розробки. Важливо розуміти – і такого розуміння в нашій державі поки не досягнуто, – що цю піраміду слід забезпечити з самого низу. Не може бути так, що фундаментальна наука існуватиме деінде, а ви лише зніматимете вершки у вигляді розробок. Вкладати у фундаментальну науку необхідно. І шукати шляхів для цього, маючи при цьому власні пріоритети та використовуючи міжнародні джерела. Для цього має бути й синергія влади та науки. Тому що тільки наука може пояснити, чого вона потребує для свого розвитку».

Повний відеозапис телепередачі доступний за посиланням: <https://www.youtube.com/watch?v=kKXbHNTXbEM> (01:16:17 – 01:28:29) (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 16.11.).

Кадрова політика НАН України

Національна академія наук України відповідно до свого Статуту та Методичних рекомендацій щодо особливостей обрання керівника державної наукової установи, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 998 «Деякі питання обрання та призначення керівника державної наукової установи», оголошує конкурс на заміщення посади керівника наукової установи, що входить до складу Відділення історії, філософії та права НАН України — Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаника та керівника наукової установи при Президії НАН України — Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України».

Відповідно до Статуту НАН України право висунення кандидатів на посаду керівника наукової установи мають: Президія НАН України, бюро відповідних відділень НАН України, члени НАН України, вчена рада установи, колективи наукових відділів установи. Кандидатом на посаду керівника наукової установи не може висуватися особа у випадках, передбачених частиною третьою статті 9 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та Основними принципами організації та діяльності наукової установи НАН України (п. 4.4., розділ IV).

Кандидат на посаду керівника державної наукової установи має вільно володіти державною мовою, мати науковий ступінь доктора наук або кандидата наук (доктора філософії) і стаж роботи на посадах наукових працівників та (або) науково-педагогічних працівників не менш як 10 років.

Вносячи Президії НАН України пропозиції щодо претендентів на посаду керівника наукової установи НАН України, слід додати такі документи кандидатів: письмову згоду на балотування, в якій зазначається інформація про застосування або незастосування до претендента обмежень, установлених частиною третьою статті 9 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»; анкету наукового працівника (особовий листок з обліку кадрів) з фотокарткою; автобіографію; копії ідентифікаційного номеру платника податків, першої сторінки паспорта (засвідчену претендентом), трудової книжки, дипломів про вищу освіту, присудження наукових ступенів та атестатів про присвоєння вчених звань; список наукових праць; відзив про трудову діяльність з основного місця роботи; довідку про проходження попереднього (періодичного) психіатричного огляду, яка видається відповідно до порядку проведення обов'язкових попередніх та періодичних психіатричних оглядів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2000 № 1465; довідку про наявність або відсутність судимості; інформаційну довідку з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні правопорушення; згоду на збір та обробку персональних даних за формою Державної служби України з питань захисту персональних даних.

Копії документів, які подаються кандидатом (крім копії паспорта), мають бути засвідчені в установленому порядку.

Приєм документів претендентів на посаду керівника Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаніка здійснюється Відділенням історії, філософії та права НАН України, на посаду керівника Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України» — Відділом наукових і керівних кадрів НАН України протягом двох місяців з дня оприлюднення оголошення, до 22 січня 2018 р., за адресою: вул. Володимирська, 54, м. Київ.

Довідки за телефонами:

Відділення історії, філософії та права НАН України — 239 65 82, 235 77 76;

Відділ наукових і керівних кадрів НАН України — 239 67 48, 239 67 19.

Підготовка та безпосереднє проведення виборів керівника установи має бути організовано Львівською національною науковою бібліотекою імені В. Стефаніка та Державною науковою установою «Центр інноваційних медичних технологій НАН України» у відповідності до згаданих вище Методичних рекомендацій Кабінету Міністрів України, що оприлюднені на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України та у газеті «Урядовий кур'єр» від 17 січня 2017 р. № 8.

Дату проведення виборів керівника у колективі наукових працівників Львівської національної наукової бібліотеки імені В. Стефаніка та Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України» буде визначено після завершення прийому документів претендентів і повідомлено на офіційних веб-сайтах установ (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2017. – 22.11.*).

До уваги держслужбовця

А. Шумілова, мол. наук. співроб. НБУВ

Нові надходження довідково-бібліографічних видань до НБУВ

1. Абліцов В. Київ : енциклопедія / В. Г. Абліцов. – Київ : Фенікс, 2016. – 288 с. : фото.

Видання є спробою передати думку автора, що кияни – це не тільки ті, хто народився в столиці України, хто почав і продовжує історію давнього міста, але й ті, кого життя, за певних обставин, розкидало по всій земній кулі. Енциклопедія висвітлює відомі та відкриті нові постаті й сторінки київського літопису. Серед них: фундатор першої східнослов'янської держави в Наддніпрянщині – князь Аскольд; княгиня Ольга; великий київський князь – Ярослав Мудрий; піонер космонавтики, конструктор – Юрій Кондратюк (Олександр Шаргей); композитор, хоровий диригент – Олександр Кошиць;

конструктор, винахідник нового типу авіаційного двигуна – Архип Люлька; авіаконструктор Ігор Сікорський; спортсмени (боксери), меценати, благодійники – брати Віталій та Володимир Клички та ін.

Шифр зберігання НБУВ: Ва810766

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр–К)д. я20 А–15

2. Вітчизняні ресурси біографічної та бібліографічної інформації: проблеми формування й використання : колект. монографія / НАН України, Нац. б–ка України ім. В. І. Вернадського ; В. І. Попик (керівник проекту), Н. І. Любець, О. М. Яценко [та ін.]. – Київ, 2016. – 272 с.

У виданні аналізується історичний досвід розвитку біографічних досліджень в Україні та формування їх сучасної дослідницької парадигми, висвітлюється питання функціонування біографічного знання в українському суспільстві, окреслюються проблеми та перспективи завдання діяльності бібліотек як провідних центрів інтеграції, опрацювання й поширення друкованих та електронних ресурсів біографічної та біобібліографічної інформації. Книга складається з чотирьох проблемно–тематичних розділів: «Історичний досвід, теоретичні й науково–методичні проблеми розвитку сучасної української біографіки і формування ресурсів біографічної та біобібліографічної інформації», «Інформаційна діяльність бібліотек України у сфері нагромадження, систематизації і поширення історико–біографічної інформації», «З досвіду роботи Інституту біографічних досліджень Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського над формуванням масштабних ресурсів біографічної інформації», «Біографічна та біобібліографічна інформація в сучасному суспільстві».

Шифр зберігання НБУВ: Ва807021

Шифр зберігання ВНБІ: Ч755 я2 В–54

3. Два століття з Кобзарем (1814 – 2014) : бібліогр. покажч. / уклад. і авт. передм. М. П. Семенюк ; літ. ред. А. Перерва. – Харків, 2016. – 148 с. : іл. – Бібліогр.: с. 145.

Покажчик присвячено 200–річчю від дня народження великого українського поета Тараса Шевченка. Видання містить поетичні твори Шевченка під назвою «Кобзар» та їх переклади на інші мови, що були надруковані в Росії, Радянському Союзі, незалежній Україні та в інших країнах. Найбільше творів поета видано Українською діаспорою в Канаді англійською та українською мовами.

Матеріал систематизовано за розділами: «Твори друковані українською мовою», «Твори Т. Шевченка в перекладі на інші мови». Зокрема, до покажчика включені твори Шевченка, видані для сліпих шрифтом Брайля, а також твори на платівках та на компакт–дисках, де твори читають відомі артисти, або співають пісні на слова поета.

Творчість генія допомагають переосмислити ілюстрації. 42 композиції виконані складною технікою – комбінованою монотипією. Графічна

Шевченкіана приваблює своїм розмаїттям, оригінальністю і засвідчує щирю народну любов до Тараса Григоровича Шевченка.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 808907

Шифр зберігання ВНБІ: д ШЗ7.117

4. Дубровиччина: історія і сьогодення : наук.–допом. бібліогр. покажч. / Рівн. обл. універс. наук. б–ка ; уклад.: Л. М. Малишева, Т. В. Матушевська ; наук. консультант В. Т. Борщевич ; наук. ред. О. Л. Промська. – Рівне : Волин. Обереги, 2017. – 206 с.

У виданні представлені відомості про документи, у яких відображаються основні аспекти історичного, економічного, політичного та культурного розвитку Дубровиччини (Рівненська область) з найдавніших днів до сьогодення, а також матеріали, що розповідають про пам'ятки історії та культури, про видатних діячів та письменників краю, відомих постатей, пов'язаних з Дубровицьким краєм.

До покажчика включені бібліографічні описи книг, брошур, статей із збірників та періодичних видань українською, російською та польською мовами. Основна інформація згрупована у відповідності до хронології подій в історії України.

Допоміжний апарат складається з іменного та географічного покажчиків, списку переглянутих періодичних видань.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 811090

Шифр зберігання ВНБІ: ТЗ(4Укр–Рів) я1 Д–79

5. Журнал літератури, науки, мистецтва, критики і суспільного життя «Київ» (1950 – 1964) : сист. покажч. змісту / Департамент культури Київ. міськ. держ. адмін. ; Музей книги і друкарства України ; уклад. М. О. Гринько ; передм. В. Є. Панченка ; наук. консультант Н. В. Казакова. – Київ, 2017. – 254 с.

У покажчику відображено весь період існування літературно–мистецького журналу «Київ» (Філадельфія) за 1950 – 1964 рр. Інформація, закладена у ньому, відображає національний дух тих, хто зумів кинути виклик політичній системі, аби українська культура жила і на далеких від України просторах.

Матеріал структуровано за тематичними розділами: українська література; зарубіжна література; українське літературознавство; зарубіжне літературознавство; історія, політика; публіцистика, полеміка, журналістика; релігія і церква; спогади, щоденникові записи; мовознавство; науково–популярні матеріали; українське мистецтвознавство; зарубіжне мистецтвознавство; некрологи; рецензії та огляди; хроніка; бібліографія; крилаті вислови, афоризми, цитати; листування редакції; оголошення, реклама, звернення. Якщо автори використали для написання твору або статті псевдоніми або криптоніми, то у квадратних дужках подані справжні прізвища. Допоміжний апарат складається з іменного покажчика.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 810791

Шифр зберігання ВНБІ: Я172(4Укр)12 К–38

6. Каталог фонду рідкісних видань наукової бібліотеки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка «Світова художня література (латиничний шрифт, 1658 – 1945)» : бібліогр. покажч. / М–во освіти і науки України Терноп. нац. пед. ун–т ім. В. Гнатюка, Наук. б–ка ; уклад. О. Я. Кульчицька ; відп. за вип. І. А. Чайка. – Тернопіль : Вектор, 2016. – 253 с. – (Рідкісні видання ; вип. 8).

Каталог є результатом науково–бібліографічного опрацювання видань латиничним шрифтом (старослов'янським і гражданським). Це стислий, науково–популярний реєстр світової літератури від найдавніших (міфологічно–фольклористичних) часів до середини ХХ століття. Він охоплює художні твори, у яких відображено життя, побут, традиції та звичаї людей різних країн світу. Матеріал згруповано у семи розділах. Видання укладено за абетковим принципом. Загальна кількість бібліографічних записів містить 1153 позиції. Кожна позиція каталогу містить такі рубрики: бібліографічний опис; книжкові знаки бібліотек. Усі видання подано мовою публікації, збережено орфографічні норми оригіналу. Книга ілюстрована зображеннями титульних аркушів деяких рідкісних видань світових письменників. Зокрема, «Sofokles. Krol Edyp», «Stebelski W. (1848 – 1891). Roman Zero: powela Lwowska», «Zweig S. (1881 – 1942). Marja Antonina» тощо.

Допоміжний апарат складається з п'яти покажчиків: іменного, хронологічного, покажчика назв художніх творів, місць видань, книжкових знаків: печаток приватних бібліотек та бібліотечних установ.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 806751

Шифр зберігання ВНБІ: Я181(4Укр)25 К–29

7. Краєзнавці Черкащини : бібліогр. довід. / Черкас. обл. орг., Нац. спілка краєзнавців України, Черкас. нац. ун–т ім. Б. Хмельницького ; упоряд.: В. М. Мельниченко, Г. М. Голиш. – Черкаси : Вертикаль, 2016. – 220 с. : фото.

До довідника включені відомі краєзнавці минулого і сьогодення, які зробили вагомий внесок у розвиток Черкащини. Книга вміщує найсуттєвішу інформацію про життя та дослідницьку діяльність подвижників краєзнавства, бібліографічні відомості про їхні найвагомші праці.

Хронологічно видання охоплює період від зародження системного краєзнавства на території сучасної Черкащини до наших часів. У кінці статті вміщена бібліографія праць краєзнавця і список інформаційних джерел, у яких йдеться про його діяльність. Усього включено 204 статті 96 авторів. Серед них: бібліограф, краєзнавець, музейний працівник Д. П. Бочков; письменник, краєзнавець, громадський діяч Г. П. Варава; письменник,

перекладач, педагог, краєзнавець О. П. Варава (Олекса Кобець); художниця, етнограф і фольклорист С. М. Терещенко; автор (співавтор) понад 60 наукових праць з історії війни (1941–1944 рр.) О. О. Яшан та ін.

Шифр зберігання НБУВ: Ва 809789

Шифр зберігання ВНБІ: Д891(4Укр–Чек)д.я2 К–77

8. Лесь Курбас 1906 – 2016 рр. : бібліогр. довід. / Публ. б–ка ім. Лесі Українки для дорослих м. Києва, Від. мистецтв ; упоряд. Л. Криворучко ; уклад.: В. Шкарабан, М. Іванова. – Київ : Фенікс, 2016. – 224 с. : іл.

У виданні подається вичерпна бібліографія публікацій Леся Курбаса і матеріалів про його театральну, кінорежисерську, педагогічну, літературну діяльність на сторінках книжкових видань і газетно–журнальної періодики за 110 років. Довідник складається з двох частин: прижиттєвої бібліографії та публікацій про Леся Курбаса 1961 – 2016 років.

Перша частина «Прижиттєва бібліографія Леся Курбаса» побудована за хронологією публікацій, подій і вистав. В окремі теми виділено літературну та театральну спадщини режисера.

Друга частина «Лесь Курбас на сторінках книжкових видань і газетно–журнальної періодики 1961 – 2016 рр.» складається з 13 розділів. Це публікації творчої спадщини режисера, матеріали про режисерську і акторську діяльність, акторське мистецтво в його виставах, режисерську школу і кінематографічну діяльність тощо. До кожної частини подається окремий іменний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ: Ва811176

Шифр зберігання ВНБІ: д К–93

9. Миславский В. Н. Фактографическая история кино в Украине 1896 – 1930 : в 2 т. / Харьк. нац. ун–т искусств им. И. П. Котляревского ; авт.–упоряд. В. Н. Миславский. – Изд. 2–е, испр. и доп. – Харьков : Дім Реклами, 2016.

Т. 1: Фильмографический справочник. – 496 с. : фото.

Т. 2: Биографический справочник. – 464 с. : фото.

У довіднику вперше систематизовано фільмографічні відомості про ігрові, хронікальні та анімаційні фільми, що були створені на теренах України з 1896 по 1930 рік, а також біографічні дані про творчість діячів кіно, які працювали в Україні у зазначений період.

Перший том видання включає 1800 анотованих статей про фільми. Допоміжний апарат складається з алфавітного покажчика ігрових фільмів, списку екранізованих літературних творів, скорочення та аббревіатури, додатка «Нереалізовані кіно постановки».

Другий том вмістив 716 біографічних статей про режисерів, акторів, сценаристів, операторів, художників.

Шифр зберігання НБУВ: В356559/1–2

Шифр зберігання ВНБІ: Щ37(4Укр) я2 М–65

10. Мистецький нонконформізм України в інтонаціях : бібліогр. покажч. / Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучасного мистецтва ; уклад. Л. В. Смирна. – Київ : Ліра-К, 2017. – 156 с. – Бібліогр.: с. 95 – 154.

Нонконформізм в Україні бере початок з другої половини 1920–х років, коли після підйому української культури на хвилі «більшовицької українізації» починаються репресії проти української інтелігенції.

Право на вільну, незаангажовану творчість у просторі національного формотворення наші митці виборювали майже усе ХХ століття. Ціна цій свободі – радянські соловецькі та мордовські концтабори, репресії та переслідування, русифікація, вето на національну ідентичність – неповний перелік того, з чим постав нонконформізм України. Це не «висока мода» у мистецтві, а вистраждана доля української нації.

Наукова праця містить бібліографію, присвячену проблемі українського мистецького нонконформізму, який має важливий науково–дослідний потенціал у світовій науці, є джерелом для дослідження не лише у мистецтвознавчому, але й в інших культурних вимірах.

Шифр зберігання НБУВ: Ва810244

Шифр зберігання ВНБІ: Щ(4Укр) я1 М–65

11. Попова Т. В. Стратегічні комунікації : словник / Т. В. Попова, В. А. Ліпкан ; за заг. ред. В. А. Ліпкана ; М–во інформ. політики України, Глоб. орг. союзн. лідерства, М–во оборони України. – Київ : О. С. Ліпкан, 2016. – 416 с. – Бібліогр.: с. 406 – 415.

Словник відбиває реальний стан наукової й експертної дискусії навколо стратегічних комунікацій і ввібрав у себе як її надбання, так і проблеми. Розглядається феномен даних комунікацій з позицій системного підходу, сучасних інформаціологічних та комунікативних стратегій. У ньому зібрані основні поняття і терміни, якими послуговуються у сфері стратегічних комунікацій, а також користуються при реалізації кожного їх компонента.

Термінологія словника апробована при реалізації інформаційної політики. Видання вносить значний вклад у розуміння формування авторських неологізмів, термінологічного поля стратегічних комунікацій, формування категорійно–понятійних рядів, що описують системні явища.

Шифр зберігання НБУВ: Ва808873

Шифр зберігання ВНБІ: Х81(4Укр) я2 П–58

12. Сергійчук В. Соборна пам'ять України : календар–альманах 2017 / В. Сергійчук. – Вишгород : Сергійчук М. І., 2016. – 288 с. : фото.

У виданні наводяться найбільш знаменні події української історії та згадуються найвизначніші постаті нашого народу, яких вшануємо в 2017 році. Матеріали альманаха допомагають об'єктивно відобразити українську

боротьбу за державність і свободу, розкривають не тільки героїчні сторінки столітньої давності, а й ті трагедії, які випали на долю українства з початку ХХ століття.

Книга містить список книг Володимира Сергійчука з 2002 по 2016 рік.

Шифр зберігання НБУВ: Ва810829

Шифр зберігання ВНБІ: Я25(4Укр) С–32

13. Україна 2016 – 2017: ознаки прогресу та симптоми розчарування (аналітичні оцінки) = Ukraine 2016 – 2017: signs of progress and symptoms of disappointment (assessments) / [Нац. ін-т стратег. дослідж.] ; авт.: Ю. Якименко (керівник проекту), А. Биченко, В. Замятін [та ін.] ; ред.: А. Чернова, В. Клименко. – Київ, 2017. – 94 с.

Дана аналітична оцінка ситуації в Україні у 2016 році в різних сферах, відображені здобутки і проблеми України, відзначені основні події та результати процесу трансформації у країні. Врахована громадська думка про підсумки року: здійснені та заплановані реформи в більшості сфер не мають системного характеру, а спосіб їх реалізації часто призводить до поточних результатів, далеких від очікуваних. Оцінки реформ українськими громадянами є значно більш негативними, ніж оцінки зарубіжних партнерів України та експертного середовища. Видання знайомить з прогнозами розвитку країни на 2017 рік.

Шифр зберігання НБУВ: Со35009

Шифр зберігання ВНБІ: Т3(4Укр) я2 У–45

14. Шаповал А. Документи С. Я. Парамонова у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського : джерелознавче дослідження : наук. каталог /А. І. Шаповал ; редкол.: Л. М. Яременко (відп. ред.) [та ін.] ; НАН України, Нац. б–ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т архівознавства. – Київ, 2016. – 352 с.

Каталог висвітлює життєвий та творчий шлях вченого. Видання відображає документальну спадщину українського та австралійського зоолога, історика, літературознавця, поета та письменника Сергія Яковича Парамонова («Сергея Лесного»). Зокрема, біографічні джерела, спогади сучасників, листи С. Я. Парамонова, його науково-популярні праці, статті загальнонаукового спрямування, публіцистичний спадок, неопубліковані праці з питань біологічної еволюції. Значна частина документів публікується вперше. Серед них повнотекстово подана неопублікована праця, що стала підсумком багаторічних досліджень ученого в галузі еволюційної біології, «Хемогенез – нова теорія еволюції» та деякі інші документи.

Джерельним підґрунтям для написання праці стали виявлені в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського документи, що зберігаються у фондах Інституту архівознавства, Інституту рукопису, відділу бібліотечних зібрань та історичних колекцій, відділу зарубіжної україніки,

відділу газетних фондів, відділу довідково–бібліографічного обслуговування, фонді періодичних видань та універсальному підсобному фонді.

Допоміжний апарат містить список аббревіатур і скорочень, іменний покажчик.

Шифр зберігання НБУВ: Вс62502

Шифр зберігання ВНБІ: Я181(4Укр) Ш–24

15. Ющук І. П. Словник української мови VI століття / І. П. Ющук. – Київ : Київ. міжнарод. ун–т, 2017. – 352 с. – Бібліогр.: с. 342 – 343.

VI століття вважається переломним у житті слов'янських племен – це час так званого Великого переселення народів. У зазначений період були відмінності між говорами різних племен, які й лягли в основу діалектів і мов слов'янських народів.

У словнику зібрано понад 13 тисяч слів української мови слов'янського походження, які звучанням і значенням (повністю або частково) збігаються зі словами верхньолужицької (7,5 тис. слів), чеської (10,8 тис. слів), словенської (9,3 тис. слів), сербської й хорватської мов (10,2 тис. слів), території яких не межують з Україною. Ці слова є переконливим свідченням про побут, звичаї й життєві турботи наших далеких предків.

Допоміжний апарат складається з умовних скорочень, списку використаних джерел, додатку «Корені нашої мови».

Шифр зберігання НБУВ: Ва811267

Шифр зберігання ВНБІ: Ш141.4 я2 Ю–99